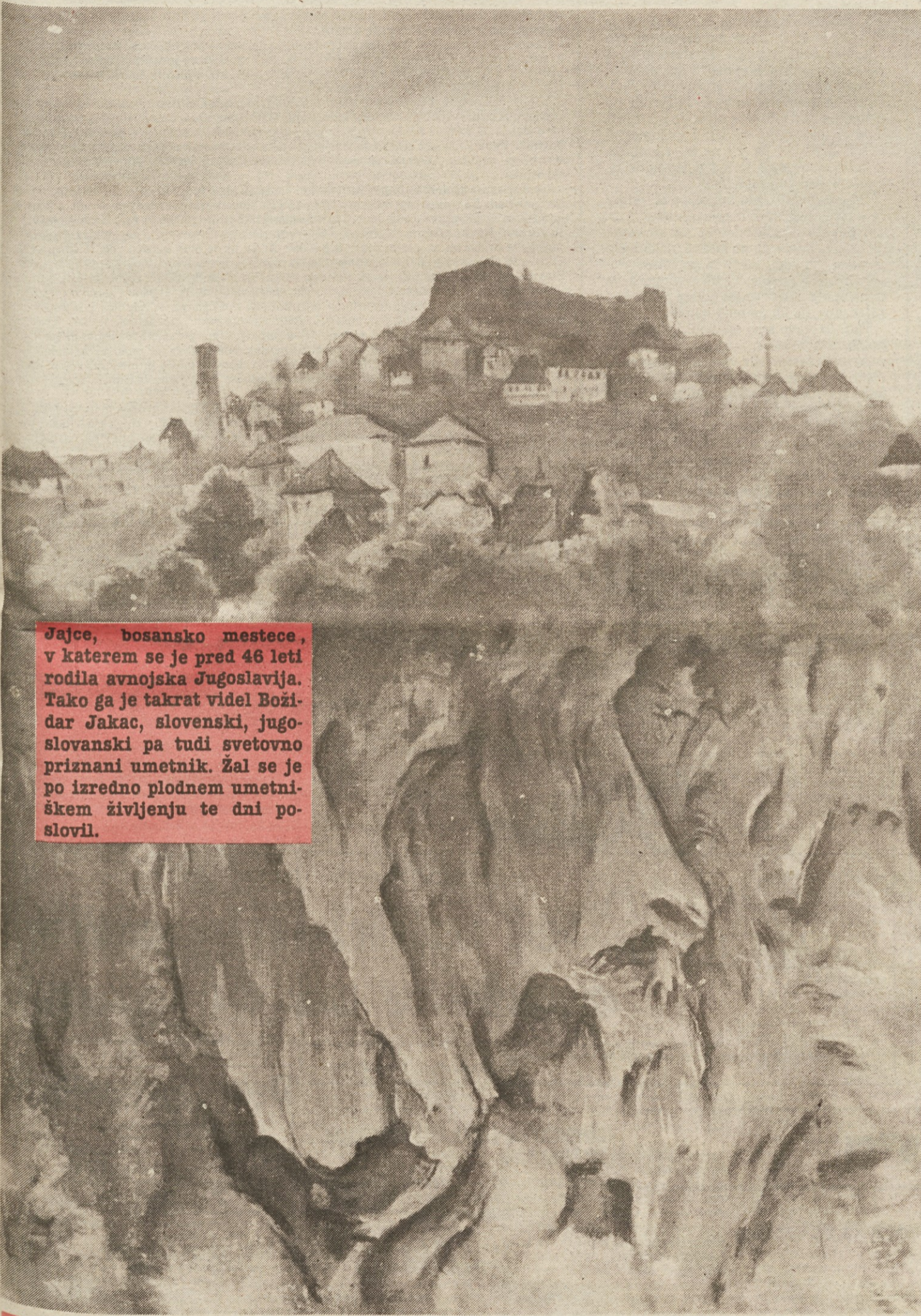

Delavska enotnost

Glasiło Zveze sindikatov Slovenije

V. d. glavnega urednika Franček Kavčič
V. d. odgovornega urednika Marjan Horvat

Ljubljana, 24. novembra 1989
številka 46-47, letnik 48, cena 50.000 dinarjev

Jajce, bosansko mesto, v katerem se je pred 46 leti rodila avnojska Jugoslavija. Tako ga je takrat videl Božidar Jakac, slovenski, jugoslovanski pa tudi svetovno priznani umetnik. Žal se je po izredno plodnem umetniškem življenju te dni poslovil.

Iz vsebine:

Inflacija ogroža državo, prebivalstvo in celo vojsko

Mrzlično iskanje rešitev še ni končano

Rajko Lesjak:

Zdaj je jasno: sindikati niso v bloku ne »uradne« ne »alternativne« politike, ampak v bloku zagovornikov delavskih pravic in interesov

Herman Rigelnik

Delavčeva in podjetniška bilanca morata biti čimbolj usklajeni

MNENJA

Bratje po krvi

Naj Jugoslavija dokaže, da ji je do Slovencev

Zakaj sovražstvo namesto sožitja

ZGODBE, KI JIH PIŠE ŽIVLJENJE

Tudi brca v rit mora biti elegantna

Izvlekli so se brez družbenega varstva

Tone Peršak: Usedline

SREČANJA

Toper bo boutique ali pa ga ne bo

Primat: Zdajšnji sistemi niso v prid dobremu gospodarjenju

Avtoradgona: Včeraj nad prepadom, jutri v Evropo

Sinikalni poročevalec št. 12

(na 21. in 22. strani)

Osnutek pravil sindikata podjetja

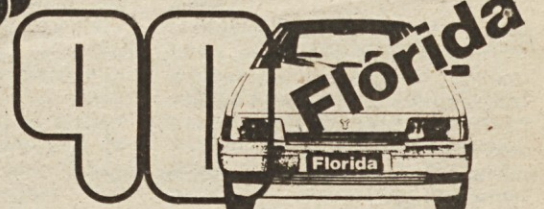
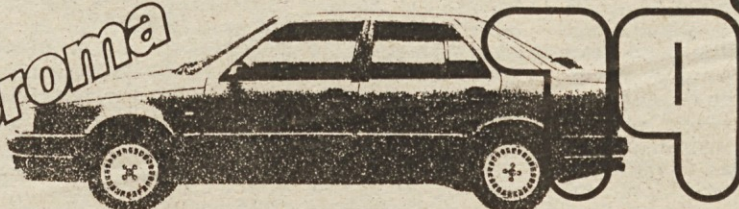
Nagradna igra Loterije Slovenije vam ponuja do sedaj največji nagradni fond. Zlasti pa opozarjamo na prvo žrebanje, ko bomo razdelili 90 Yugo Florid! Kartice dobite na vseh prodajnih mestih, prodajali pa jih bomo tudi na posebnih mestih na ulicah.

1. ŽREBANJE 17. 12.

Vsaka kartica je v igri trikrat, če jo kupite čimprej, najkasneje do 14. decembra! Veliko žrebanje in finale igre pa bo 1. 1. 1990!

Novoletni **3 x 3**

Croma

Zakaj

O nesrečah je sploh težko pisati, o takšnih tragedijah kot je rudarska v Aleksincu pa misel povsem zastane. Naj človek pusti čustvom, da se enostavno zlijejo?

Že, toda pisanje, če ne gre ravno za osebni dnevnik, vendarle terja resen razmislek. Devetdeset mrtvih rudarjev! Saj se človek menda za vsako smrt vpraša – zakaj? Najprej povsem filozofsko.

Potem pa prebiraš časopisje, strmiš v ekran, spominjaš se jam, ki si jih videl, občutil njihovo grožnjo.

Res, tudi človek, neobremenjen s klavstrofobijo, rudnik vendarle občuti kot grožnjo. Globina, tesnost in tesnoba, mrak. Podporje zaškripuje in glava nagonsko zleze med ramena. Curek vode, ki pridre s stropa, droben plaz peska, ki se posipne, a v jamo odjekne kot lavina.

Pozabil sem ime, a v Nemčiji nekje so me peljali v rudnik črnega premoga, menda najglobljo evropsko jamo. Pa prav v njej sem se počutil najbolj sproščeno. Zavest globine vame ni predrila kot nevarnost.

Psihologija pač. Vhod v jamo kot v hotel, vse čisto, urejeno, široko. Prhe naravnost razkošne, oblačilnice super. In obleke! Lahka, a topla flanela, vsak dan kajpak sveže, od srajce do suknjica. Lično, da bi jo vzela s seboj. In nosil. Čevlji planinski, enkratni.

Potem dvigalo, tiho, hitro, čisto. Na vsako delovišče tekoči trak, rovi široki, zračni. Povsod ista temperatura. Nisem vedel, da sem bil v jami in še najgloblji. No, vedel, a ne občutil.

O naših jamah ne bom govoril. Kdor jih je videl, ve. Kdor jih ni, mu ne bi pomagal.

Gre le za videz, šminko? Tudi če bi šlo, bi ne bilo zanemarljivo. Preletel sem časopise, vzela svinčnik, sešteval in primerjal:

Od leta 1974 so bile v Zahodni Evropi 3 nesreče s 109 mrtvimi. Če temu prištejemo še vse nesreče v razvitih državah z ZDA, Japonsko, dobimo 6 nesreč in 259 žrtev.

Le v evropskih socialističnih državah je bilo 9 nesreč in 314 mrtvih. In v Jugoslaviji v istem času 9 nesreč in 235 žrtev. Nobene v tem obdobju v Sloveniji, v Aleksincu 3, ki so vzele 132 življenj?!

Vem, takšnele poigravanje s številkami ni dovolj za strokovno tehtne zaključke. Nekaj pa gotovo pove. Veliko!

Spomnim se pokojnega sekretarja ROS energetike in premogovništva Slovenije Jožeta Leskovarja. Ves zgrožen je prišel z zveznega sindikalnega sestanka. Tovariši iz drugih republik so prosili za podporo v sindikalni bitki za rudarske pravice – niso si upali zahtevati tople vode, le mrzlo so želeli iz pip pod streho. Umivati so se morali namreč na prostem.

Poln vtisov iz Nemčije sem bil zgrožen nad slovenskimi razmerami in potem to. Od jugoslovanskih jam sem videl le Trepčo. Dovolj. Že nekaj dni se reševalne ekipe skušajo prebiti do mrtvih rudarjev, berem v Delu. Pomoč smo ponudili takoj, sprejeli so jo šele po zadnji eksploziji, slišim reševalce iz Slovenije po televiziji...

Zakaj? Spet in spet to zoprno vprašanje. Res, vsaka jama je nevarna. A proti nevarnosti lahko storimo toliko ali pa toliko. In za človeka v njej tudi. Ja, človek. Kolikor vem, so ponesrečeni rudarji vselej bili živi. Živi tudi proti vsaki logiki. Živi, dokler niso trupel prinesli iz jam.

Tokrat ne. Kar takoj so začeli govoriti o mrtvih. Grozljiva je misel, ali ni morda tolikšna nečlovečnost vplivala tudi na način reševanja. Zakaj? Spet in spet to zoprno vprašanje.

Ciril Brajer

Stavnica lucida

Ali smo še manj brani, kot si mislimo v najbolj samokritičnih popadkih, ali Slovenci niso takšni hazarderji kot smo predvidevali ali se jim zdi miting preresna stvar za stavo... Skratka, brez hiše na Dalmatinovi 4 bi bila stavnica na moč siromašna.

V prejšnji smo stavili trije in dobil je tisti, ki je trdil, da se bo slovenski vrh opredelil proti mitingu. Ta stava je torej zaključena. Toda že so nam v hiši ponudili novo. Član redakcije je stavil proti ponudbi iz hiše pet buteljk. Popil jih bo nekdo s strani tehtnice, ali bodo mitingarji kljub slovenski odločitvi prilomastili v Ljubljano ali pa jih ne bo na obisk. Z ROS komunale je stava skromnejša, a zato malce bolj zapletena:

»Morda bi bilo celo boljše, če bi miting že v začetku sprejeli in tako obdržali v rokah pobudo, kakšen naj bo. Zdi pa se mi, da uradna ocena ne bo takšna, našli bodo povsem formalen vzrok za zavrnitev. Postavili bodo pogoje, ki jih mitingarji ne bodo sprejeli in iz vsega potem ne bo nič. Liter vina, da jih ne bo k nam!«

Tudi to stavo smo sprejeli. Že zato, da boste, dragi bralci, videli, da mislimo s stavnico lucido sila resno. In resno pričakujemo vaše ponudbe pa tudi predloge, kako stavnico popestriti, izboljšati. V zgoraj omenjenih pregovornicah je že prišlo do nove stave, za katero pa se bojimo, da bo malce dolgoročnejša. Ob mitingu smo se namreč zapletali v nevarno širše debato. Med drugim tudi v to, ali Slovenija sploh lahko živi v takšni združbi. In hop, že je padla stava. Redakcija je za pet buteljk stavila proti trditvi, da bo Slovenija samostojna, najprej po gospodarski plati in nato tudi sicer.

Stavo smo torej sprejeli, le za rok se še nismo točno zmenili. Ponudnik stave ga

Vodstvo slovenskih sindikatov proti mitingu

Predsedstvo republiškega sveta Zveze sindikatov Slovenije sprejema v zvezi z mitingom, ki ga Zdrženje za vrnitev izgnanih Srbov s Kosova in Metohije s Kosovega polja napoveduje za 1. december v Ljubljani, naslednjo

IZJAVA:

V Zvezi sindikatov Slovenije tudi tokrat, tako kot smo to storili ob podobnih dogodkih, odločno obsojamo tako mitingarsko politiko, ki jo nekateri kljub stališčem predsedstva SFRJ, ki jih je sprejelo oktobra lani, še naprej uveljavljajo za nacionalno razdvajanje, povečevanje medsebojne nestrpnosti in razbijanje bratstva, ter s tem še bolj poglobljajo politično in gospodarsko krizo jugoslovanske družbe.

Razmere na Kosovu so vsak dan slabše in zahtevajo veliko bolj učinkovito reševanje v miru in sožitju, ne pa z represijo in mitingarsko politiko. Prav tako se zavedamo, da so na Kosovu manjšina Srbi in Črnogorci in da brez njihove varnosti, svobode in enakopravnosti ni stabilnosti na Kosovu, v Srbiji in Jugoslaviji.

Napovedan miting je ponoven poskus nekaterih, zdaj že znanih okolij, da se v širši javnosti ustvari vtis o razdvojenosti zakonito izvoljenega slovenskega političnega vodstva od delavcev ter občanov, ki živijo v SR Sloveniji. Za slovenske sindikate je nesprejemljivo in žaljivo tudi enačenje tradicionalnega srbsko-slovenskega vlaka bratstva in enotnosti, ki izhaja iz prijateljstva dveh narodov, sklenjenega med NOB s »predčasnim vlakom bratstva in enotnosti s Kosova«.

Vsem idejnim očetom mitingarske politike – take, ki grozi tudi s krvjo – sporočamo, naj ne hodijo k nam. Za sporočanje resnice o Kosovu, ki je slovenskim prebivalcem zaradi odprtosti množičnih občil in prenašanja mnenj in informacij tudi iz drugih okolij naše države znana, je škoda sredstev in časa za organizacijo takšnega mitinga. Pripravljeni pa smo za drugačen dialog, za drugačno soočanje resnic s Kosova, ki pa jih je prav gotovo več. V slovenskih sindikatih smo za strpen, demokratičen dialog in reševanje vseh vprašanj skupnega življenja v legitimnih institucijah političnega sistema, smo za krepitev človeških, gospodarskih, kulturnih in socialnih vezi, ki nas združujejo ob vsem spoštovanju razlik, ki pa nas lahko le bogatijo. S takšnim početjem, kot ga načrtujejo organizatorji mitinga, pa se odvrča pozornost od temeljnih vprašanj političnega in gospodarskega razvoja svobodne, demokratične, civilizirane jugoslovanske družbe in s tem od temeljnih vprašanj perspektive delovnih ljudi in občanov. Takšno sproščanje strasti in mitingarstvo pušča globoke rane, ki se dolgo ne zacelijo, prenaša nestrpnost v delovne kolektive, na delovna mesta in med delavce in nam tako razdvaja ter rahlja tudi te vezi, te medsebojne odnose, ki so danes še trdni in spoštovanja vredni.

Prepričani smo, da bosta slej ko prej zmagala razum in volja ljudi, narodov in narodnosti, ki hočejo živeti v sodobni, gospodarsko uspešni in evropski Jugoslaviji, v slogi, miru in sožitju. Za takšne cilje se bomo bojevali skupaj z vsemi naprednimi silami, kjer koli v naši državi, in ne mislimo poklekniti.

bo moral postaviti takoj po zgodovinskem 1. decembru. Očitno je kljub svoji smeli decembrosti le obdržal kanček previdnosti.

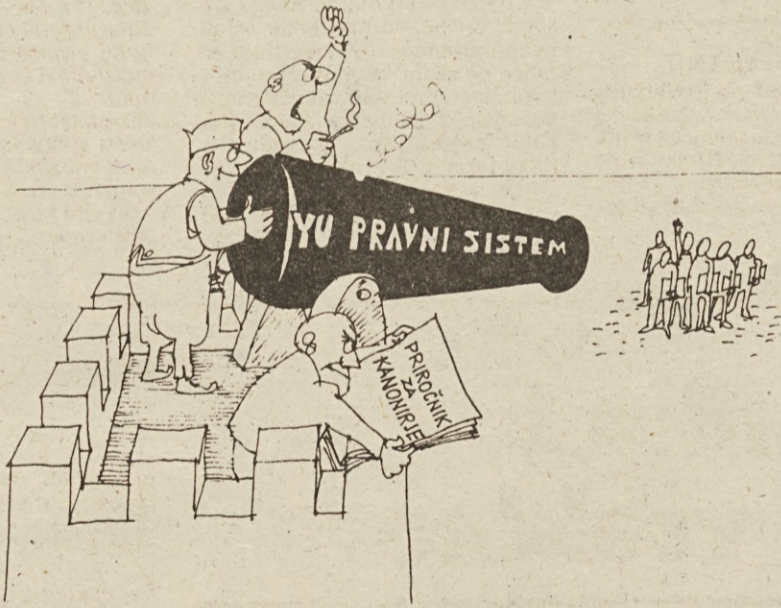
Izzivalci sreče, čakamo vas!

Ciril Brajer

Naj ne ostane med nami

Albert Vodovnik, predsednik sindikata kovinarjev Slovenije, nam je povedal, da je bil 21. novembra na sestanku v Verigi, na katerem so govorili o tem, kako iz zagate, ki traja že nekaj let zaradi nezadovoljstva sindikata Verige s sindikatom v občini in na višjih ravneh. Naše bralce moramo spomniti, da so Leščani takrat samovoljno spremenili delitev članarine in od odločitve do danes niso odstopili. Ta mesec pa sta sindikalna funkcionarja začela ločeno akcijo za včlanjevanje delavcev Verige v sindikat. Ciril Ažman, predsednik občinskega sveta ZSS Radovljica, je razposlal pristopne izjave za članstvo v prenovljenih sindikatih Slovenije. Zvone Prezelj, predsednik sindikata delavcev Verige pa pristopno izjavo za članstvo v nedovisnem in samostojnem sindikatu delavcev Verige. Na tem sestanku so se dogovorili, da bo v prihodnjem tednu sestanek izvršnega organa sindikata Verige, na katerem se bodo pogovorili o tem, kako najti rešitev v interesu delavcev Verige. Zvone Prezelj je menda dejal, da se strinja z osnutkom programa Neodvisnih sindikatov Slovenije in obljubil, da bo še stojnem sindikatu leških verigarjev.

Vsi ugovori zavrjnjeni

– Nobenega ugovora, mi se ravnamo točno po navodilih

Karikatura: Milan Maver

Sindikalna lista

Najnižji zjamčeni osebni dohodek za november je 12.000.000 dinarjev

Dnevnice za službena potovanja v državi:

– cela dnevnic, nad 12 ur	536.300 din
– polovična dnevnic, od 8 do 12 ur	273.500 din
– mini dnevnic, nad 6 ur, če se potovanje začne dve uri pred začetkom delovnega časa ali konča dve uri po njem	198.400 dir

Stroški za prenočnino predložen račun, razen za luksuzni hotel

– prenočnina v luksuznem hotelu	469.300 din
– prenočnine brez računa	201.100 din
– terenski dodatek	402.200 din

(nastanitev, prehrana med delom na terenu)

SINDIKALNA LISTA – VPRAŠANJA IN ODGOVORI

- Vprašanje:** Ali ima delavec s kupljeno delovno dobo pravico do jubilejne nagrade?
- Odgovor:** Ne, dokupljena delovna doba ni pogoj za pravico do jubilejne nagrade (10, 20 in 30 let).
- Vprašanje:** Ali pripada regres za prehrano med delom tudi dijakom in študentom na praksi?
- Odgovor:** Da, dijakom in študentom na praksi pripada regres za prehrano med delom pod enakimi pogoji kot drugim delavcem.
- Vprašanje:** Ali ima delavec pravico do dnevnice in regresa za prehrano na isti delovni dan?
- Odgovor:** Ne, dnevnic in regres za prehrano se med seboj izključujeta. Brane Mišič

Delavska enotnost

List je bil ustanovljen 20. novembra 1942. Predsednik Josip Broz Tito je Delavsko enotnost 15. novembra leta 1967, ob njeni 25-letnici, odlikoval z redom zaslug za narod z zlato zvezdo

- Izdaja ČZP Enotnost – delovna organizacija v ustanavljanju, 61000 Ljubljana, Dalmatinova 4, poštni predal 479
- V. d. direktorja in glavnega urednika: Franček Kavčič, telefon 313-942, 311-956
- V. d. odgovornega urednika: Marjan Horvat, telefon 313-942, 311-956
- Člani uredništva: Andrej Agnič (posebne naloge, fotografija), Sašo Bernardi (fotografija), Brane Bombač (oblikovalec), Ciril Brajer (reportaže in samoupravni odnosi), Marija Frančekin (socialna politika in varstvo okolja), Ivo Kuljaj (ekonomska ureditev), Damjan Križnik (urednik – reportaže), Remigij Noč (urednik – drobno gospodarstvo, delavci v samostojnem osebem delu), Boris Rugelj (komentator urednik – družbenoekonomski odnosi, delitev), Sonja Seljak (redaktorica-lektorica), Janez Sever (posebne naloge), Andrej Ulaga (turizem, rekreacija, šport in oddih), Igor Žitnik (znanost, kultura in izobraževanje), Jožica Anžel (tajnica), telefon 311-956, h. c. 310-033
- Naročnina 321-255
- Posamezna številka Delavske enotnosti 25.000 din
- Rokopisov in nenaročenih fotografij ne vračamo
- Poštnina plačana v gotovini
- Tisk ČGP Delo, tozid Tisk časopisov in revij, Ljubljana, Titova 35
- Žiro račun: 50101-603-46834
- Časopisni svet: Albert Vodovnik (predsednik), Meta Bančič, Franc Berginc, Andrej Coklin, Silvester Drevišek, Ivo Grlic, Vlado Haas, Ivo Janžekovič, Niko Klavžar, Rajko Lesjak, Mira Matijuna, Slavko Peklar in Nada Serajnik

Inflacija ogroža državo, prebivalstvo in celo vojsko

Mrzlično iskanje rešitve še ni končano

Jugoslavija že nekaj let spada med države, ki so se naučile živeti z inflacijo. Se več, pravzaprav si le malokdo sploh lahko zamišlja življenje brez nje. Prav takšno »perspektivo« pa nam že nekaj časa obljublja zvezna vlada, ki tudi na svoji koži vse bolj občuti posledice skokovitega naraščanja cen, ki v bistvu onemogoča kakršnokoli smotno uravnavanje gospodarskega življenja.

Inflacija načinja tudi zvezno blagajno

Nenehno povečanje cen je leta in leta koristilo predvsem državi, ki je z inflacijskim načinom financiranja proračuna federacije in obdavčevanjem davkoplačevalcev bolj ali manj uspešno zapolnila finančne luknje in skrivala naraščajoči proračunski primanjkljaj. Letošnja skokovitost inflacija pa je z vso ostrino opozorila, da z vse večjim tiskanjem razvrednotenega dinarja ni več mogoče pokrivali državnega dolga, izgub Narodne banke Jugoslavije, poslovnih bank in podjetij. Res je, da inflacija ob okoli 45-odstotni mesečni rasti cen še vedno predstavlja davek na dinarsko gotovino, toda ljudje sproti zamenjujejo dinarje za otipljivo blago ali pa kupujejo marke na črnem trgu. Država in zvezne blagajne pa so naenkrat spoznale, da je inflacija hitrejša od pobiranja davkov in da se je država spremenila v žival, ki lovi svoj rep. Če bi se inflacija s takim tempom kot doslej nadaljevala tudi prihodnje leto, bi fi-

Inflacija ni edini problem

»Gospodarstvo ima lahko vse mogoče slabosti, a nima inflacije. Lep primer za to je Panama, ki ni imela centralne banke, uporabljala pa je dolar. V njenem gospodarstvu so se pojavljale najrazličnejše motnje, državni dolg pa je postal tako visok, da je država povsem bankrotirala. Inflacija pa je bila nič.«

Jeffrey Sachs

skalni in denarni sistem slej ko prej popolnoma odpovedal. Obratun z inflacijo je potemtakem neizbežen, pa naj si to priznamo ali ne. Vprašanje pa je, kdo bo plačal največ in ali bo vlada uspela zdržati strahovite pritiske, češ da ta tega pa vsi skupaj ne bomo prenesli.

Kot je med obiskom pri nas ugotavljal svetovno znani strokovnjak za brzdanje hiperinflacije Jeffrey Sachs, mladi harvardski profesor, ima Jugoslavija v obstoječih proizvodnih zmogljivostih in deviznih rezervah skrite adute, ki ji omogočajo bistveno zmanjšati inflacijo. Ta cilj naj bi dosegli s tako imenovanim monetarnim šokom torej z vezavo vrednosti dinarja na vrednost marke »za šest mesecev«. Tako naj bi zmanjšali količino novonatiskega denarja v obtoku, zmanjšali posojila, vezali indeksiranje v dinarjih izplačanih plač na vrednost zahodnonemške marke in sprožili proces »čiščenja« državne in drugih bilanc, predvsem bilance Narodne banke Jugoslavije. Jasno je, da bi morali zmanjšati tudi klinirski suficit, odpraviti selektivna posojila in tako med drugim pristati na povečanje števila nezaposlenih, saj bi se število bankroti-

ranih bank in podjetij povečalo. Največji dosežek monetarnega šoka pa naj bi bil, da bi se psihološka pričakovanja ljudi bistveno spremenila, da bi se gospodarske razmere stabilizirale in da bi se tako ustvarile možnosti za korenite spremembe gospodarskega sistema. Država bi morala priznati javni dolg in ga servisirati, zaradi odpravljanja vseh deficitov v domačem gospodarstvu (okoli 5 odstotkov bruto družbenega proizvoda) pa bi potrebovali pomoč Mednarodnega denarnega sklada, svetovne banke in drugih tujih kreditodajalcev.

Ključ do uspeha je donos kapitala

Lahko bi rekli, da je inflacija podoben pojav kot temperatura pri bolniku in da bi z njeno umiritvijo šele nastale razmere za začetek »pravega« zdravljenja našega gospodarstva. Če se bodo cene umirile, se torej učinkovitost gospodarjenja z družbenim kapitalom še ne bo prav nič povečala, življenjska raven bo enaka ali manjša kot doslej, investicijskega kapitala nam bo še vedno primanjkovalo, okorna država bo še naprej jemala (pre)velike davke in prispevke od obubožanega gospodarstva, izvozniki bodo ostali nekonkurenčni... Pri nas namreč nihče ne skrbi za čimvečji donos kapitala in rentabilnost celotnega poslovanja podjetij, bank itd. Ključ za reševanje gospodarske krize torej ni le v zlomu hiperinflacije, ampak predvsem v povečevanju donosa kapitala, bodisi realnega, bodisi finančnega. Ali z drugimi besedami: z odpravo in-

Jugoslovanski sindrom

Pogajanja jugoslovanskih predstavnikov z izvedenci Mednarodnega denarnega sklada in obisk Jeffreyja Sachsa pri nas sta dokončno razkrila, da bomo morali opustiti knjigovodsko »čarovništvo« in ustvarjanje lažnega vtisa, da pri nas nimamo finančnih primanjkljajev. Dejstvo je, da se je v zveznem proračunu, pri Narodni banki Jugoslavije in poslovnih bankah nakopičilo okoli pet milijard dolarjev (okoli 9 odstotkov bruto družbenega proizvoda) teh primanjkljajev in da bo potrebno državni dolg začeti servisirati.

flacije bomo uredili razmerja med nominalnimi tokovi gospodarskega življenja, s povečevanjem donosa kapitala in rentabilnosti poslovanja pa bomo začeli spreminjati tudi dejanske gospodarske tokove. Seveda s to razliko, da je inflacijo mogoče obrzdati »čez noč« medtem ko učinkovitost gospodarjenja s kapitalom ni mogoče povečati v kratkem času.

Če bo torej Narodna banka Jugoslavije resnično nehala tiskati dinarje za poceni posojila in relativno visoke plače glede na produktivnost dela in kapitala, se bomo znašli najprej v hudih stiskah, ker pa (še) ne znamo ali nočemo živeti v skladu z realnimi finančnimi možnostmi. Marsikateri pisarniški »molij« ali delomrzneš v tovarni bo storil vse, da bi ostalo po starem. Vendar nam tokrat vse to ne bo več pomagalo, kajti hi-

perinflacija je bolezen, ki jo je treba zatreti v kali, ali pa sama uniči okolje, ki jo razpihuje. To velja tudi za zvezni proračun, ki naj bi znašal prihodnje leto okoli pet milijard dolarjev, to pa je (pre)veliko breme za gospodarstvo. Tudi republiški in občinski proračuni so prenapihnjani, podjetja pa poslujejo s previsokimi materialnimi in drugimi stroški. Začenja se torej učna ura brezkompromisnega spopada z inflacijo, kot nekakšnim simbolom dosedanje dogovorne ekonomije, ki se je otepajo domala vse države v svetu in se vse bolj oklepajo tržne ekonomije. Živeti še naprej z upanjem in zahtevami, da nam bo pač kdo kaj dal, vrnil mu pač ne bomo, torej ni več mogoče. Ali kot pravijo v Slovenijalesu: živel bomo s trgov, ali pa nas ne bo...

Emil Lah

Nepotrebno zatiskanje oči pred tekočimi primanjkljaji

Pri nas se veliko govori o nakopičenih ali »starih« finančnih primanjkljajih, manj pa o ustvarjanju novih v zveznem proračunu in v bilancah Narodne banke Jugoslavije, poslovnih bank, podjetij, republiških in občinskih proračunov itd. Po oceni Jeffreyja Sachsa je tekočih primanjkljajev za okoli štiri odstotke bruto družbenega proizvoda. Če hočemo gospodarstvo resnično stabilizirati, bomo morali v kratkem času zmanjšati porabo vseh vrst, kasneje pa povečati gospodarsko učinkovitost na makro in mikro ravni.

Predsedstvo RS ZSS o kolektivnih pogodbah

Samo republika je pristojna za vsebino

Prva razprava o elementih za kolektivne pogodbe na seji predsedstva slovenskih sindikatov je pokazala, da bo treba razjasniti tako njihove podlage kot izvedbo. Osrednje vprašanje je, ali samoupravni sistem po ustavnih spremembah in z zakonom o podjetjih, ki je suspendiral zakon o združenem delu, sploh še velja. Sestavljenci elementov za kolektivne pogodbe so bili očitno prepričani, da je samoupravni sistem opelel, saj sicer v gradivo ne bi uvrstili poglavij z naslovi, kot so delovna razmerja, izobraževanje in pripravnost, varstvo pri delu, obveščanje delavcev, samoupravljanje in soupravljanje delavcev in pogoji za delovanje sindikata. Del razpravljalcev (Vinko Kastelic, Anica Popovič) je namreč menil, da je vse to že zadovoljivo urejeno v samoupravnih aktih in da je zato v kolektivnih pogodbah treba urediti le vprašanje plač in skupne porabe, obenem pa še reševanje presežkov delavcev. Glede teh vprašanj sta bila najbolj jasna Vinko Kastelic in Anica Popovič. Zvrnil pa ju je Miha Ravnik, ki je povedal, da so v slovenskih sindikatih že večkrat skleni-

li, da morajo imeti delavci enak položaj in enake pravice ne glede na to, ali delajo v družbenem, javnem, mešanem ali zasebnem podjetju. Pravna in samoupravna praznina, ki je nastala z zakonskimi in ustavnimi spremembami brez dvoma narekuje, da v sistemu kolektivnih pogodb sindikat uredi vsa našeta vprašanja. Razmisliti je treba o možnosti, da bi za vsa ta vprašanja ne imeli le ene obsežne in za delavce nepregledne kolektivne pogodbe, temveč več pogodb, v katerih bi uredili posamezne programske sklope.

Gregor Miklič je dejal, da je treba tako ravnati tudi zaradi statuta podjetij, ki so se letos oblikovala iz ozdov in ki so zanemarila samoupravljanje in izpostavila ozkogrupna lastniška razmerja, ter da lahko samoupravljanje vrnejo le kolektivne pogodbe. Govoril je tudi o nedorečenosti zveznega zakona o delovnih razmerjih, ki je najprej predpisoval kolektivne pogodbe le za zasebna in mešana podjetja, za družbena pa je računal s samoupravno zakonodajo in šele ob sprejetju razširil njihovo veljavo na vsa podjetja in ozde. Kar ni izrecno prepoveda-

no, je dovoljeno, in to velja tudi za naše kolektivne pogodbe. Zato so možne tudi kolektivne pogodbe v podjetjih, je menil Gregor Miklič.

Ob dejanskih in navideznih zakonskih prazninah bi po mnenju avtorja tega zapisa morali delovati tako, da bi skušali z njimi urediti vse, kar spada v domet uredničenja sindikalne politike v interesu delavcev. Za zakone, za katere ne vemo, kdaj bodo sprejeti, sindikat ni odgovoren. Bodo pač morali upoštevati, kar bo sindikat dosegel s kolektivnimi pogodbami. V nasprotnem primeru bodo zakoni lahko le napoliti k njihovu usklajevanju oziroma zmanjševanju pravic delavcev. To seveda ne velja za vprašanje o sindikalnih partnerjih pri sklepanju kolektivnih pogodb, po zakonu pa so to Gospodarska zbornica in predstavniki delodajalcev.

Drugo, zahtevnejše vprašanje prav tako izvira iz že omenjene pravne praznine in se nanaša na kupček zveznih, zlasti pa republiških predpisov, ki jih zdaj nimamo. O tem sta največ govorila Brane Mišič (tudi ob gradivu za skupne osnove kolektivnih po-

godb v SFRJ) in Gregor Miklič, ki je tudi vodil delo delovne skupine, ki je pripravila gradivo za sejo. Brane Mišič je omenil, da prihajajo neuradne informacije, da različne komisije v zveznem izvršnem svetu pripravljajo celo rešitve, ki niso prodrle v zakon o podjetjih in zakon o delovnih razmerjih. Grozi nam, da bodo skušali negirati republiške kolektivne pogodbe in jih nadomestiti z zveznimi pogodbami, zveznimi predpisi, npr. predpisi o družbenih dejavnostih. Brane Mišič je zato izrecno nasprotoval predlogu v zveznih skupnih temeljih kolektivnih pogodb, po katerem naj bi se oblikoval zvezni sklad za odvečne delavce. Slovenija bi namreč tako največ plačala za probleme v drugih republikah. Mišič je prav tako nasprotoval notni zvezni metodologiji za ugotavljanje najnižje cene delovne sile, ker bi na ta način sindikati v Sloveniji imeli zvezne roke pri pogajanjih ob sprejemanju kolektivne pogodbe. Zato je na seji prevladalo mnenje, da skupni zvezni temelji ne smejo razširiti tistega, o čemer ni bilo soglasja ob zveznem zakonu o delovnih razmerjih.

Sindikati naj bi imeli po mnenju nekaterih (Miklič, Perozzi) **pokritje** oz. realne možnosti za sleherno zahtevo, ki bo prišla v kolektivne pogodbe. Po mnenju drugih (Stegne) pa to **pokritje** ni sindikalno vprašanje. Gre zlasti za ceno delovne sile, za razliko med sedanjim zneskom 300 do 500 DEM za najnižjo ceno delovne sile in razmišljanje tako tujih kot domačih podjetnikov, da ne bo **smela biti** nižja od 1000 DEM.

Pokritja za podpis pravic delavcev po kolektivnih pogodbah v resnici ne rabi sindikat, temveč njegova nasprotna stranka. Sindikat seveda ne more zahtevati več, kot delodajalci lahko izplačajo, verjetno pa bodo odločnejše zahteve po plačah, ki bodo delavcu zagotavljale dostojno življenje, podjetnike (in druge upravljalce kapitala) tudi silile k učinkovitejšemu delu in gospodarjenju. Sindikat bo torej moral pred podpisom kolektivnih pogodb vedeti, kaj hoče doseči v enem, petih ali desetih letih po podpisu pogodb. Veljalo bo pravilo: zahtevaj nemogoče, da bi dobil to, kar je mogoče. Če je danes nemogoče doseči 1000 DEM, pa bomo na ta način dosegli vsaj 700, čez pet let pa 1000 pravih mark.

Razprava je pokazala precej odprtih vprašanj, ki jih bo treba rešiti v procesu vzpostavljanja kolektivnih pogodb od federacije do podjetij. Pri tem bo seveda mogoče upoštevati izkušnje drugih evropskih dežel, predvojne Jugoslavije, pa tudi 18 let veljavne kolektivne pogodbe za delavce v zasebnem sektorju v naši republici. Seveda pa bo treba naš sistem kolektivnih pogodb postaviti nanovo, rešitve v njem pa ne bodo tako izvirne kot je bil naš samoupravni sistem.

Predsedstvo je sklenilo, da je treba gradivo o kolektivnih pogodbah čimprej objaviti, upoštevati pa mnenja in predloge iz razprave na seji. Ker gre za rešitve, ki so bistvenega pomena za delavce, lahko pričakujemo, da bodo elementi za kolektivne pogodbe kmalu objavljeni v Sindikalnem poročevalcu. **Franček Kavčič**

Rajko Lesjak, sekretar Republiškega sveta Zveze sindikatov Slovenije

Zdaj je jasno: sindikati niso v bloku ne »uradne« ne »alternativne« politike, ampak so v bloku zagovornikov delavskih pravic in interesov

Program Neodvisnih sindikatov Slovenije je bil na delnih konferencah Zveze sindikatov Slovenije deležen precejšnje pozornosti. V njem so sindikati oblikovali nekatere temeljne poglede na družbo, do poti za reševanje družbenih nasprotij in hkrati poskusili umestiti v ta proces tudi svoje poslanstvo. Program temelji na ustavni normi, da so sindikati neodvisne delavske organizacije, v katere se delavci prostovoljno vključujejo, da skupaj varujejo svoje koristi in interese, njihovega delovanja pa ni mogoče omejevati s statuti in drugimi akti podjetij, saj mora sindikat delati le skladno s svojimi pravili. Osnutek programa ni dokončno zapisan, vendar bi tej odprti knjigi nekateri radi že na začetku raztrgali platnice.

Drugi tematski sklop, ki je bil v minulih dveh tednih v središču sindikalne

Delavska enotnost: – Delne konference ZS Slovenije so končane. Sprejete so spremembe statuta, ki omogočajo delo sindikalnim organizacijam in organom po novem, dobili pa smo tudi množico pripomb na program in statut, ki jih bo potrebno do kongresa razčistiti. Na konferencah je bil viden odpor zoper takšen način sprejemanja statutarnih sprememb. Kakor koli že, vendarle mislimo, da je javna polemika o vseh vprašanjih, ki zadevajo programsko zasnovano, naloge in statut ZS Slovenije dobra osnova za boljši in sprejemljivejši program Neodvisnih sindikatov Slovenije, čeprav nekateri še zmeraj mislijo, da takšno javno prerekanje zmanjšuje možnosti za temeljito prenavo sindikata. Danes, ko je objavljen intervju z vami, poteka tudi seja RS ZSS, ki ima prav tako status delne konference. Zanima nas, kakšne ocene boste predlagali na tej seji?

Rajko Lesjak: »Prepričan sem, da bosta tudi na tej seji prevladala modrost in sindikalna zrelost. To je tudi zahteva iz javne razprave o programu neodvisnih sindikatov in statutarnih spremembah, in mirne duše lahko trdim, da je večina udeležencev v tej razpravi za predlagane spremembe. S tem kajpak ne mislim, da razprava na seji ne bo pisana in da bodo vsa razhajanja in različni pogledi rešeni že na njej.« Matematični »seštevek« za »in« proti »sprejemam sploh ni sporen, nisem pa povsem prepričan, da se dajo politična razhajanja in politični problemi reševati z matematičnim seštevanjem. Do kongresa moramo vse gradivo še bolj približati javnosti in članstvu, poskrbeti skratka za učinkovito promocijo tega in na javnem prizorišču in med delavci soočiti različne poglede na to, kakšen sindikat hočemo in kaj ponujamo v vodstvu.

Vedeti morate, da so časi, ko se je tudi v sindikatu vse sprejemalo soglasno, mimo. To ni nič slabega. Vendar mislim, da bi ne glede na to, kakšno metodo oziroma način obravnavanja in sprejemanja statutarnih sprememb bi predlagali, vsakršnega kritizirali, ker s temi spremembami posegamo globoko v sindikalno organiziranost, kar povzroča različne odzive. Čas bo pokazal, kdo ima prav, saj je, na srečo, ta zmeraj pravičen razsodnik. Moram pa dodati, da je lahko zategadelj tudi ta najin pogovor določeno tveganje, če to hočeva ali ne, saj se lahko zgodi, če povem v prisposodbi, da je to lahko nekakšna pesem ptice trnovke, saj živimo v neverjetno zapletenih in težkih družbenih razmerah.

Moram opozoriti na to, da je bila razprava o programu neodvisnih sindikatov Slovenije ponekod, znotraj organizacije, narobe razumljena in sprejeta. Ne vem, zakaj nekateri že na prvi stopnji razpravljanja jemljejo dokument statično, nekateri tako prizadevajo, kot da jim je vsiljen, čeprav je kot na dlani jasno, da je narava listine povsem drugačna: taka, da vabi in odpira vrata vsem, ki v to »odprto knjigo« hočejo, znajo in zmorejo kaj pridjati. Mar tudi v Delavski enotnosti mislite, da to ni dovolj velik izziv in poskus hkrati, da se pokaže, kaj kdo zna. Strinjam se s tistimi, ki pravijo, da je program vnesel nemir v organizacijo. Po mojem mnenju je to samo dobro, saj programi, ki take ambicije nimajo, nikoli niso ogreli članstva. Morda smo naredili napako. Mislim na to, da se je republiški svet ZSS prenašlo vključil v to razpravo in s tem prevzel nase veliko breme in odgovornost, kajti če bi program predlagala le delovna skupina RS ZSS, bi bilo za vse veliko lažje, ostalo bi več manevrskega prostora, manj

bi bili obremenjeni z besedilom, ki je na začetku takšno, kakršno je, vendar je nastajalo v dobri veri, da program slovenskih sindikatov potrebujemo.

Da ne bo nesporazuma: to je moj osebni pogled. Program je v javni obravnavi, priljubljenosti za njegovo dopolnitev je še mnogo, saj gre za kongresno listino, ki jo bomo sprejemali marca prihodnjega leta. Zdaj bodo to gradivo dobile v roke kongresne komisije, ki jih sestavljajo ljudje, ki imajo tudi kaj ponuditi. Prepričan sem, da bo to prelomni kongres zaradi korenitih družbenih in gospodarskih sprememb in prav tako zaradi potrebe po korenitih spremembah v delovanju sindikata. Pade pa v čas volilne tekme, v čas, ko bodo ljudje verjetno že tudi sili različnih idej in programov, »pade« skratka v nasičen medijski trenutek. Ne vem, če se vsi tega dovolj zavedamo?

Če to upoštevamo, potlej moram poudariti, da bo prerekanja zaradi programa in še česa drugega še zmeraj precej, čeprav mislim, da prerekanje ni pravišnja beseda za to; gre bolj za različne poglede in predvidevanja, v katero smer mora biti speljana sindikalna prenova. Soočanje teh pogledov v organizaciji pa je demokratičen proces, četudi ne moremo vsemu, kar se dogaja, reči ravno demokracija, saj ta proces zdaj pestijo otroške bolezni, ki jih moramo preboleti in prej kot jih bomo, bolje bo. Ne da se jim pa povsem izogniti.

Sindikalna prenova ne bo končana s sprejemom programa Neodvisnih sindikatov na kongresu, saj gre za proces, ki terja svoj čas, spreminja našo zavest, naše navade, terja svoj davek, dela revolucijo v naših glavah – vse to pa je del celovite družbene prenove, v kateri mora sindikat najti svoje poslanstvo. No, res je, da pravi program pove skoraj vse o organizaciji: kakšna je, kaj nudi in daje članu, kakšne

cilje ima, kdo so lahko člani, kakšen vpliv hoče imeti v družbi in podobno. Iz vsega, kar je bilo povedano o programu Neodvisnih sindikatov Slovenije, lahko sklepamo, da je programska ambicija sprejemljiva za večino članstva, da cilji, ki smo jih zapisali, niso usmerjeni v onostranstvo, ampak so dovolj blizu današnjim in jutrišnjim potrebam ljudi. Po mojem mnenju smo tu kar dobro zadeli, še posebej, če vemo, da je programske ponudbe na političnem trgu danes več kot povpraševanja, tako da se mi včasih dozdeva, da marsikdo ne ve, komu ponuditi svoje programe in z njimi združevati članstvo. Preveč je v programih predvsem spiskov želja, vendar je potrebno ponuditi še kakšno resnico in se zavedati, da se uspešno neke politike in organizacije meri le po dejanjih in rezultatih, ne pa po programih. Ko bodo ljudje to spoznali, bosta padla ponudba programov in še bolj povpraševanje po njih.

Delavska enotnost: Javnost pričakuje, da boste na današnji seji RS ZSS rekli bobu bob in popu pop. Mislimo tudi na to, da priznate, da je bila ideja o delnih konferencah napaka in da nekateri tega dela niso opravili zadovoljivo...

Rajko Lesjak: »Dopuščam možnost, da bi lahko drugače sklicali konferenco, vendar se ne bi dalo obiti temeljnih vsebinskih vprašanj, ki so povezana z najnimi statutarnimi spremembami. Dodajam pa, da je tudi takšen način sklica konference statutaren. Recimo raje bobu bob pri vsebini, ne pa načinu sklica, čeprav tega vprašanja ne podcenjujem. Kljub kritikam so mnoge konference svoje delo zelo dobro opravile. To pa dokazuje, kaj vse lahko naredimo z dobro voljo. Nekaj pa morate vedeti: ko gre za takšne spremembe, delujejo vsi obrambni mehanizmi, ki so bolj izraziti v nekaterih okoljih. Spremembe niso prišle na dan kot strela z jasnega, ampak temeljijo

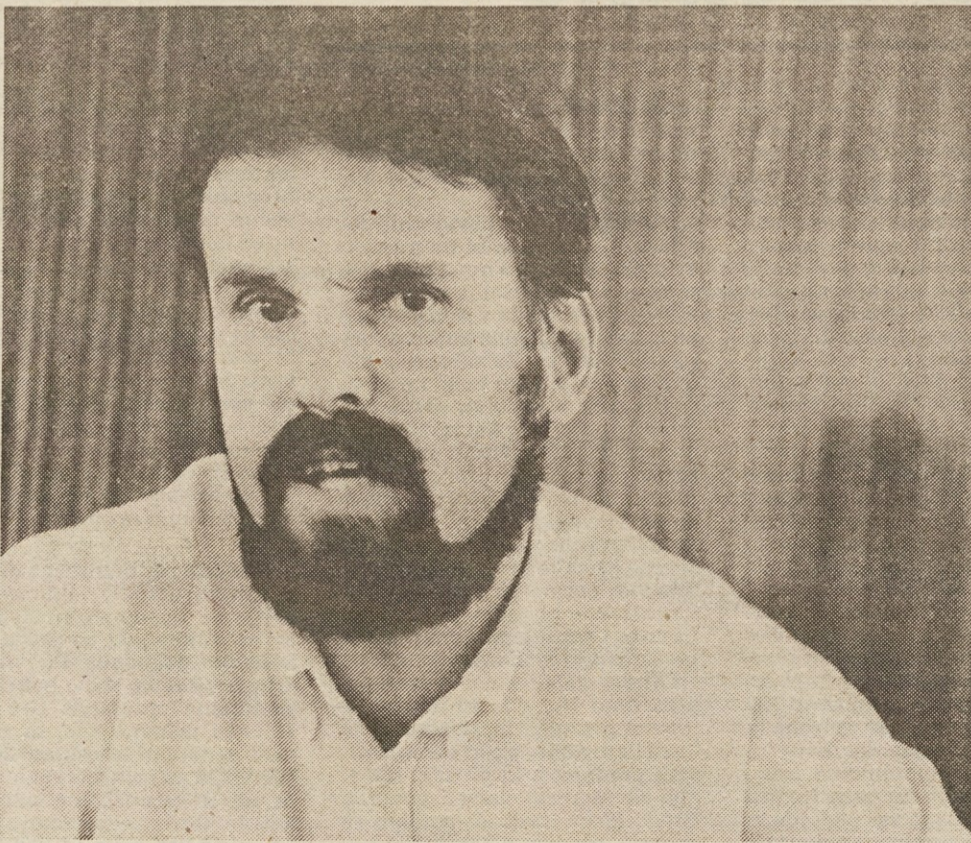
na sklepih razširjene seje RS ZSS in težah za prenavo, čeprav bi nekateri radi dokazali ravno s temi tezami nekaj drugega.

Ne me narobe razumeti, češ da tožim kot Kalimero, vendar se temu vodstvu sindikatov godi krivica. Krivičen pa je tisti del profesionalnih kadrov v sindikatih, ki bi moral vedeti, kaj je to vodstvo naredilo od razširjene seje naprej, vendar nekateri stalno iščejo le napake in jih obešajo na veliki zvon. Kaj smo naredili vsi skupaj za članstvo in kaj moramo, je zame temeljno vprašanje. Dopuščam pa možnost tekmovanja ravno na tem področju, tekmovanje je dobrodošlo, saj žene organizacijo naprej. Srečujemo pravzaprav smešne položaje. Vodstvo želi storiti nekaj odločnih korakov naprej, pa mu prilepijo nekateri nalepko konzervativizma in krivca za vse probleme. Denimo tudi za to, da je sindikat v statutu podjetja omenjen le v enem nepomembnem členu. Očitno se metoda dela oziroma politika, da vedno iščeš krivca drugod, ta trenutek še obnese. Verjamem pa, da so tej politiki tudi v sindikatih šteti dnevi, saj samo rušiti in ničesar graditi ne more biti dolgotrajna politika.

Delavska enotnost: Pogledi na prenavo in potek reorganizacije v sindikatu so še zmeraj različni. Opaziti je močan odpor občinskih in medobčinskih funkcionarjev do drugačne organiziranosti, češ da se zmanjšuje veljava teritorialnega načela, po drugi strani pa skorajda pretirano zagnanost predstavnikov RO sindikatov dejavnosti, ki bi takoj radi samostojne sindikate. Dobro bi bilo povedati, ali je doseženo potrebno soglasje o tem ter pojasniti, kako se bodo novim razmeram prilagodili vodstvo ZS Slovenije in strokovne službe na Dalmatinovi 4.

Rajko Lesjak: »Soglasje o nekem prehodnem obdobju je nujno, vendar ga je moč doseči le o vsebini dela občinske organizacije in panožnega sindikata. Kaj se bo dogajalo zunaj tega, mimo te organizacije, kajpak o priznavanju sindikalnega pluralizma, pa prepustimo za zdaj še času in razmišljajmo, kako postaviti most za dialog v sindikatih in med njimi, saj bi kakršnakoli razcepjenost sindikata ogrozila doseganje njegovih temeljnih ciljev, med katerimi je najprej klasična varovalna funkcija delavcev. Ni nas strah alternative, saj smo na politično oziroma sindikalno konkurenco pristali že z ustavo, zanjo smo se zavzemali. Gre preprosto za to, da dosežemo enotnost in solidarnost, ki sta značilni za vsako sindikalno organizacijo. Zdi se mi, da nekateri pretiravajo s tako imenovano razcepjenostjo v naši organizaciji, pa dobivam včasih občutek, da si jo pravzaprav nekateri želijo, vendar bo tega vse manj, če bomo vsi poenotili predvsem vsebinska vprašanja delovanja sindikata in na potrebah in interesih članstva gradili organizacijsko strukturo. Prav nič ni narobe, če kdo prednjači v vsebinskem delu prenove. Povsem kaj drugega pa je, če začenja nekakšno svojo samostojnost in drugačnost graditi za to, ker imajo v neki sindikalni organizaciji zaradi številnih razlogov več denarja in si zato želijo okrepiti svoje pozicije v organizaciji, ali pa ohranjati le dosedanje, in to spet samo zaradi denarja. Tu res ni dobra pretirana zagnanost, saj dostikrat nima prav nič kakršne zveze s pravo vsebino in njenim udejanjenjem v sindikatu.

Zdi se mi, da se ne moremo otresti negativnega predznaka nekaterih sedanjih ROS. Ravnamo podobno oziroma se vede-

mo tako kot drugi do sindikata, ko se nikakor ne morejo otresti naše preteklosti in še vedno gledajo na našo podobo kot podobo preteklosti, čeprav je ta na nekaterih področjih že drugačna. Sindikati dejavnosti bodo svojo vlogo dobivali, če to hočemo ali pa ne. Zato je bolje, da jih skupaj postavimo na noge, jim pomagamo shoditi danes, ne jutri, ko bo morda prepozno. Ali nimamo občutka, da se znotraj ROS nekaj dogaja, nekakšen nemir in interes ter volja po drugačnosti (seveda ne v vseh), nekaj, kar bo bliže članom. To je vendar pozitivno. Na drugi strani pa se lahko maščuje mačehovski odnos do teritorialne organiziranosti, če bi seveda takega vzpostavili, upam pa, da bomo znali ohraniti pravo mero.

Kako bodo sindikati organizirani, je odvisno oziroma mora biti odvisno samo od članstva. Več razmišljanja in akcije pa kaže nameniti depolitizaciji podjetja, da bo lahko sindikat zagovarjal in zastopal interese delavstva tako v materialni kot duhovni proizvodnji, tu moramo biti neodvisni od kakršnih koli političnih strank, gibanj ter na drugi strani od lastnikov, delodajalcev, poslovodnih in menedžerskih struktur v podjetju. Tako pridemo do tega protislovja, da nihče ne more hkrati zastopati interesov delavstva in lastnikov. Kar samo se ponuja vprašanje, kdo se mora umakniti iz sindikata. Če podkrepim: naloga sindikata v pogajanjih je, da dobi tudi na ta račun čimvečji del akumulacije za večje plače menedžment pa za uspešno poslovanje (akumulacijo in dobiček), oba partnerja pa sta med seboj tesno oziroma usodno povezana in nosita vsak svojo odgovornost.

Delavska enotnost: – Nekateri pravijo, da je še bolj kompromisna odločitev za močan sindikat podjetja, ki naj bi bil v prihodnje osnova sindikalne organiziranosti. Dosedanje izkušnje govore, da je ta preveč šibak v samem podjetju in v odnosu do direktorjev ter da lahko kaj pomeni le, če za njim stoji močna republiška organizacija s svojimi aktivisti in izvedenci. Se strinjate s tem?

Rajko Lesjak: »Spremembe, ki smo jim priča, posegajo v vsebino in pristojnosti vodstva ZSS, zahtevajo drugačno kadrovske sestavo, drugačne metode in načine dela, drugačno organizacijo in drugačne kadre v strokovnih službah, skratka, močan strokovni in politični servis za vse oblike organiziranosti. Te spremembe so tudi poseg v odnose in organiziranost Zveze sindikatov Jugoslavije, kajti na vrsti je vprašanje, katere funkcije v ZSJ še ohraniti, kateri so skupni interesi, kateri skupni sindikati dejavnosti so smiselni na tej ravni in podobno.

Ker poznam delo in način odločanja RS ZSS, mislim, da moramo ta organ številčno zmanjšati in v prihodnje oblikovati njegovo sestavo po večinski zastopanosti ljudi iz sindikatov dejavnosti, seveda ob primerem upoštevanju tudi teritorialnega načela. Dobro bo treba premisliti tudi o komisijah, svetih, odborih in podobnih telesih, ki jih imamo zdaj, in ne nazadnje bo moralo biti tudi predsedstvo RS ZSS sestavljeno na bolj profesionalni podlagi (ne podcenjujem sedanje sestave), številčno manjše in vse to, zato, da bo bolj operativno in gibčno. V tem političnem izvršilnem telesu moramo doseči smotrno delitev dela in odgovornosti.

Ne vem sicer, kam ciljate, ko govorite o kompromisu, ki naj bi ga dosegli z odločitvijo o sindikatu podjetja kot osnovi organiziranosti. Moram vam pa zelo jasno povedati, da sindikata znotraj podjetja nihče ne ruši, niti mu nihče strogo ne prepisuje vsebine in oblik dela. Spet poudarjam, da so važni vsebina dela in rezultati, oblika pa mora biti v podrejenem položaju. Je pa verjetno res, da se zdaj v posameznih osnovnih organizacijah zveze sindikatov še posebno aktivisti nekako bojijo te svobodne organiziranosti. Zelijo, da jim vodstvo ponudi model organiziranja in dokaj natančna pravila sindikata v podjetju. V današnjih težkih gospodarskih in družbenih razmerah, ki bodo še bolj krute, si sploh ne morem predstavljati, da za predsedniki sindikata, zaupniki sindikata, ne bi stali sindikati dejavnosti, občinske organizacije in sam republiški svet. To mora biti, vendar moramo že prej narediti vse, da bi sindikalne delavce zavarovali tudi v samoupravnih aktih podjetij, ne pa samo v sindikalnih listinah. Ustava nam to možnost daje. Treba jo je izrabiti že danes.

O strokovno močnih skupnih službah sindikatov danes ni več potrebno posebej govoriti. Dom sindikatov bo potrebno resno prevetrili in pripeljati vanj predvsem znanje, saj brez njega, brez raziskovalne dejavnosti, sindikati ne morejo biti resen družbeni in politični dejavnik.

Delavska enotnost: – Čez noč dobivamo nove zakone. Vsak med njimi zmanjšuje možnosti za odločanje delavcev, tako da lahko rečemo, da samoupravljanja praktično več ni. Ta hip bi moral sindikat že ponuditi delavcem in gospodarski zbornici ter vladi zahteve v obliki kolektivne pogodbe. To že dalj časa zahtevajo od re-

publiškega vodstva tudi sindikalni aktivisti. To naj bi namreč jasno povedalo, s kakšnimi zahtevami in cilji bo štartalo v pogajanjih z zbornico in vlado in pri katerih zahtevah sindikat ne bo popuščal pri podpisu splošne kolektivne pogodbe v republiki. Brzkone so tu predvsem plače, ki naj zagotavljajo dostojno življenje in socialno varnost delavcev.

Rajko Lesjak: »Na torkovi seji predsedstva RS ZSS smo o tem razpravljali. Zasnova kolektivne pogodbe je pripravljena. Na osnovi razprave, ki je bila v predsedstvu, jo bomo dopolnili in seveda ponudili v nekoli-kanj širšo razpravo. Kolektivne pogodbe in tovrstna pogajanja so za našo družbo nekaj novega, morda tudi neznanca in zato se bojim vsake kampanjske odločitve o tem. Če ne premislimo dovolj dobro, lahko ustvarimo še večjo zmedo, kot jo imamo. V sindikatih smo že dosti naredili na tem področju, saj se zavedamo, da bosta kolektivna pogodba in v njej opredeljen položaj delavcev v prihodnje verjetno tisto, kar nas loči od vseh drugih.

Vseh odgovorov na vprašanja, ki so povezana s tem, še nimamo. Dobro veste, da je glavno vprašanje predvsem ureditev statusa lastnine sredstev za proizvodnjo. Pa ne samo v pravnem smislu, temveč v ekonomskem in sociološkem – gre za ureditev lastninskih razmerij. Vsi smo pričakovali, da bomo pri snovanju družbene in gospodarske prenovne imeli jasne zamisli o upravljanju z družbeno lastnino. Pa ni bilo tako, saj smo to hišo začeli zidati nekoli-kanj nad temelji. Zdaj pa iščemo titularja družbenega kapitala, partnerja, ki se bo pogajal s sindikatom in tako naprej... Prepričan sem, da vse to ne bo šlo brez problemov. Za oblikovanje kolektivne pogodbe to sicer ni ovira, bo pa pomembno vprašanje pri sklepanju pogodb oziroma pri pogajanjih.

V jugoslovanski družbi se še premalo zavedamo naspotja med dvema zahtevama zaposlenih: gre za željo po polni zaposlenosti in čimvečjih plačah. Pri nas pa je povsem drugače. Na trgu delovne sile je veliko povpraševanje, množica ljudi je nezaposlenih, druga množica spada med tako imenovane ekonomske in tehnološke presežke... Tega ne bo mogoče enostavno razvozlati. Ti problemi in sedanje zidanje cen izdelkom in storitvam zahtevajo, da se zelo natančno zmenimo, kaj bo v kolektivnih pogodbah. Pri tem moramo upoštevati zlasti zahteve po pravični delitvi plač, da velja

organiziranosti sindikata, opazimo boj za oblast, za stolčke in da so temu naklonjene statutarne spremembe, ki uveljavljajo možnost podaljševanja mandatov.

Rajko Lesjak: »Ne vem, nisem prepričan, da smo vprašanje mandatov že rešili. Na to me napeljujejo številne pripombe, pa spet ne za vse ravni, ampak višje gremo, več je različnih pogledov na to, kakšen nov kadrovski veter naj zapiha v profesionalni aktiv skupaj z vodstvom RS ZSS. To je resnično eno od temeljnih vprašanj prenove sindikata.

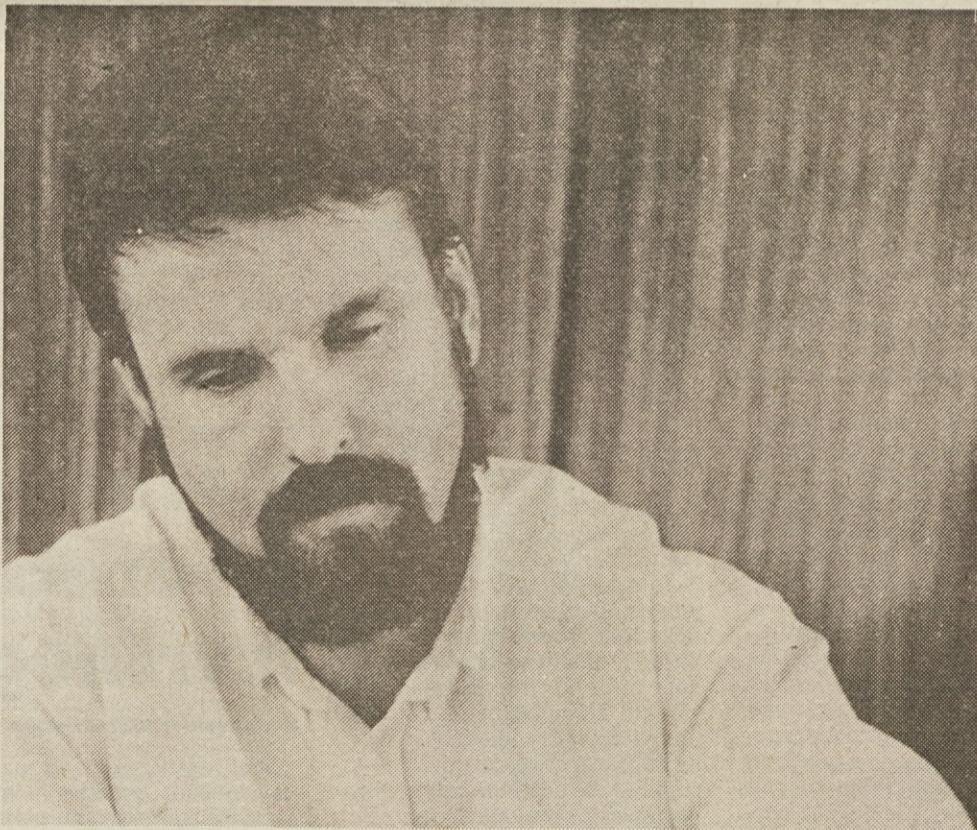
Trditev, da s tem kadrom ne bo prenove, je vredna razmisleka. Prešteti se po delu, znanju, sindikalni pripadnosti, zaupanju, rezultatih so eno izmed meril, po katerih se lahko presteje profesionalni aktiv in po postopkih oblikuje neko jedro kontinuitete. Verjamem, da se bodo posamezna vodstva oblikovala in volila drugače, kot v preteklosti, z manj odločilnim vplivom zunanjih. Vendar se tu ne kaže preveč sprenevedati; take ambicije še obstajajo in so tu, predvsem pa so odvisne od našega dela in odnosa do drugih. V kadrovski politiki so pota vedno zapletena, no, vsaj za nekatere. Zato imate tudi v Delovski enotnosti po svoje izpiljen posluš in je to sploh posebna poslanica za ljudi vašega kova.

Na vprašanje pa bi lahko odgovoril tudi z vprašanjem: ali mislite, da bi nekatere nakazane kadrovske rešitve v tem profesionalnem aktivu, vključno z vodstvom RS ZSS, postavile prenovo korak naprej oziroma bi imeli s tem lažje delo. Morda imate celo prav, morda pa se to lahko izrodi v sistem daj-dam oziroma ti mene, jaz tebe, to pa so potem umazane igre, ki nimajo nič skupnega z demokratizacijo kadrovske politike.

Sicer pa bo evidentiranje »odprto« s to sejo in boste lahko v Delovski enotnosti kar pridno, seveda na svoj način, oblikovali listo najbolj popularnih in priljubljenih sindikalnih funkcionarjev, kandidatov za to in ono funkcijo. Mislim, da gre samo še za vprašanje časa, za kaj vaših redakcij oziroma številč časnika.

Lahko bi odgovoril tudi na kratko, in sicer, da je potrebno storiti vse, da člani v organizaciji na svoboden in demokratičen način izvolijo sindikalne funkcionarje.

Delavska enotnost: – Še zmeraj vlada terminološka zmeda, ki pa ni samo terminološka: kaj je sindikat? Je politična ali

načelo vzajemnosti in solidarnosti, da v kolektivnih pogodbah zavarujemo interese zaposlenih (kratkoročno in dolgoročno) in da dosežemo potrebno enotnost pri oblikovanju kolektivnih pogodb, da se ne bo vsak pogajal le za svoje interese in da na koncu ne bi bilo nikogar, ki bi prevzel odgovornost za celoto.

Kolektivna pogodba je več kot samo to, kar daje zakon, in to mora biti vodilo sindikatu pri pogajanjih. Mi bomo zahtevali ustrezno ceno delovne sile in še marsikaj drugega, kar mora vsebovati kolektivna pogodba, in se za ta pogajanja tudi primerno oborožili z argumenti.

Delavska enotnost: – Nekoli-kanj neprijetno vprašanje, vendar se mu ne moremo izogniti. V sindikalnih organizacijah je bilo v zadnjem času mnogo utemeljenih in manj utemeljenih pripomb na kadrovske sestavo in odločnih zahtev po temeljitih kadrovskih spremembah. Odgovorov, vsaj ustreznih, na to še ni. Zato se zdi kar pravišnji občutek, da namesto razpravljanja o vsebinskih vprašanjih dela in or-

stanovska oziroma interesna organizacija delavcev?

Rajko Lesjak: »Ko sem govoril o tveganjih za ta pogovor, sem mislil tudi na to, da se lahko kaj hitro zgodi, da s svojim odgovorom odprem lov na Lesjaka. Cel referat bi lahko napisal o tem vprašanju. Kratek bom. Sindikat ni v bloku ne uradne politike ne alternative, ampak v bloku interesov in koristi delavstva, torej sindikat, politično neodvisen in avtonomen, sposoben in zrel za odgovornega pogajalca, in če je treba partnerja na vseh ravneh družbenega odločanja, z ambicijo tudi političnega vpliva, ko gre za družbenoekonomski položaj delavca in delavski razred v najširšem smislu. Ne mislim na podobo »idealnega delavca«, ki smo ga »gojili« v preteklosti v vseh »parolah«, »referatih« in »zavzemanjih«. To ni več samo tisti fizični delavec in tisti delavski razred, ki z velikimi naprezanji prenojen in v slabih razmerah dosega izredne delovne rezultate. Tudi ta je, vendar tudi oni, ki v materialni in duhovni proizvodnji živi od rezultatov svojega dela.

Vedeti moramo, da smo na poti preobrazbe dosedanje družbenopolitične organizacije v sindikat, ki bo predstavnik oziroma predstavništvo delavstva v najširšem smislu, v katerem bodo v sindikat oziroma v sindikate vključeni delavci uveljavljali svoje interese in koristi in uresničevali tudi nekatere politične cilje in ambicije. To so pa lahko zmeraj le konkretni cilji, izraz konkretnih interesov delavca in delavcev, ne pa nekakšnega abstraktnega delavca. Preprosto povedano, gradimo organizacijo, ki mora biti v službi članstva.

Delavska enotnost: – Prav zato nas zanima, kaj menite o nastopu sindikata na volitvah za družbenopolitične zборе, ki bodo prihodnje leto. To je zanimivo, predvsem zato, ker programi novih in starih strank ne postavljajo več v ospredje boja za delavske interese in za njihovo odločilno vlogo v družbi. Sodelovati na volitvah za družbenopolitične zборе ali ne je prejkone pomembno vprašanje za sindikat?

Rajko Lesjak: »Nadaljevati moram pri prejšnjem odgovoru. Najprej o našem delavcu. Se vam ne zdi zgodovinska krivica, da je kar čez noč postal v programih političnih strank in zvez nepotreben, odvečen in nekako v napoti, in to predvsem tistim, ki so na delavčev račun, na njegovih žuljih in ramenih peli hvalo sami sebi in tu in tam tudi delavcu, ga formalno in v sistemu postavljali v središče dogajanja, manipulirali z njim, zato da so lahko oni odločali in živeli, ne pa delavec sam. Kako naj sedaj človek to razume, se s tem sprijazni in preboli vse to, hkrati pa že vnaprej ve, da bo moral z odrekanjem tudi tokrat nositi davek neodgovornega početja v podjetju in družbi. Res je. V programih novih in starih strank je vse manj besedi o delavcu in delavskem razredu. Pa mislite, da delavci na to ne bodo ustrezno reagirali. Zdi se mi, da različni »programarji« pozabljajo, da je ta sloj naše družbe tudi volilno telo na splošno mlajšinskih volitvah.

Če se bomo v sindikatih za te volitve v vsebinskem smislu tako dobro organizirali in usposobili, kot smo znali biti v preteklosti tehnični servis na volitvah, potem lahko nekatere dileme kar odpišemo in sporočimo vsem, da morajo računati na sindikat. Mi ne potrebujemo koalicije z nikomer, niti je ne iščemo. V parlament smo si odprli vrata z ustavo. Morda se tega še ni zavedamo dovolj. Ta ustavna možnost pa velja tudi za občinske in mestne skupščine. In če bomo sposobni vse to »pokriti« še z našimi poslanci in simpatizerji, bo muzika kar precej sindikalno obarvana. Tudi precej »prerivanja« med podjetji in posamezniki za poslanska mesta bo, pa tudi znotraj podjetij ne bo mirno, povrh tega pa so tokrat lahko poslanci v zboru združenega dela tudi direktorji.

Kako bo z družbenopolitičnimi zbori, ali bomo sodelovali s svojimi kandidati za te zборе ali ne, bomo dorekli v javni razpravi, ki ni samo sindikalna. Vprašanje je, ali bo v teh zborih skupščine veljalo strankarsko delovanje ali pa bo obveljalo, da so to poslanci, izvoljeni na volitvah. Videli bomo, kako in kaj. Tokrat ne bom komentiral »navdušenja« nad sindikalnimi kadri – od zaupnikov v sindikatu podjetja do RS ZSS – v osnutkih kandidatnih list posameznih organizacij, še manj pa odnose nekaterih političnih vrhov do oblikovanja kandidatnih list za svoje organe. Pustiva to. Vpliv na zboru združenega dela pa bomo imeli, saj imamo vse možnosti za to. Zgodba se začne v delavskem svetu podjetij in ustanov, ki so baza za odločanje o tem, kdo bo v zboru združenega dela. Ne smemo narediti takšne napake, kot smo jo v preteklosti pri temeljnih delegacijah, ko smo bili sindikalisti povsod in nikjer. Mimogrede moram k vsemu temu dodati še, da ponekod kar zagnano razmišljajo o »strankarskih« sindikatih. Če hočete kaj več vedeti o tem, in tudi povedati javnosti, razčlenite njihove programe. Razumljivo je, da so se vsi zagnali v iskanje »svoje socialne baze« oziroma interesne skupine. Nekateri jo imajo, drugi jo iščejo in to tudi tako, da poiščejo problem, plasirajo idejo, naredijo iz tega politični marketing, kar je posebej aktualno pred volitvami, ko pa so na oblasti pa... Pa saj je to sestavni del politike.

Delavska enotnost: – Kakšno bi, po vašem mnenju, moralo biti sporočilo 12. kongresa Zveze sindikatov Slovenije?

Rajko Lesjak: »Prijavljam sledeče sporočilo: »Za sindikalno svobodo – za neodvisni sindikat (ZNSS) torej Zveza neodvisnih sindikatov Slovenije«. To sporočilo se mi kot rdeča nit vleče skozi ves program. Lahko bi se zgodilo, da bi nam Žakelj iz SZDL odstopil celo predlog za simbol – rdeči nagelj, ki je simbol in dediščina delavskega in sindikalnega gibanja. Sicer pa se na kongres že kar dobro pripravljamo, saj gre za pomembno podjetje, ki bo angažiralo precej sredstev, naložba pa mora dati primerne rezultate v javnosti in med članstvom. Tudi o sponzorjih razmišljamo in o zares profesionalni promociji naših gradiv in kongresa Zveze sindikatov Slovenije v smislu političnega marketinga.«

Predsedstvo RS ZSS se ne strinja z vladno oceno

Predsedstvo RS ZSS je zahtevalo od izvršnega sveta skupščine SRS, da se opredeli do nekaterih vprašanj pri stečajih v našem gospodarstvu. Predsedstvo na tokovi seji ni bilo zadovoljno z odgovorom slovenske vlade. Zato je podprlo uvod Jožeta Stegnetja o tej problematiki. Stegne je med drugim poudaril, da ne pristajamo na to, da ni normativnih podlag za ustanovitev razvojnega sklada. Brez skladov, ki jih poznajo vse razvitejše države, ne bodo sposobni reševati perečega vprašanja brezposelnih v Sloveniji, ki nastajajo zaradi prestrukturiranja. Zahtevamo razvojni sklad zato, da bi bili pravočasno pripravljene na zagotavljanje gnotne in socialne varnosti delavcev, ki bi zaradi takih ali drugačnih razlogov ostali brez dela.

Nismo zadovoljni tudi z odgovorom na zahtevo, da je treba takoj urediti postopke v zvezi s stečajem in likvidacijami. Danes bi morali postaviti, glede na skrajno slabo prakso stečajev, nekaj dodatnih zahtev, ki bi po mojem mnenju morale biti takšne: ker proizvodni delavci in delavci brez pooblastil niso privedli nobeno podjetje v takšen ekonomski položaj, ki vodi v stečaj, ampak so za ekonomsko brezizhoden položaj v podjetjih odgovorni predvsem delavci v razvoju, trženju, vodilni in poslovodni delavci, vzroke za to pa je treba iskati tudi ekonomskih težavah tudi notranjih zadolžitvah, nelikvidnosti, brezpravnem stanju v državi, neredu, fi-

nančni nedisciplini, pa tudi napačnih investicijskih odločitvah političnih osebnosti od občine do republike, mislim, da je prav, da se sindikat postavi proti takšnim »jugostečajem«, in bolj zavaruje delavce v podjetjih dolžnikov in upnikov.

Ne pristajam več na stečaj, ki ima za cilj rešiti se odvečnih delavcev. Ne pristajamo na stečaj, ki ima za cilj odpis dolgov upnikov ali moratorij za odplačilo dolgov v škodo neproučenih posledic za delavce upniških podjetij. Ne pristajamo na to, da bodo delavci tako neinformirani v postopkih sanacije in reševanju razmer, kot so bili doslej. Zahtevamo, da se uveljavi pravica iz zakona o podjetjih, da so o pripravi stečajev seznanjeni z vsemi možnostmi za nastajanje novih podjetij, informirani z novimi programskimi in poslovnimi usmeritvami, s kadrovskimi potrebami novih podjetij, zahtevami po izobrazbi in delovnih izkušnjah, s predvidenimi presežki delavcev, ki jih ne bo mogoče takoj zaposliti, z možnostmi za prezaposlovanje, prekvalifikacije, z možnostmi za dokup delovne dobe za starostno upokožitev in predčasno upokožitev, z različnimi oblikami samozaposlitve. Delavci pa morajo biti seznanjeni z materialnim in socialnim položajem, če bodo ostali brez dela. Ne pristajamo več na stihijsko informacijsko zaprtost pripravljanja stečajev. Zahtevamo usmerjene stečaje. Ne pristajamo na stečaje nasploh, dokler

se ne spremeni zakon o sanaciji stečajev in uveljavi večje varstvo delavcev in njihova pravna varnost. Zato predlagamo takojšnjo spremembo zakonov o sanaciji in stečajev po hitrem postopku, pri čemer naj se v spremembi vgradi nova vloga sindikata kot partnerja pri odločanju o uvedbi stečaja in pri uveljavljanju pravic delav-

cev v pripravi na stečaj. Delavci, ki ostanejo brez dela zaradi stečaja, morajo imeti prednost pri zaposlitvi v novih podjetjih. Delavci podjetja, ki gre v stečaj, morajo postati upniki v stečajni masi najmanj za izplačila odpravnin in dokupa delovne dobe. Zahtevamo, da se iz stečajne mase izloči stanovanjski sklad delavcev podjetja, ki gre v stečaj, in predlagamo, naj se ta začasno prenese na družbenopolitične skupnosti; iz stečajne mase naj se izločijo tudi vse počitniške zmogljivosti iz sredstev skupne porabe. Delavci podjetja upnikov morajo imeti pravico do valorizirane vrednosti svoje terjatve. Ustvarimo možnosti za odkup podjetja, ki mu grozi stečaj ali je v stečaju, ne glede na lastninsko obliko. V stečaju delujeta sindikat podjetja in sindikat dejavnosti samostojno in neodvisno v skladu s statutom sindikata podjetja in v stečajnih postopkih zunaj podjetja. Stečajni upravitelj mora imeti obveznost in dolžnost obveščati delavce in sindikat s potekom stečajnega postopka in z vsemi ukrepi. Delavci, ki ostanejo na delu zaradi dokončanja proizvodnje, morajo imeti vse pravice, ki jim grejo po sindikalni listi, ne zgolj tiste, o katerih odloča stečajni upravitelj. Delavci, ki so ostali brez dela zaradi stečaja, morajo imeti zagotovljeno socialno in materialno varnost in druge pravice iz minulega dela. Delavcem, ki so ostali brez dela zaradi stečaja, se ne sme zmanjšati obstoječi stanovanjski standard tudi v primerih, ko stanujejo v kadrovskih in samskih stanovanjih v domovih. Javno moramo nasprotovati načinu odpuščanja delavcev, kot se je to dogajalo v nekih podjetjih v Sloveniji, na nehuman, nedostojanstven, nekulturen, nečloveški način.

M. F.

M. H.

Solidarnost za rudarske družine

Po enominutnem molku, s katerim so počastili spomin na ponesrečene rudarje, je Miha Ravnik obvestil predsedstvo o odločitvah predsedstva sveta ZSJ ob rudarski tragediji v Aleksincu.

Na njegov predlog je predsedstvo sklenilo odpreti žiro račun, na katerem naj bi se zbirala pomoč slovenskih sindikatov. Predsedstvo je v ta sklad prvo namenilo dvesto milijonov dinarjev.

V svetu ZSJ bodo oblikovali poseben odbor, ki bo zbrana sredstva delil družinam ponesrečenih rudarjev. Razmišljajo tudi o strokovnih ekipah, ki naj bi pomagale pri sanaciji rudnika. Predsedstvo ZSJ je sklenilo, da bo zaradi velikega števila nesreč, ki so tudi posledica malomarnega dela pristojnih služb, ustanovilo sindikalno delovno inšpekcijo. Predsedstvo RS ZSS je podprlo te sklepe in obenem pozvalo delavce in občane, naj pomagajo družinam ponesrečenih rudarjev.

Žiro račun ima številko: 50101-678-47511

Predsedstvo republiškega sveta Zveze sindikatov Slovenije je na 43. seji v torek, 21. t. m. sprejelo elemente za sklepanje kolektivnih pogodb v SR Sloveniji, v nadaljevanju pa je opredelilo svoja stališča do sprememb zakona o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter do izvajanja ustavnega zakona za uveljavitev dopolnil in do predloga za izdajo zakona o volitvah v skupščine z delovnim osnutkom zakona.

Nezadovoljni s poročilom izvršnega sveta

Predsedstvo RS ZSS je obravnavalo tudi poročilo izvršnega sveta SRS o izvajanju ustavnega zakona za uveljavljanje dopolnil ustave SR Slovenije. O njem je nedavno Gita Vončina dejala, da ga sindikati lahko sprejmejo le začasno, ker ne upošteva bistvenih sindikalnih usmeritev. Ob tem je omenila status in usodo delavcev strokovnih služb sisov, nedokončane opredelitve nacionalnih programov družbenih dejavnosti, nerešeno vprašanje razvrščanja otroškega varstva, štipendijske politike. Omenila je tudi nerešeno vprašanje načina upravljanja v družbenih dejavnostih.

Jože Šketa in Milan Utroša sta opozorila, da otroškega varstva ni mogoče prenesti iz vzgoje na socialno-zdravstveno področje. Več razpravljalcev je opozorilo na presežke delavcev v občinskih upravnih organih in da delavcem

strokovnih služb sisov ni mogoče zagotoviti ustrezne zaposlitve v upravi. Sindikat bo svoja stališča posredoval tudi delegatom v skupščini SR Slovenije.

Pod točko razno je predsedstvo sindikatov obravnavalo najprej oblikovanje celostne podobe 12. kongresa ZSS. Strinjalo se je, da se na podlagi ponudbe Studia Marketing CGP Dela nadaljuje dogovarjanje o marketinškem prijemu pri predstavitvi sindikata in sindikalnega kongresa. Dokončni sklepi pa so odvisni od razpoložljivih sredstev in od možnosti za pridobivanje sponzorjev. Razpravljalci so ob tem vprašanju opozorili, da množična občila še premalo poročajo o sindikatu.

Predsedstvo je sprejelo tudi predlog rebalansa finančnega načrta RS ZSS za leto 1989, s katerim bo prihodke in odhodke uskladilo z inflacijskimi tokovi.

F. K.

Novi zvezni pokojninski zakonodaji Preskromen podjetniški duh

Predsedstvo republiškega sveta ZSS je na zadnji seji podprlo pripombe k predlogu sprememb zvezne pokojninske zakonodaje, ki so jih pripravili v strokovni službi republiških sindikatov. Jože Stegne je v uvodu povedal, da se s to sejo predsedstva pravzaprav v Sloveniji začena javna razprava o tem za upokožence tako pomembnem zakonu. Ponujene pripombe, ki so jih na seji nekoliko dopolnili, so šele prva strokovna dopolnila s tega področja, ki jih bo treba dograjevati.

Žal razprave na seji skorajda ni bilo, čeprav so pokojnine nadvse pomembno področje socialne varnosti malone četrtine slovenskega prebivalstva, z njimi pa bi morali biti seznanjeni tudi delavci, saj zanje plačujejo visoke prispevke. To pa zahteva, da sindikat posveti tem vprašanjem večjo pozornost.

Omenimo naj le nekaj predvidenih zakonskih novosti, ki jih v sindikatih kritično ocenjujejo. Nova pokojninska zakonodaja naj bi odsevala nove tržne razmere, a iz nje veje premalo podjetniškega duha. V sindikatih zato podpirajo možnost kapitalizacije sredstev, ki naj jih prebivalstvo in gospodarstvo izločata v pokojninski sklad. Tako bi namreč gospodarstvo razbremenili zagotavljanja sredstev za upokožence, hkrati pa bi omogočili gospodarstvu

trdne vire investicijskih sredstev. Pokojninski sklad bi nadomestil zdajšnje organizacijsko obliko samoupravnih interesnih skupnosti na tem področju. Postati bi moral popolnoma samostojen, ne pa državni sklad. Upravljali naj bi ga podjetniki in delavci.

Načelo, da sindikalno organizirani delavci vplivajo na uresničevanje sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja, je treba ohraniti, ne pa ga enostavno izpustiti, kot je to zapisano v predlogu zveznega zakona. Eden najbolj spornih členov pa je tisti, ki vpečuje možnost regresivnega usklajevanja pokojnin ne glede na razlike v višinah pokojnin, ki so posledica različnih osebnih dohodkov zaposlenih pred upokožitvijo. Gre za nesprejemljive predloge in zato je treba v zakonu znova zapisati, da se med letom usklajuje starostna pokojnina in ne masa sredstev za starostne pokojnine.

Privilegije pri določenih pokojninah, gre za upokoževanje pod posebnimi pogoji, mora financirati država, ne pa pokojninski sklad, saj bi to pomenilo preveliko finančno obremenitev sklada. Še najbolj mačehovska pa je predvidena nova zakonodaja do invalidov, saj gre za ožjenje pravic nasploh, pa tudi delavcev z beneficiranim delovnim stažem.

S tiskovne konference v Domu sindikatov
Še nekaj dilem

Pred današnjo, 21. sejo republiškega sveta ZSS je bila v Domu sindikatov tiskovna konferenca, na kateri so Miha Ravnik, Rajko Lesjak, Ladimir Brolih, Drago Seliger, Brane Mišič in Dušan Rebolj odgovarjali na vprašanja novinarjev, do kod so prišli s prenovo sindikatov in kako potekajo priprave na 12. kongres ZSS, ki bo na začetku marca prihodnjega leta.

»Prenovo sindikata smo začeli že z razširjeno sejo RS ZSS, junija lani, odtlej pa se je v naši družbi zgodilo še marsikaj, česar doslej nismo niti poznali: narašča število brezposelnih, vrstijo se stečaji, velikim spremembam pa smo pričali tudi v družbeni nadstavi,« je začel predsednik RS ZSS Miha Ravnik in v nadaljevanju predstavil štiri strateške točke, na katere bodo uperjene osti prenovljenega sindikata: delovne in življenjske razmere zaposlenih, samoupravljanje, soupravljanje in upravljanje delavcev, delitev in z njo kolektivne pogodbe ter socialna varnost in varstvo delavcev. »Lažje nam bi bilo, če bi se lahko posvetili samo svojim smotrom, vendar so razmere v družbi pač takšne, da se moramo sproti ukvarjati še z gospodarjenjem in novonastajočo delavsko zakonodajo.«

Rajko Lesjak je nato naštel nekaj dilem pri obravnavi programa Neodvisnih sindikatov Slovenije in na katere so opozorile tudi delne konference po občinskih svetih in republiških od-

borih dejavnosti. Omenil je odnos sindikata do socializma, do samoupravljanja in soupravljanja, do delavskega sveta, do družbene lastnine itd., nena zadnje pa tudi do vprašanja, ali naj bo sindikat ali politična ali stanovska organizacija, ali oboje ali nekaj več. Ladimir Brolih je povedal, da je na 84 delnih konferencah več kot dve tretjini članstva glasovalo za predložene spremembe, nato pa opozoril na tri temeljne točke, pri katerih je treba vztrajati: na članu kot nosilcu delovanja in sindikalne politike, na graditvi sindikalne organiziranosti po dejavnostih in na prostovoljnem včlanjevanju v organizacijo, kar pomeni, da so lahko člani sindikata tudi direktorji, če le niso lastniki kapitala, po novem pa tudi upokojeanci in brezposelni

D. K.

»Sindikat bo moral – poenostavljeno rečeno – biti tak, da bo sposoben varovati delavca povsod, od podjetja do države,« je na pogovoru z novinarji povedal predsednik RS ZSS Miha Ravnik. (Slika: Sašo Bernardi)

Na današnji seji je republiški svet Zveze sindikatov Slovenije sprejel: sklep o organizacijskih in kadrovskih pripravah na 12. kongres ZSS; rokovnik vsebinskih, organizacijskih in kadrovskih priprav na 12. kongres ZSS; sklep o sestavi in načinu volitev za 12. kongres ZSS; sklep o načinu volitev delegatov za 11. kongres ZSJ iz ZSS; usmeritve za izvedbo evidentiranja, kandidacijskih postopkov in volitev za člane in nosilce funkcij organov sindikata podjetij, občinskih organizacij sindikatov, sindikatov dejavnosti Slovenije in ZSS; sklep o številu, sestavi in načinu volitev članov republiškega sveta, statutarne komisije in nadzornega odbora ZSS; opomnik in rokovnik priprav na izvedbo občinskih zborov in skupščin v pripravah na 12. kongres Zveze sindikatov Slovenije. (Zaradi zaključka redakcije bomo več o tem poročali v prihodnji številki Delavske enotnosti).

Predsedstvo ZSJ

Poziv na solidarnostno akcijo

Predsedstvo sveta ZSJ je na izredni seji 20. novembra 1989 preučilo informacijo o nesreči v aleksinških rudnikih rjavega premoga, v kateri je umrlo 90 rudarjev. Predsedstvo se je seznanilo z doslej sprejetimi ukrepi za pogasitev požara v jami »Morava« in za rešitev umrlih rudarjev ter prvo pomočjo družinam ponesrečenih in rudniku, ki prihaja iz vseh krajev države.

Upoštevaajoč razsežnosti te hude rudarske tragedije, predsedstvo sveta ZSJ:

- sprejema sklep, da se družinam ponesrečenih rudarjev kot prvo pomoč dodeli povprečni osebni dohodek v jugoslovanskem gospodarstvu v prvih desetih mesecih letos za oskrbo in pomoč pri šolanju njihovih otrok dodeljuje pomoč v višini 40 odstotkov povprečnega osebnega dohodka, kar skupaj znaša 621 milijonov dinarjev.

Predsedstvo si bo posebej prizadevalo za trajno oskrbo otrok ponesrečenih rudarjev in spremljalo, kako se uresničujejo naloge, ki so jih prevzele posamezne organizacije, pa tudi obveznosti širše družbene skupnosti do družin.

- poziva sindikalno članstvo, organizacije in organe sindikatov, delovne kolektive in posameznike, da nadaljujejo pošiljanje gmotne in druge pomoči družinam ponesrečenih rudarjev kot izrazom tradicionalne delavske in razredne solidarnosti, ki ob takih dogodkih nikoli ni zatajila.

Svet ZSJ bo usklajeval to solidarnostno akcijo. Zato ustanavlja poseben organ za organiziranje in usmerjanje sredstev pomoči aleksinškemu rudniku. Ta organ bo določil merila za izpolnjevanje nalog solidarnostnega sklada. Odprta sta bila dinarski in devizni račun, na katera se lahko nakazuje pomoč. Dinarska sredstva se vplačujejo pri SDK na žiro račun 60806-743-1583, devizna pa na številko 60811-620-16-257310/15383 pri Beobanki, s pripisom »svet ZSJ, sredstva sindikalne solidarnosti za pomoč ponesrečenim pri delu«.

- začenja jugoslovansko akcijo za pomoč aleksinškim rudarjem s strokovnimi kadri in delavci, ki bodo pomagali pri obnavljanju in pripravi rudnika za proizvodnjo, pa tudi delavci, ki bi sklenili stalno delovno razmerje (borza dela). Po dostopnih podatkih ugotavljajo potrebe po zaposlitvi 300 novih rudarjev, med njimi 100 kopačev, 100 pomožnih kopačev in 100 ne kvalificiranih delavcev rudarske stroke.

- upoštevaajoč vse pogostejše nesreče pri delu in potrebo, da se prenovljeni sindikat učinkoviteje loti varstva pri delu, predlaga da sindikalni organi ustanovijo nadzorni organ, ki bo spremljal, kako se na tem področju uveljavljajo zakonski predpisi, spoštujejo določbe o varstvu pri delu iz kolektivnih pogodb in izboljšujejo delovne razmere. Ta sindikalna institucija nadzora bo redno obveščala državne inšpekcije in poslovodne organe o uporabi varstvenih ukrepov in o delovnih razmerah, ki ogrožajo življenje in zdravje zaposlenih. Hkrati bo skrbela tudi za usposabljanje in izpopolnjevanje znanja delavcev o varstvu pri delu.

Daje pobudo, da se spremenijo zakonski predpisi in tako omogoči uresničevanje te pomembne funkcije sindikata. Od ZIS terja, da preveri zakonodajo na tem področju in hkrati sprejme nujne ukrepe za krepitev inšpekcije dela v rudarstvu in v drugih dejavnostih.

- predlaga, da svet ZSJ na prihodnji seji natančneje preuči celovito problematiko premogovnikov, posebej tistih z globinskim izkopom, saj imajo številne in težke probleme. Posebej opozarja na pomen zagotavljanja delovnih in drugih razmer v rudarstvu in drugih panogah in dejavnostih.

- predsedstvo je sklenilo, da bo svet ZSJ celovito seznanilo z vsemi aktivnostmi, ki so se jih lotili v zvezi z nesrečo v aleksinških rudnikih.

- predsedstvo imenuje delegacijo ZSJ, ki se bo udeležila pogreba rudarjev, ki jo sestavljajo:

1. Andežko Vasič, predsednik sveta ZSJ,
2. Marija Todorović, članica predsedstva sveta ZSJ,
3. Zvonimir Hrabar, član predsedstva sveta ZSJ,
4. Srečko Meh, član predsedstva sveta ZSJ
5. Vaskrsije Savičić, predsednik zveznega odbora sindikata delavcev energetike in petrokemije,
6. v sestavi delegacije bodo tudi predsedniki občinskih svetov ZSJ iz krajev, kjer bodo rudarji pokopani.

Beograd, 21. 11. 1989

Predsedstvo sveta ZSJ

Stališča do predloga za izdajo zakona o volitvah v skupščine

Predsedstvo RS ZSS podpira izhodišča – pripravila jih je skupina delegatov, v kateri so v skladu s stališči do sprememb slovenske ustave in osnovnimi zahtevami našega programa ter tudi z pravno o njem sodelovali tudi predstavniki sindikata – ker so pomemben prispevek k razvoju demokratičnih odnosov v naši republiki pa tudi širše, ker omogočajo, da skupščine po sestavi odražajo interese občanov, da se v njih preslikajo različni politični interesi občanov in njihovih strank, organizacij, zvez in društev. Prav tako izhodišča zakona omogočajo večjo neposredno povezavo med volilci in voljenimi delegati. Predlagana izhodišča omogočajo enakopraven vstop različnim političnim subjektom, interesnim organizacijam, pa tudi politično neopredeljenim posameznikom in skupinam občanov v volilni boj, pri čemer v zakonu ustrezno (nizko) postavljeni standardi omogočajo še nadalje razvijanje političnega pluralizma in konstituiranje političnega prostora in dialoga v naši republiki. Po udaril bi tudi to, da so neposredne tajne volitve eden izmed pomembnih temeljnih ključev za konstituiranje resnične legitimnosti skupščinskega sistema in nosilcev funkcij.

Glede različnih ali alternativnih rešitev v zakonu predlagam naslednje sklepe: prvič, najpomembnejše vprašanje zakona je način volitev ali glasovanje za družbenopolitični zbor. Predlagam so tri različice in sicer: da se glasuje bodisi za posamezno listo ali za posamezne kandidate z več list; po drugi varianti, da se glasuje za posamezne kandidate ene ali več list, in po tretji varianti, da se glasuje venomer za liste, razen, ko gre za listo

individualnih kandidatov. Pri opredelitvi do tega vprašanja je potrebno upoštevati, da je z načinom volitev potrebno zagotoviti čim večjo neposredno povezanost volilcev in kandidatov, da naj bi se volilci izrekli o kandidatih oziroma njihovi sposobnosti, znanju, ugledu in zaupanju, kar je jamstvo, da na pravo mesto pridejo tudi pravi kandidati, ki uživajo resnično neposredno podporo volilcev, da slovenski prostor politično ni dokončno konstituiran, da ni povsem razdeljen na strankarske interese, da v volilnem boju in tudi sicer v političnem dialogu, ki naj bi se prenesel v skupščine ne sodelujejo samo politični subjekti, temveč tudi politično neopredeljeni ljudje, državljani in nena zadnje, da mora sistem zagotoviti nenehno tekmovalnost različnih političnih interesov in tudi ljudi. Zato je potrebno omogočiti volilcem svobodno odločanje o tem, ali naj glasuje za posameznika ali za listo kandidatov in s tem za politične subjekte in njihove programe, kar pa je mogoče doseči tudi z izrekanjem o vseh posameznih kandidatih z liste. Tem merilom ustreza osnovna rešitev, še bolj pa tudi prva različica, pri čemer volilna podpora posameznikom, po prvi varianti, seveda, če je dana vsem kandidatom, pomeni podporo listi in političnim subjektom, njihovim programom in interesom. Ta varianta tudi ne razvrednoti proporcionalnega sistema, ki se predlaga za volitve v družbenopolitični zbor, daje pa težo izrekanju volilcev za posamezne kandidate in s tem nujnost in možnost neposredne kontrole dela oziroma ravnanja izvoljenih kandidatov.

Drugo, podpre naj se sklep, da se javna volilna propaganda konča najkasneje 24 ur pred dnevom

glasovanja, kar naj omogoči volilcem svobodno premislek, brez političnih pritiskov in propagande, o posameznih kandidatih. Za zagotovitev enakopravnosti političnih subjektov in posameznikov v volilnem boju in tudi v javni propagandi ter kulturo dialoga pa je potrebno sprejeti kodeks političnega ravnanja na okrogli mizi političnih subjektov ali kako drugače v socialistični zvezi. Tretjič, zaradi poenostavitve postopka naj se podpre varianta 42. člena, ki določa, da volilci na zborih volilcev ali s podpisovanjem predlagajo posamezne kandidate za družbenopolitični zbor, ne pa liste kandidatov. To ni v nasprotju z demokratičnim postopkom urejanja volitev, kot je opredeljeno v zakonu. Četrto, predlagam, naj se na ustrezen način časovno razmejijo lokalne volitve oziroma volitve za občinske skupščine, od volitev za skupščino SR Slovenije, zvezno skupščino ter nosilce funkcij v republiki.

Petič, predlagamo, da se podprejo rešitve, ki urejajo način pokrivanja stroškov za volitve. Glede na to, da je v pripravi zakon o političnem združevanju, ki bo uredil financiranje političnih organizacij, predlagam dodatno še naslednja stališča:

a) politične organizacije naj financirajo svoje delovanje predvsem s članarino članov te organizacije.

b) politične organizacije so upravičene do financiranja iz proračuna le za neposredne naloge na državnih volitvah in tudi za enakopraven nastop v javni propagandi, pri čemer je potrebno zagotoviti enakopravnost vseh strank oziroma političnih subjektov. Eno izmed meril pri financiranju teh funkcij volitev bi bilo lahko tudi število članov politične organizacije.

Pogovor z Janezom Kopačem, članom predsedstva RK ZSMS

Brez trga ni nobene Jugoslavije več

Večina politično pismenih Jugoslovancev je prepričana, da je druga (avnojska) Jugoslavija izdihnila. Kajpak, s poenoteno Srbijo, ki si je poleg obeh pokrajin priključila še Crno goro, Miloševići apetiti pa segajo domala na vsa tista območja v državi, kjer žive Srbi. Zdaj bolj ali manj vsi govorijo o nekakšni tretji Jugoslaviji. Toda bolj ko človek premišljuje o tem, manj si lahko predstavlja, kakšna naj bi bila ta (spet) nova Jugoslavija. Pač, edini kohezivni element, na katerem naj bi zrasla nova podoba Jugoslavije, bi utegnil biti trg s svobodnim pretokom kapitala, blaga in delovne sile. Trga pa v Jugoslaviji, vsaj takšnega, ki bi lahko povezal fevdalno razkosano Jugoslavijo, ni.

– Tovariš Kopač, kje vi vidite pogoje za glavne kohezivne prvine sodobne Jugoslavije, s katerimi bi lahko odpravili sedanje pašaluke?

»Kohezivni element, ne samo za novo Jugoslavijo, temveč za vsako državo, za vsako območje, ki hoče živeti in obstati, je lahko danes samo trg, drugega ni. Kot ste lepo dejali, v Jugoslaviji so pašaluki. Zato pač, ker ni tržnega mehanizma urejanja zadev. Obstaja torej neki drugi in ta je lahko samo političen. Pri nas smo to uredili z dogovorno ekonomijo. Družbeni dogovor in samoupravni sporazum nista tržna, ampak politična mehanizma. To je pač končna posledica družbene lastnine, ki je takšna, kot je, samo nelastnina. Če hoče Jugoslavija sploh ostati skupaj in se vključiti v Evropo in svet, potem bo seveda prisiljena postaviti na noge svoje gospodarstvo. To pa ji ne bo uspelo drugače kot s trgom, ki pa spet ni mogoč, dokler imamo družbeno lastnino. Pomeni, da je treba to lastnino spremeniti v kapital, za katerega se bo vedelo, kdo je njegov lastnik. Mislim, da smo o tem zdaj vsaj v Sloveniji že dosegli konsenz. V Srbiji še vedno vztrajajo pri družbeni lastnini...«

– Ko smo že ravno pri Srbiji, kako razumete Radmilovićevo trdovratno vztrajanje pri družbeni lastnini in Miloševićevo pri enostrankarski »demokraciji« s srbskim zavzemanjem za gospodarstvo tržnega tipa?

»Ni kaj dosti filozofirati. Njihovo zavzemanje za tržno gospodarstvo seveda ni zavzemanje za tržno gospodarstvo. Ti ljudje niso naivni in natanko vedo, kaj trg je in kaj prinaša. Oni vztrajajo pri družbeni lastnini zato, ker vedo, da le-ta zahteva nenehno arbitrarne, kar kliče po nekem, ki jo uprav-

lja. Seveda ta nekdo ni lastnik, ker tega ni, ampak je to lahko samo neka politična organizacija, v tem primeru pač zveza komunistov. Družbena lastnina je torej samo prvi in nujni pogoj, da ta partija ostane na oblasti. Takšna je srbska devica pod obleko.«

– In kako razbiti ta monopol?

»S političnim pluralizmom oziroma večstrankarskim sistemom, ki onemogoča tistega edinega upravljalca in političnega arbitra in ki ga nadomesti trg oziroma njegove zakonitosti. To so pač vsem dokaj znane reči...«

– Pravite, da smo v Sloveniji dosegli splošen konsenz glede transformacije družbene lastnine. Jaz o tem nisem ravno tako prepričan...

»Imate prav, glede tega res ni splošnega konsenza in receptov je čela gora. Menda pa se zdaj že čisto vsi strinjajo, da trg in družbena lastnina ne gresta skupaj. Do tega spoznanja je prišla zdaj celo slovenska partija, ki je najdlje vztrajala pri družbeni lastnini, kar je lepo razbrati iz osnutka njihovih programskih izhodišč. Recepta, kako to narediti, pa nimajo. Drugi programi, kolikor jih seveda poznam, se v te reči ne poglobljajo posebej. Razen seveda našega, ki smo ga polovico namenili samo ekonomiji. Drugi se vse bolj ukvarjajo s parlamentarno demokracijo, s človekovimi pravicami itd., s čimer se seveda tudi mi.«

– Za kakšen recept pa se zavzemate mladinci? Ga sploh imate?

»Najprej bi povedal, proti čemu smo, potem pa še, za kaj smo. Smo proti temu, da se vstopa v neko normalno ekonomijo z nekimi neekonomskimi prvinami. Te vidimo v nekaterih zahtevah po enostavni delitvi družbene premoženja, ki spominjajo na »senk«. Neekonomski dejanja prepoz-

navamo tudi v težnjah podzavljanju tistega premoženja, za katerim pa vendarle nekdo stoji. Smo proti vsesplošnemu podzavljanju družbene lastnine, se pa zavzemamo zanj v tistih primerih, v katerih se je družbena lastnina napajala iz javnih financ. To pa so objekti gospodarske infrastrukture, naravna bogastva in kulturna dediščina. Enako velja tudi za tiste dele družbene lastnine, ki so dobivali javno pomoč. Na primer Iskra Telematika je leta in leta dobivala družbeno infuzijo. Ta kolektiv zdaj ne more reči, da je pa kar vse, kar imajo, delo njegovih rok, ker pač to ni res. Tam pa, kjer kolektivi lahko dokažejo, da je njihova lastnina res rasla iz njihove akumulacije, pa mislim, da podzavljanje ne more priti v poštev, temveč je potrebno uporabiti opcije, ki so bolj ali manj znane. Država bi morala te procese pospešiti – na primer z davki.«

– Pa ste prepričani, da se da te stvari tako jasno ugotovljati, posebej na primer, če imamo pred očmi Ribnikarjevo ugotovitev, da je inflacija pogoj funkcioniranja in preživetja naših tovarn?

»Se strinjam, inflacijo se lahko jemlje kot neko obliko javnih financ, čeprav bi vsak ekonomski teoretik zavil z očmi pri tej ugotovitvi. Toda mislim, da bi se morali zmeniti za neke kriterije. In mi predlagamo, da bi bilo eno od teh meril pač financiranje prek javnih financ. Kajti nesmisel je denimo to, kar opažamo pri delavcih cestnega gospodarstva, ki kričijo, da so ceste njihova last, pri tem pa pozabljajo, da so trase za mnoge obstoječe ceste že rimske. Jasno je, da gre v takšnih primerih, kot je ta, za nekaj, kar je nekdo podedoval ali pa je dobival ne vem kakšne subvencije, da so lahko na primer popravljali ceste. Te subvencije so javne finance, ki so bile zbrane prek davkov ali kako drugače. Se pravi, da so v vseh takšnih primerih stvari čiste – gre za državno lastnino. Drugače pa je denimo pri Lesnini, kjer ni bilo državnih intervencij ali neposrednih vlaganj. To pa ne moreš kar tako poddržati, ker bi bilo to jemanje nečesa, kar ni tvoje, kar ni od države, ampak od

nekoga drugega. Zato smo mi proti enotnemu vzorcu transformacije lastnine in smo tudi v naših dokumentih predlagali več in več. Zavzemamo se tako za prodajo delnic delavcem, za to, da zainteresirana vodstva ali kake druge ekipe v njih odkupijo podjetja na podlagi zaupanja. Ti ljudje nimajo nič razen svojih glav in rok ter zaupanja banke, ki bo kreditirala njihov nakup podjetja. Nadalje bi dodal tudi tako imenovano kapitalizacijo dolgov itd. Pri teh stvareh je pač treba upoštevati, da imamo pri nas zelo različna podjetja, od takšnih, ki so zelo uspešna, pa do takih, ki bi jih bilo treba takoj zapreti. Prav zato ni moč vztrajati pri enotnem lastninskem vzorcu.«

– Kje vidite pogoje za glavne vzroke, da se pri transformaciji te nesrečne družbene lastnine nikakor ne premaknemo?

»Pri nas ni pravne stabilnosti, zato tudi ni vlaganj. Pravne stabilnosti pa ni zato, ker ni politične stabilnosti. Ta pa je pri nas možna samo na dva načina, ali v enopartijskem ali v večstrankarskem sistemu...«

– Prav, prav, toda nam vendarle teče voda v grol.

»Prepričan sem, da se s to stvarjo tudi v Sloveniji nikamor ne premaknejo tudi zato, ker je vsaj polovico podjetij, ki jim obstoječe stanje kar ustreza. Lepo živijo od inflacijskih dobičkov in se jim pravzaprav ni treba ničesar iti zares. Zares se novotarje gredo tisti, ki niso v takšnem privilegiranim položaju.«

– Že že, toda s tem izgubljam kot družba v celoti. Kaj bi se moralo zgoditi, da bi ti procesi vendarle stekli hitreje?

»Žal moram ugotoviti, da takšno stanje lahko traja še nekaj let. Morebiti bo k hitrejši transformaciji kaj prispeval zakon o lastninskih razmerjih.«

– Ali se vam ne zdi, da se ravno zaradi neizpeljanih temeljnih lastninskih razmerij tudi po sprejetju zakona o podjetjih še vedno gibljemo v začaranem krogu? Prav zdaj smo spet priča kampanji nastajanja novih podjetij, ki so v bistvu nekdanji tozdi. Nič pa se ne dogaja z optimizacijo podjetniških funkcij itd.

»Se strinjam. Zakon o podjetjih bi morali sprejeti skupaj z zakonom o lastninskih razmerjih.«

– Ste morebiti zaznali proces, za katerega je značilno, da se naša podjetja zdaj (re)organizirajo po načelu moči posameznih menežerjev, ne pa po podjetniških potrebah?

»Ta proces je od nekdanj tukaj. Ob pomanjkanju političnega prostora so tega umetno odpirali v gospodarski sferi in tako so podjetja pri nas postali mini parlamenti. Posledica se nam kaže v skupščinskem sistemu oziroma zboru združenega dela, v katerem lahko nastopajo samo zaposleni, ne pa tudi gospodinj, upokojeanci ali brezposelni. Na ta način je pravica do zaposlitve postala nadržavljanska pravica. Upam, da bomo ta nesmisel pri naslednjem spreminjanju ustave odpravili. Problem je pač v tem, da naša podjetja niso koncipirana kot organizacije za proizvodnjo dobička, temveč kot celice za zagotavljanje edine (rdeče) oblasti...«

– Koliko časa bo še preteklo, da bomo v Jugoslaviji končno ugotovili, kaj je gospodarstvo in kaj politika in kje sta njuna omejena prostora? Zdi se mi namreč, da je prav od tega odvisno, koliko časa bomo še tičali v brezizhodni krizi?

»Da bo do tega prišlo, moramo najprej dobiti pravi parlament, v katerem morajo zmagati stranke z najboljšimi programi. Nemogoče je v tem trenutku napovedati, v kolikšnem času bo do tega prišlo. Mislim pa, da imamo Sloveniji tudi glede tega na voljo dve opciji. Če jemljemo neposredne svobodne in tajne volitve za dejstvo, smo zdaj na točki, ko se bo morala Slovenija odločiti, ali bo šla sama v Evropo ali skupaj z Jugoslavijo. V prvem primeru bi ta proces stekel hitreje in trajal, kaj jaz vem, mogoče tri, štiri leta, v drugem pa to utegne trajati dlje. Sloveniji se spleča čakati na Jugoslavijo, ker je priključitev k Evropi povezana z mnogovrstnimi stroški. Res pa je, da v primeru, če se Jugoslavija že v naslednjem pol leta ne bi mogla odločiti, Slovenija nima več alternative. V Evropo bo hočeš nočeš morala sama, sicer je ne bo več.«

Ivo Kuljač

Kako se upiramo povečevanju brezposelnosti

Oblike brezposelnosti

Priljubljen: Angelca Ivančič

Zaposlitev pomeni za vse razvite industrijske države glavni vir pridobivanja sredstev za preživetje prebivalcev, večini pa tudi možnost za samouresničenje, zato je razumljivo, da je veliko pozornosti namenjene sredstvom in načinom za odpravljanje brezposelnosti in za blaženje njenih posledic. Poleg države in delodajalcev ima pri tem pomembno vlogo sindikat, katerega cilj je varovati zaposlitev članov, pri čemer plače ne smejo pasti pod še sprejemljivo raven.

Izvedenci, ki se ukvarjajo z zaposlovanjem in brezposelnostjo, ločijo med prostovoljno brezposelnostjo, tehnološko, odkrito in prikrito brezposelnostjo. V kapitalistični ureditvi so brezposelnost doslej kolikor toliko uspešno reševali s prelivanjem delovne sile iz primarnega sektorja v sekundarni in nato v terciarni. Toda vse kaže, da je bila to zgolj začasna rešitev in da nova tehnologija – uvajanje mikroelektronike – zamenjuje delavce tudi v terciarnem sektorju. Nekateri avtorji (Jenkins Sherman)¹, ki so preučevali vpliv nove tehnologije na gibanje zaposlenosti, pravijo, da popolnoma nova tehnologija veliko bolje vpliva na ekonomsko rast in na povečevanje zaposlovanja kot tista, ki nadomesti obstoječo. Primer prve je računalnik, primer druge pa mikroprocesor. Računalnik je

spodbudil zaposlovanje, mikroprocesor pa ga bo skrčil.

Odkrito brezposelnost analitiki navadno delijo na tri vrste, frikcijsko brezposelnost, brezposelnost zaradi premajhnega povpraševanja pa ločijo še na ciklično brezposelnost in brezposelnost zaradi neskladja rasti.

Frikcijsko brezposelnost pripisujejo slabemu delovanju trga delovne sile, predvsem slabemu pretoku informacij o prostih delovnih mestih in iskalcih zaposlitve. Prava frikcijska brezposelnost je tista, ki je pokrita z ustreznimi prostimi delovnimi mesti.

Brezposelnost zaradi premajhnega povpraševanja je utemeljil Keynes, njeno bistvo je, da je za vse, ki bi želeli delati, premalo prostih delovnih mest. Zardi premajhnega povpraševanja po blagu se zmanjša proizvodnja in investicije in s tem povpraševanje po delovni sili. Ker brezposelnost raste, se zmanjšujejo dohodki, poraba upada, podjetja zmanjšujejo ekonomske aktivnosti in začnejo odpuščati delavce ali omejujejo zaposlovanje. Ta vrsta brezposelnosti se pojavlja v obdobju recesije in izginja z oživiljanjem gospodarske rasti. Gre za tako imenovano ciklično brezposelnost.

Premajhno povpraševanje po delovni sili pa lahko nastopi tudi kljub gospodarskemu razcvetu, lahko je posledica visokega naravnega prirasta, deagrarizacije, neustrezne strukture inve-

sticij, hitrega tehnološkega razvoja in podobno. V tem primeru gre za brezposelnost zaradi neskladne rasti.

Glavna značilnost strukturne brezposelnosti je njena pokritost z neprimernimi delovnimi mesti. Delovna mesta niso prilagojena sposobnostim ljudi. Ta neskladja se pojavljajo v poklicih, stopnji izobrazbe in v regionalni razporeditvi delovnih mest oziroma iskalcev zaposlitve. Nekateri sem uvrščajo tudi neskladja v psihofizičnih zahtevah in v plačah. Povsem nesporno je samo poklicno neskladje. Ta vrsta brezposelnosti je za razliko od frikcijske praviloma dolgotrajna. Pri prikriti brezposelnosti pa lahko ločimo podzaposlenost in latentno brezposelnost. Podzaposlenost v kmetijstvu in industriji nastaja zaradi reorganizacij, zaradi prilagajanja tehnološkim spremembam in ekonomskim ciklom ter sezonskim ciklom v proizvodnji. To so po Prpiču in Leticu (1977)² tehnološki in agrarni presežki delovne sile.

V zadnjem obdobju se v vseh razvitejših deželah povečuje tako imenovano »kopičenje delovne sile« v podjetjih. Gre za pojav, ko v ekonomskih ciklih zaposlovanje ne nima tako močno kot proizvodnja. To kopičenje se kaže kot povečevanje števila zaposlenih, kot skrajševanje učinkovitega delovnega časa in kot zmanjševanje intenzivnosti dela. Za podjetja je ta obli-

ka cenejša kot odpuščanje in ponovno zaposlovanje delavcev.

Posledice kopičenja delovne sile se kažejo v zmanjševanju zaposlenosti oziroma v odpuštili bolj zaradi zapiranja tovarn, ki nimajo ustrezne tehnologije, kot pa zaradi dvigovanja produktivnosti dela in prilagajanja na ekonomske cikle. Odpuščanje delavcev in njihova visoka mobilnost dviga proizvodne stroške in znižuje produktivnost.

Programi in ukrepi za preprečevanje brezposelnosti

Sem spadajo programi in ukrepi tako s področja ekonomske in socialne politike, v zadnjem času pa se v svetu vse bolj uveljavlja aktivna politika zaposlovanja (APZ), ki uravnava trg delovne sile. Meje med temi tremi prijemi niso vedno popolnoma jasne. Ekonomska politika naj bi urejala zaposlovanje posredno s spodbujanjem in omejevanjem ponudbe oziroma povpraševanja po blagu, storitvah ali denarju. Tudi socialna politika (ukrepi zdravstvenega, invalidskega, starostnega, pokojninskega varstva, socialnega skrbstva, pa tudi otroškega varstva in nekoliko tudi politika izobraževanja) posredno vpliva na zaposlovanje tudi tako, da ima vpliv na aktivno prebivalstvo, njena glavna naloga pa je zagotavljanje gnotne in socialne varnosti prebivalstva. V tem smislu bi morali pojmovati tudi zavarovanje za primer brezposelnosti. Aktivna politika zaposlovanja pa je neposredno usmerjena v odpravljanje brezposelnosti.

Aktivna politika zaposlovanja se je najprej pojavila na Švedskem, kjer je doživela tudi svojo teoretično uteme-

ljitev, potrebo po njej pa so v šestdesetih letih spoznali v vseh razvitih industrijskih državah. Njeni cilji so bili različno opredeljeni. Po interpretaciji OECD so ti bili:

- razviti delovne sposobnosti ljudi in jih prilagoditi strukturnim spremembam tako, da bodo pospeševale gospodarsko rast;
- izboljšati možnosti za zaposlovanje marginalnih skupin in tako pripomoči k socialni enakosti;
- izboljšati razmerje med inflacijo in brezposelnostjo (upoštevaje ekonomske cikle) tako da bi ustalili zaposlovanje v času gospodarske recesije in odstranili ozka grla na trgu delovne sile v času prosperitete. (OECD: 1978:43)³
- Za doseg te ciljev je aktivna politika zaposlovanje uveljavila številne ukrepe, ki so povezani v obsežnejše programe.
- Karsten takole razčlenjuje programe in ukrepe nemške politike zaposlovanja:
 - zmanjšanje obsega delovne sile; zmanjšanje števila tujih delavcev in zgodnje upokojevanje;
 - zmanjšanje ciklične brezposelnosti; subvencioniranje delnih zaposlitev, da v času krize ne pride do odpuščanja delavcev;
 - zmanjševanje strukture brezposelnosti: usposabljanje in prekvalifikacija;
 - izboljšanje položaja deprivilegiranih skupin: pomoč delodajalcem, če jih zaposlijo;
 - pospeševanje prostorske mobilnosti: pomoč za preselitev;
 - odpiranje delovnih mest in
 - drugi ukrepi: zimska gradbena dela proti sezonski brezposelnosti, subvencioniranje zaposlovanja.

Nadaljevanje prihodnjič

Vsebina kolektivnih pogodb (2)

Izziv za delovno in obligacijsko pravo

Zakona o podjetjih in o temeljnih pravicah iz delovnega razmerja sta ustvarila pravo evforijo ustanavljanja komisij in delovnih teles, ki naj bi po določilih teh zakonov pripravili izhodišča in usmeritve za oblikovanje kolektivnih pogodb. Vsa ta telesa pa imajo skupno pomanjkljivost: kolektivne pogodbe in mehanizem njihovega delovanja slabo poznajo. Medtem ko so drugod po svetu te dokumente razvijali in dopolnjevali, smo pri nas, v naših samoupravnih razmerah razvijali predvsem samoupravne splošne akte. Razlika med pogodbami in samoupravnimi splošnimi akti pa je bistvena. Pogodba ima najmanj dve pogodbeni stranki in mora biti zato oblikovana tako, da jo pogodbeni stranki razumeta in da ne vsebuje dvomnosti, ki bi jih lahko nasprotna stranka izrabila sebi v prid. Samoupravni splošni akt pa so delavci sklepali sami s seboj; ker ni bilo druge konkurenčne strani, se je v te akte marsikaj zapisalo kaj nerazumljivega pa tudi kaj takega, za kar so vsi vedeli, da se ne da uresničiti, pa je bilo treba zapisati zaradi različnih pritiskov.

Petdesetletne praznine na tem področju in v tem času nastale miselnosti ne bo mogoče enostavno premagati. Pa tudi s tujim zgledom si ne bo mogoče dosti pomagati. Kolektivne pogodbe na Zahodu so namreč rezultat drugačne zakonodaje in drugačnih družbeno ekonomskih odnosov. Zato se jih ne da prekpirati. Rešitev je v tem, da k njihovem oblikovanju pritegnemo izvedenec za delovno in obligacijsko pravo, ki bodo znali na izhodiščih, ki jih oblikujeta bodoči pogodbeni stranki, izoblikovati kvalitetne listine. Najslabše bi bilo, če bi vso stvar dobili v roke »univerzalci«, ki mislijo, da se spoznajo na vse.

Ker domačih kolektivnih pogodb praktično še ni, pogledajmo, kakšna je vsebina kolektivnih pogodb v tujini in kakšna je bila pri nas pred vojno.

Enotnega modela ni bilo in ga tudi ne bo

Kolektivne pogodbe so dinamične in se razlikujejo od dežele do dežele in tudi v času, odvisne od tega, koliko pravic imajo delavci in kako so te pravice urejene z zakoni in drugimi akti. Različne pa so tudi po dejavnostih in panogah.

V preteklosti je bila njihova vsebina odvisna od tega, ali je šlo za sklenitev okvirne kolektivne pogodbe, ki naj bi šele uredila vse delovne odnose med delodajalci, ali za izboljšanje že sklenjenih kolektivnih pogodb, za ureditev ali izboljšanje mezd, izboljšanje drugih delovnih razmer... Vsaka delovna pogodba je imela in ima dva dela: normativni in obligacijski del. Normativni del obsega splošne pogoje: določbe o dolžini delovnega časa, o nadurnem delu, o praznikih, o mezdah, o načinu izplačevanja zaslužkov in odtegljajih, o naravnih dajatvah (stanovanje, hrana, konsum), o višini mezd in mezdni tarifi, o nadomestilu zaslužka zaradi bolezni in drugih zadržkov z dela, o dopustih, o družinskih in drugih dokladah, o zdravstvenem varstvu, higienski in varnostni ureditvi obratnih prostorov, o položaju vajencev, o sprejemanju na delo in odpustitvi delavcev ob pomanjkanju dela, o delavskih zaupnikih in razsodišču o delovnih sporih. Predvsem v predvojnih kolektivnih pogodbah so zelo pogoste tudi določbe, da podjetje priznava delavsko strokovno organizacijo in da delavca zaradi članstva v tej organizaciji ne bo preganjalo.

Obligacijski del ne ureja splošnih zadev, pač pa medsebojne obveznosti, pravice in dolžnosti strank — podpisnic kolektivne pogodbe. Predvsem je to obveznost za dosledno izpolnjevanje njenih določb.

Kolektivne pogodbe se sklepajo za določen čas. Lahko pa se tudi podaljšujejo*.

Delavčeva plača — ostane skrivnost

Tarifne pogodbe so za razliko od kolektivnih pogodb dokumenti, ki določajo pravice delavcev na ožjem področju, to je na področju osebnih prejemkov. Tako tarifne pogodbe določajo predvsem tarifne razrede, pogoje, ki jih morajo delavci izpolnjevati, da so lahko razporejeni v določeni tarifni razred, kdo jih lahko razporeja v tarifne razrede, tarifne postavke tarifnih razredov, dodatke in doklade, pravice do 13. in 14. plače in vrsto drugih določb, ki vplivajo na prejemke delavcev.

Zmotno je mnenje, da te pogodbe določajo delavcem mezde oziroma plače. S kolektivnimi in tarifnimi pogodbami se določajo le osnove ali minimumi pravic. Stvarna višina mezde ali plače pa je odvisna od individualne pogodbe med delavcem in delodajalcem, v kateri je običajno tudi klavzula, da delavec lahko govori o pravicah, ki mu

pripadajo po kolektivni oziroma tarifni pogodbi, nima pa pravice pripovedovati, kakšno plačo dobiva za svoje delo.

Nekateri vidijo v kolektivnih pogodbah magičnega rešitelja naših gospodarskih težav, predvsem pa instrument, s katerim nam bo uspelo realno povečati plače. Spremeniti je treba samo nekaj zakonov, sprejeti še kakšnega novega iz programa za stabilizacijo, dodati kolektivne pogodbe in gospodarska kriza bo bolj ali manj končana. Takšna upanja imajo lahko le tisti, ki ne razumejo globine naše družbene krize in ki ne vedo, da so tovrstne pogodbe povsod po razvitem svetu precej enostavne listine, napisane v preprostem jeziku, objavljene pa so v drobnih priročnikih knjižnicah, ki vsebujejo tisto, kar je znano tudi nam iz družbenih dogovorov, panožnih samoupravnih sporazumov in pravilnikov. Pogodbe bodo zagotovo prispevale k večji uskladitvi pravic iz delovnega razmerja, ne bodo pa same spodbujale boljšega in bolj zavzetega dela. Zato so potrebne še druge spremembe.

Ker primer več pove kot tisoč besed, prikazujemo v nadaljevanju dva veljavna dokumenta iz zamejstva, in sicer avstrijsko kolektivno pogodbo za gostinske delavce in tarifno pogodbo za delavce kemične industrije v ZR Nemčiji. Prostor ne dopušča, da bi ju objavili v celoti, zato so navedeni le povzetki in poudarjene nekatere zanimivosti.

Primer več pove kot tisoč besed

Kolektivna pogodba ima naslednjo vsebino:

- Podpisnika pogodbe sta Poslovno združenje gostinskih, bifejskih, prenočitvenih in prehrabnenih obratov ter sindikat hotelskih, gostinskih in drugih uslužbencev.
- Veljavnost: Velja na območju vse države, za vse delavce v omenjenih dejavnostih

Slika: Misko Kranjec

v zasebni in mešani lasti, ter za vse delojemalce, tudi vajence.

● Delovni čas: normalni delovni čas znaša 40 ur na teden. Za delovni čas se šteje le tisti čas, ko je delavec na razpolago delodajalcu. Delavčeva osebna priprava za nastop dela se ne šteje v delovni čas.

O začetku in koncu delovnega časa mora biti delavec obveščen teden dni vnaprej.

Odmor med delom ne sme trajati več kot eno uro. Med koncem delovnega časa in začetkom novega delovnega dne mora biti delavcu zagotovljenega najmanj 10 ur počitka, delavci in mladoletnim delavcem pa 12 ur.

● Tedenski počitek mora znašati najmanj 36 ur skupaj. To pravico delavcu ni mogoče odtujiti. Dan tedenskega počitka je lahko kateri koli dan v tednu.

● Kot nadure se šteje ure nad normalnim delovnim časom, torej nad 40 urami tedensko. Tedensko lahko delavec brez posebne dovoljenja delavskih inšpektorjev dela največ 15 nadur.

Prostovoljno pa delavec lahko opravlja še več nadur.

Delojemalec mora biti o opravljenih nadurah pisмено obveščen tedensko, najmanj pa mesečno.

Poleg normalne plače ima delavec pravico pri nadurah do 50% dodatka.

● Skrajšani delovni čas in občasna zapo-

slitev: Delodajalec lahko delavca zaposli, za kakršen koli skrajšan delovni čas, plačati pa mu mora najmanj 24 ur na teden. Delavci, ki se zaposlijo za občasna dela, ne morejo biti plačani za manj kot 4 ure v sezoni in za manj kot 2 uri zunaj sezone. Le strežnice, pomivalci posode in drugi negostinski delavci se lahko zaposlijo in so plačani tudi na eno uro.

● Plača se obračunava za čas od prvega do zadnjega v mesecu. Izplačana mora biti najkasneje do 3. v naslednjem mesecu. Obračun mora biti pisan in sicer v bruto znesku. Dodatki morajo biti jasno in razumljivo razvidni.

Na zahtevo delavca se mu lahko izplača po 15. v mesecu akontacija v višini 50% mesečne plače.

Plače so lahko večje, ne pa manjše od tarifnih postavk v tej kolektivni pogodbi.

Dogovorjene plače se povečajo glede na promet, ki ga delavec ustvari z gosti. V ta promet se ne računa najemnina igrišč, garaže, krajevne takse, telefonski stroški. Delojemalec dobi v kavarnah od ustvarjenega prometa 15%, v prenočitvenih objektih od 10,5 do 15% in v drugih gostinskih obratih 10,5% delež.

Delojemalci, ki obvladajo tuj jezik in ga pri delu uporabljajo, imajo za vsak jezik v poletni sezoni pravico do dodatka v višini 175 ATS mesečno.

Vajenci imajo pravico do pavšala za delovno obleko v višini 200 ATS mesečno.

Kurjači, šoferji in drugi strokovni delavci imajo pravico do tarifnih postavk iz kolektivnih pogodb njihove dejavnosti.

● Dodatek za nočno delo znaša 70 ATS za noč in pripada delavcem, ki delajo od 22. do 6. ure zjutraj.

● Dodatek za stalnost znaša za 5 let neprekinjenega dela v istem obratu (vključno vajenska doba) 2,5% od tarifne postavke, za 10 let 5%, za 15 let 7,5% in za 20 let 10%

tarifne postavke. Delavcu, ki dela sezonsko, se za eno leto šteje, če dela najmanj 13 tednov v letu. Če dela manj, se mu šteje kot pol leta.

● Malica med delom in stanovanjske razmere so predmet medsebojnega dogovora

● Dopust ureja zvezni zakon. Za čas dopusta ima delavec pravico do plače po dogovoru za normalni delovni čas, brez dodatkov za učinke

● Vsi delojemalci imajo pravico do 13. plače v višini 230% tarifne postavke in največ enak odstotek od plače za normalni delovni čas v preteklem letu.

Ena polovica se delojemalcu izplača, ko gre na dopust, druga pa najkasneje do 15. decembra. Pravice do te plače nima, če sam prekine delovne razmerje ali če je odpuščen.

● Če dela delavec na dan praznika, ima pravico do 100% dodatka na normalno plačo in povračila za morebitne posebne prevozne stroške na delo in z dela, če na ta dan javna prevozna sredstva vozijo drugače kot ob delavnikih.

● Delavec ima pravico do polnega nadomestila plače, če izostane z dela zaradi smrti staršev, zakonskega partnerja in otrok, ki z njim živijo v hišni skupnosti, 2 dni, ob razvezi 1 dan itd.

● Jubilejna nagrada znaša za 10 let dela (vključno z vajeniško dobo 1 1/2 mesečne

plače delavca, za 15 let 2, za 25 let 2 1/2, za 35 let 3 in za 45 let 4 njegove plače.

● Lom posode in stekla se delavcu lahko zaračuna v višini do 50%.

● Sklenitev in prekinitev delovnega razmerja se ureja v skladu z zakonom in ob soglasju z obratnim svetom.

● Posebne druge pravice, kot so prostor za preoblačenje, čiščenje toaletnih prostorov, spori zaradi delovnega časa itd. se urejajo posebej.

Na koncu je dodana še veljavnost kolektivne pogodbe, končne določbe, v katerih so navedene obveznosti podpisnikov, ter priloga s tarifnim postavkami v konkretnih zneskih za vse poklice te dejavnosti. Vsega skupaj je manj kot 20 tipkanih strani.

Tarifna pogodba za delavce nemške kemične industrije ima približno enak obseg, čeprav je vsebina drugačna.

● Tarifna pogodba določa 13 plačilnih razredov, v katere se razporeja delojemalce v skladu z delom, ki ga opravljajo. Razporeditev in prerazporeditev se opravlja v skladu s samoupravljaljskimi pravicami obratnih svetov in v skladu s podjetniškim zakonom. Za razporeditev v razred ni pomembna formalna strokovna izobrazba, temveč le delo in znanje.

● Dodatki in doklade kot tudi posebne variabilne oblike, se dodajo na tarifno postavko tarifnega razreda.

● Obračun in izplačevanje plač je urejeno skoraj enako kot v kolektivni pogodbi avstrijskih gostincev.

● Dodatki za težko delo: do njih so upravičeni vsi delavci, ki delajo v dimu, sajah, z vročim pepelom, v prahu, vlagi, pri visokih temperaturah, močnem ropotu, s pnevmatičnimi kladivi, ob močni umetni svetlobi itd. Dodatek za vse te negativne vplive okolja znaša najmanj 3% aritmetične sredine urne postavke med prvim in osmim razredom.

Če delavec pri delu uporablja plinsko masko, masko proti prahu, čelado za peskanje in podobno, ima pravico do najmanj 5% dodatka, če pa dela z eksplozivnimi snovmi ali v obratu v katerem proizvajajo eksplozivna sredstva, se mu mora v podjetniški regulativi posebej določiti dodatke za ta dela.

● Najobsežnejši del tarifne pogodbe je katalog plačilnih skupin. Vseh ni mogoče navesti zaradi pomanjkanja prostora, zato navajamo samo nekatere. V prvo skupino se razporejajo delojemalci dela, za katera so potrebna le kratka napotila in ki jih vsak čas lahko zamenjajo drugi delojemalci. Tak dela so na primer: preprosta dela v proizvodnji in laboratorijih, delitev pošte, fotokopiranje, sortiranje izdelkov itd.

V 5. skupino se razvrščajo delojemalci, ki so si pridobili izobrazbo v dvoletnem šolanju, imajo pa še dopolnilna znanja. Dela v tej skupini pa so: stenografiranje, vodenje zalag materiala in blaga, izdelava enostavnejših tehničnih načrtov, rutinskih analiz itd.

V 11. skupino pa se, na primer, razporejajo delavci, ki so sposobni v okviru splošnih usmeritev samostojno opravljati trgovsko ali tehnično dejavnost, za katero načeloma potrebujejo visoko strokovno šolo za obratovodje, inženirje ali imajo podobno poklicno izobrazbo. Dela v tej skupini pa so: samostojna obdelava ponudb in naročil, izdelava kalkulacij, samostojna dela v računovodstvu, pisanje po nateku v tujem jeziku, samostojno svetovanje na področju obdelave podatkov, opravljanje raziskovalnih del in podobno.

V nadaljevanju so še različni drugi dodatki, jubilejne nagrade, obračun letnega uspeha in druge podrobnosti. Na koncu pa je v prilogi tabela, v kateri so konkretne tarifne postavke za vse tarifne razrede. Za najnižji tarifni razred znaša tarifna postavka okoli 2,300 DEM bruto, za najvišji, 13. razred pa okoli 5,700 DEM. Razpon je relativno majhen, saj znaša manj kot 1:2,5. V ta katalog vodilni delavci niso vključeni.

Relativno enostavno, kajne? In znano, razen višina OD v DEM, seveda. (Prihodnjič: Kakšne bodo naše kolektivne pogodbe)

Marjan Zupan

*Dr. France Kresal: Pregled razvoja delavske zakonodaje

Bratje po krvi

Cankarjeve misli, katere srž je v tem, da se Slovenci zavestno odločamo za Jugoslavijo kot skupno politično in državno tvorbo jugoslovanskih narodov, da bi v njej mogli živeti življenje, po svoje, pa čeprav nam je po kulturi v širšem pomenu besede tirolski človek ali Furlan bliže kot nekatera druga okolja Jugoslavije in njihovi ljudje. To dejstvo je pač sad zgodovinsko ločenega in drugačnega razvoja, kar pomeni, da si v marsičem smo bratje, vendar ne enojajčni ali večjajčni dvojčki, trojčki...

Tole sem zapisal iz Ljubljane in ne iz Gradca ali Philadelphije, že vedo, da nam del naših bratov želi vtepti na domačih tleh v naše »zarukane« glave svojo pravico gledati na življenje s svojimi očmi, kot edino zveličavno, in terjati od nas, da v imenu svoje kulture in odgovornosti do Jugoslavije sprejmemo to njihovo resnico kot edino pravo in mogočo. Kaj bi razmišljali po svoje, treba je verjeti, če pa človek preveč razmišlja, ga boli glava, nam je v mladih letih vtepal v glavo gimnazijski profesor. Tako pred dnevom republike, pred rojstnim dnevom demokratične federativne Jugoslavije, kot se je sprva v svobodi imenovala naša domovina, govorimo o tisti drugi Jugoslaviji, brez zvezde in le s trobojnico, ki nas je enkrat v svoji relativno kratki zgodovini in v svojem razpadu spremenila v brate po krvi.

Kar vidim D'Annunzia, znamenitega fašističnega pesnika, in njegovo osvobodilni pohod na Reko in Istro kot neodrešeno zemlji italijanstva in njegove civilizacije. Pa sem dolgo verjel, da je to že zgodovina. In ni! Vse bolj je sedanost, kruta in krvava, ko moram reči otrokoma, danes ne na ulice, danes je dan odraslih, ki se jim je zahotelo igrati se z ognjem strasti, nacionalizma in šovinizma.

Kako neki bo čez desetletja zgodovina slikala te čase! V Portorožu mladinec vehementno terja odstranitev zvezde celo z avtomobilske tablice, češ da je simbol boljševizma, čeprav vsak resen človek ve, da se je zvezda kot simbol pojavljala že mnogo pred boljševizmom. Vsak trezen človek ve, da zvezda ni simbol partije, ampak je simbol Jugoslavije, ki je z osvobodilnim bojem svojih ljudi postala njihova država in skupnost in tako prenehala biti okleščena versajska politična tvorba, vse bolj spreminjajoča se v novo ječo narodov. Jurišniki vseh vrst so na pohodu, kot da bi bili nenadoma, v miru, vpoklicani vsi dostavljajoči municije za streljanje vseh mogočih nemunstosti!!!

Prve marčevske dneve po znamenitem zboru v Cankarjevem domu me je pot pripeljala v Srbijo in Beograd. Srečal sem se s številnimi znanci in ker smo kljub vsemu zadeve uredili mirno, trezno in hitro, smo preostanek dneva prebili v Tršiću, Vukovem rodnem kraju. Tam je bilo precej ljudi in sprva niso vedeli, kako se vesti, ko je med njimi Slovenec. Prvi poskus provokacije so gostitelji energično presekali in pogovor je postal normalen. Nismo prišli zaradi prepira, bil sem povabljen gost in skupaj smo iskali možnosti zato, da bi tem kraju dostojno predstavili tudi našega Jerneja Kopitarja. V kraju, kjer srbska osnovnošolska mladina množično spoznava Vuka in se pri tem – v zvezi z odnosom med Vukom in Kopitarjem – srečuje s Slovenijo in Slovenci. Ne enega ne drugega ne bi bilo brez skupnega hotenja, dela in zavesti. Ob vseh razlikah sta ostala in postala pojem sožitja. In tako je ostalo do konca. Pred odhodom domov so mi mnogi ljudje, vendar vsak sam in zase rekli, da jih je na določen način sram svojega lastnega vedenja pred skupščino SFR Jugoslavije, kjer so kričali, da Slovenija laže, kjer predsedniku države niso dali do besede in kjer so navdušeno pritrjevali napovedani aretaciji Azema Vllasija. Azem je bil takrat še na svobodi. Sam sem molčal, povedal sem le, da Cankarjev dom ni bil protisrbski niti proalbanski, in morda so to razumeli, morda ne.

Molčali so tudi oni in razšli smo se kot prijatelji in kot sodelavci. Vem, da mojih prijateljev na napovedani miting v Ljubljano ne bo! Hočejo biti ljudje in ne horda. Če sem jih razumel, jim je bila ena izkušnja dovolj, da so spoznali nesmisel brezglavih strasti, ki slej kot prej snamejo človeku glavo z ramen. Vem, da se kot bratje, če bo treba, lahko sprema, vem pa tudi, da se ne bomo preganjali, ker nam ne gre za eno samo resnico in veljavo enega samega človeka.

Katere Jugoslavije rojstni dan bo letošnji dan republike? Ali tiste, ki bo v goste povabila Honeckerja, Causesca, Živkova in druge legende socializma, ki ga več ni, po volji ljudi ali praznik ljudi, ki žele imeti širšo domovino tudi za svojo, ne v njej trepetati za svoje življenje, se v njej bati svojih misli, ljudi, ki nočejo biti glasniki nestrpnosti, krvni sledniki ali psi gonjači.

Tudi letos sem imel namen za ta praznik oditi v hribe, stakniti kje zlahtni rdeči ruj, ki bo svoboda in ne kri, se zlekniti na novembrsko sonce in si reči: vsaj za praznike ima pravico človek sanjati!!!! Pa ne bo tako. Resničnost ne prenese sanj in ruja, resničnost me terja na ulici kot pokončnega človeka, ki se ne pusti vleči v preteklost, se slepiti z manipuliranjem ljudi in njihovih življenj. Ker življenje ni šahovska igra, kjer potem, ko si izločen ali si končal svojo kmečko pot, lahko postaneš kralj in kraljica, pa lovec ali trdnjava, morda top ali skakač. Tisto, kar bi utegnili nastati v teh praznikih, me bolj spominja na 1. junij 1924 v Trbovljah. Takrat so ugasnila življenja v boju zoper nasilno jugoslovanstvo in orjunaštvo, ki so bila cena za možnost ustvarjanja vizije poti demokratične nove Jugoslavije. Danes ne gre za farso, gre za poti v Evropo, ki živi svoje najdaljše obdobje miru v zadnjih stoletjih, za tragedijo zapeljanih tam nekje na »brdovitem« Balkanu.

Milan Bratec

Naj Jugoslavija dokaže, da ji je do Slovencev

Kar se dogaja v Jugoslaviji (tudi v njenih posameznih delih), je le dokaz več, da je ta država v resnici umetna tvorba – ali če rečem drugače: da je kot skupna država raznolikih zgodovinskih tvorb nastala prepozno, v spletu nenormalnih okoliščin.

Nastajanje skupne države Južnih Slovanov (Jugoslavije) pogostoma primerjamo z nastankom (zedinjenjem) Italije (1861 oz. 1866) in Nemčije (1870/71). Ne bom zahajal v številne stvarne ali nevzdržne primerjave. Eno pa je točno: v Italiji in Nemčiji je šlo za združevanje številnih državnih tvorb v enotno Italijo in enotno Nemčijo. Toda v vsakem primeru so se združili skupaj Italijani in skupaj Nemci. Proces njihovega združevanja je bil rezultat naravnega razvojnega zorenja. Izrecno ni tega procesa sprožil ali omogočil noben izjemen ali zunanji dogodek. Človek bi dejal, da so se združili preprosto zato, ker so čutili, da spadajo skupaj...

Na jugoslovanskih tleh je bilo bistveno drugače. Predvsem je proces zamujal tako dolgo, da so

se že povsem izoblikovali posamezni južnoslovanski narodi. Njihov položaj pa je bil dokaj raznolik; večinoma niso bili svobodni (suvereni). Najbolj naravna težnja naroda je, da zavaruje svojo suverenost s svojo državo. Ta država naj bo dovolj močna, da bo zagotavljala pravšnjo narodovo suverenost. Najboljša možna izbira združitve vseh jugoslovanskih narodov in ustanovitev skupne države.

Pri uresničitvi te težnje pa sta pomembni dve okoliščini. Prvič, tudi pri Srbih je obstajala naravna težnja, nekakšen samoohranitveni nagon po močni državi, ki naj narodu omogoči neodvisen in varen razvoj. A del naroda, njegova vladajoča struktura, je nedvomno težil h temu, da se moč srbske države poveča na škodo

drugih. Za vladajočo srbsko strukturo je bila skupna južnoslovanska država v bistvu le nadomestilo za močno Srbijo. To je trajno zaznamovalo njihov odnos do Jugoslavije oziroma do federativne države. Negativni srbski nacionalizem se je v glavnem zmerjal vezal na ta stari srbski »imperializem« (težnjo po hegemoniji).

Obenem pa lahko opazimo, da drugi narodi v celoti (z redkimi izjemami, ki jih predstavljajo manjše smeri ali grupacije), Jugoslavijo (skupno državo kot edino možno državo, ki jo lahko v zgodovinskih okoliščinah sploh dosežejo) sprejemajo – po mnojem prepričanju – kot nekakšno nujno zlo, kot pok k lastni narodno-državni suverenosti in jo razumejo (Jugoslavijo) le kot zunanji ščit. Ta zunanji naj po njihovih pričakovanjih povsem pusti narodom njihovo suverenost. Federacija jim torej predstavlja predvsem varovanje njihove suverenosti in hkrati so nanjo vselej ljubosumni.

Manjšine morajo imeti več pravic kot večina

Zakaj sovražstvo namesto sožitja

(Samo)poveličevanje lastnega naroda v jugoslovanski zgodovini prerašča v Srbiji (Vojvodini in Crni gori) vse mere dobrega okusa. Ob tem pa junaki »protibirokratske revolucije« zaradi sprejema slovenskih ustavnih dopolnil očitajo Sloveniji, da »se gre« veleizdajo države.

Zadnji dogodki niso nobeno naključje, temveč uresničevanje dolgoročne strategije veleizdaje države na najvišji ravni, je v pogovoru z delavci ladjedelnice »Tito« izjavil Mihajl Kertes, novi človek »prenovljene Vojvodine«.

In še: – Ustava iz leta 1974 je bila katastrofalna za Srbijo, zlasti za njene naravne vire. Dohodek se je prelival k razvitemu Zahodu, srbsko gospodarstvo pa se je izčrpavalo. Leta 1974 je srbsko vodstvo prodalo svojo republiko, je poudaril Kertes in nadaljeval:

»Avtorji veleizdaje so vodilni ljudje Slovenije, na Kosovu pa so bili samo izvajalci. Po dogodkih v Vojvodini in na Kosovu so idejni avtorji ostali sami, tudi brez podpore zunanjih sodelavcev iz teh pokrajin. Zato so se tudi odločili za sprejem spornih amandmajev.« Ob tem je Kertes izrazil prepričanje, da ti amandmaji niso avtentična volja slovenskega naroda, ker predsedstvo Srbije tudi iz te republike prejema številna pisma navadnih ljudi, ki ne soglašajo z dopolnili.

Ali so nova dopolnila k slovenski ustavi res nekaj tako bogokletnega, da se jih morajo na jugu bati – in trepetati za našo skupno usodo?!

Ustavna dopolnila so bila potrebna za našo avtonomijo, za zagotavljanje demokratične prihodnosti. Predstavljajo obzidje, ki nas mora zavarovati pred ekspanzionizmom Slobodana Miloševića. Če bi bila v Jugoslaviji demokracija, ta dopolnila ne bi bila potrebna.

Zato velja ponovno (spet in spet) poudarjati načela (in določbe), s pomočjo katerih želimo Slovenci graditi in utrjevati svojo samobitnost, hkrati pa tudi v okviru lastne republike zavarovati interese prebivalcev drugih narodov in naših narodnostnih manjšin.

Na podlagi in ob upoštevanju pravice vsakega naroda do samoodločbe, ki vključuje tudi pravico do odcepitve in združitve, se je slovenski narod, skupaj z italijansko in madžarsko narodnostjo, s katerima živi, združil z drugimi narodi in narodnostmi Jugoslavije v Socialistično federativno republiko Jugoslavijo. Pravica naroda do samoodločbe je celovita, trajna in neodtujljiva, ter tako usodna za posamezen narod in druge narode, s katerimi skupaj živi. To pravico mora torej narod uporabljati odgovorno do sebe, svoje preteklosti in prihodnosti, ob doslednem upoštevanju enake pravice drugih narodov. S to pra-

vico si suvereni slovenski narod skupaj z narodnostmi, s katerimi živi, in z vsemi drugimi državljani Slovenije zagotavlja svoj samostojni politični status in svoj vsestranski ekonomski, socialni in kulturni razvoj.

Slovenski narod si v SRS in SFRJ zagotavlja ohranitev in razvoj svoje narodne samobitnosti, kakor si tudi italijanska in madžarska narodnost zagotavlja avtonomen razvoj in vse pravice za ohranitev in utrditve svoje narodne samobitnosti. Vsem državljanom Slovenije ter drugim ljudem, ki so na njenem ozemlju, so torej zagotovljene vse pravice in svoboščine, priznane z ustavo in mednarodnimi obveznostmi. Pravica do samoodločbe vključuje tudi pravico slovenskega naroda, obeh narodnosti in vseh državljanov Slovenije, da gospodarijo z naravnimi bogastvi in viri in da skupaj z vsemi drugimi delavci v Sloveniji odločajo tudi o ustvarjenem dohodku.

Jugoslovanski narodi uresničujejo v skupni zvezni državi svoje interese in težnjo po ekonomskem in vsestranskem družbenem razvoju. Da bi zagotovili tak razvoj, se želi tudi slovenski narod – skupaj z drugimi narodi in narodnostmi na podlagi doslednega spoštovanja enakopravnosti narodov in narodnosti in njihovega medsebojnega spoštovanja ter na podlagi čim polnejše vsebine in višjega standarda človekovih

ker čutijo, da je v njeni prvobitni naravi težnja, da bi se okrepila ona sama (federacija) v njihovo škodo. Toda federacija ni nekaj abstraktnega. Za njeno močjo (težnjo po moči) se vselej skriva konkurenčni subjekt. Praviloma je to najmočnejši člen federacije, torej srbski narod.

Jasno je, da po tej poti pridemo do absurda: da bi namreč federacija lahko uspevala samo tedaj, če bi združevala enake dele, kajti sicer se močnejši želi povzdigniti na račun šibkejšega. A enaki deli ne potrebujejo federacije; njim ustreza unija, polno zlitje. Zato pa je prvinskega pomena, da člani, ki tvorijo federacijo, svoje medsebojne (skupne) zadeve skrajno natančno definirajo in zapišejo v ustavo. A s tem smo prišli do druge, že omenjene značilnosti!

Za to, kako in koliko natančno bodo določeni in ustavno (zakonsko) sankcionirani medsebojni (skupni) odnosi v federaciji, je nadvse pomembno, kakšno je razmerje subjektov, ki stopajo v zvezo (eden zelo močan v odnosu do drugih ipd.) in v kakšnih okoliščinah stopajo »v partnerstvo« (federacijo).

Tu smo, po mojem mnenju, pri jedru problema Jugoslavije. Prva in druga (»stara« in »nova«) Jugoslavija sta nastali v nenormalnih okoliščinah, zaradi česar »partnerji« niti niso imeli možnosti niti niso čutili potrebe, da bi medsebojna razmerja (skupne zadeve v skupni državi) natančno in preudarno pretehtali in tisto, kar bi se dogovorili, razločno zapisali. **Zlasti tudi, da bi zapisali, v katerih primerih oziroma pod kakš-**

nimi pogoji se federacija spremeni, predvsem kadar del njenih članov presodi, da federacija ne zagotavlja (več) izpolnjevanja njihovih neodtujljivih pravic. Tega niti ne mislim toliko kot možnost za »izstop« iz skupne države, kolikor kot psihološko-politično varovalko, kot nekakšno jamstvo posameznim narodom, da jih federacija ali nekdo v imenu federacije ne more zaslužniti, saj jo lahko zapustijo... Nobena dva ni, da jug države danes NOČE – in NE MORE! – razumeti tega dejstva, ki se je končno izrazilo v neustreznem dopolnilu slovenske ustave.

Prva Jugoslavija je torej nastala ne le kot negacija tuje nadoblasti, marveč tudi kot rezultat zgodovinske priložnosti, ki jo je ponudil razplet prve svetovne vojne; v njej sta bila razrušena dva imperija kot izvira nesvobode južnoslovanskih narodov. Toda na eni strani zaradi evforičnega navdu-

šenja nad to možnostjo, na drugi pa iz strahu pred tujimi vplivi in grožnjami (prodiranje Italijanov, oktobrska revolucija) se niso nič menili o podrobnostih medsebojnih odnosov. Vse je ostalo za čas, ko se je »srbski tabor« čutil dovolj močnega za uvedbo unitarizma, ki je smisel združitve v skupno državo pri priči izničil.

Kategorično je treba zapisati, da so vladajoči in hegemonistični srbski krogi z vsiljevanjem svojega velikosrbskega koncepta, »stari« Jugoslaviji v resnici omogočili komunistom, da so po vojni, pod geslom bratstva in enotnosti narodov, zlorablajoč pri tem tragične in epske strani NOB, obnovili centralistično in unitaristično obliko države, četudi po nazivu federativno, ki je narode silila, da se »vkalupijo« vsi v enako matrico. Pri tem je ideološka gehemonija nadomestila (izpodrinila) predvojno srbsko hegemonijo. Partijski kon-

cept ideološke enakosti, enotnosti in sloge je nenaravno spajal nadvse različne enote in ni spoštoval ne npr. srbske velikosti in ne slovenske razvitosti itd. Po mojem mnenju je nesporno, da je tudi druga (nova) Jugoslavija nastala v nenaravnih, evforičnih razmerah, ko spet niso bile zagotovljene možnosti za nadrobno ugotovitev medsebojnih razmerij med člani federacije. Pri tem se je pokazalo, da je moč partijske ideološke hegemonije v celoti zasenčila dejstvo, da so se posamezni narodi med NOB emancipirali in sami (dokaj demokratično glede na vojni čas) dali soglasje za članstvo v **DEMOKRATČNI IN FEDERATIVNI** Jugoslaviji.

Kakšen je lahko uspeh skupne države, ki ni niti nastala v normalnih okoliščinah, saj je bila ustanovljena in obnovljena kot rezultat – povejmo poenostavljeno – svetovne vojne, niti ni (dejanjsko!), ne formalno oz. ustavno-

pravno) **bila urejena v skladu s svojo notranjo sestavo, torej v skladu s količinsko in kakovostno raznolikostjo svojih sestavnih delov?** Pri tem je poststranskega pomena, še enkrat hegemonijo izvaja količinsko najmočnejši člen zveze, drugi pa politična stranka oziroma gibanje, ki zlorablja svojo pozitivno vlogo v konstituiranju (obnovi) skupne države. Tako Srbi po prvi vojni kot (vodilni) komunisti po drugi so dejansko zlorabili svojo prvotno pozitivno vlogo pri nastajanju skupne države. Oboji so izvajali pritisk nad sestavnimi deli skupne države, s čimer so zankali smisel skupne države...

Nesmiselno je torej trditi, da je federacija že po naravi asimetrična država in da se zato za slovenskimi zahtevami skriva težnja po razbitju države. 1., federacija pri nas zares in v celoti ni nikoli živele; 2., nikoli ni bilo jasno, kaj naj naredijo narodi, ki se v skupni državi čutijo nesvobodni; 3., Slovenci smo pomagali spreminjati, ko pa to ni dalo rezultatov, tedaj rušiti Avstroogrsko, ker nas je ovirala in ogrožala. Temu samoohranitvenemu nagonu se nismo odrekli in se mu ne moremo; 4., ne želimo rušiti (razbijati) Jugoslavije, toda če bomo čutili tako, kot sedaj, ko nam medsebojni odnosi požirajo gmotno eksistenco in nas fašistoidni politični procesi v obeh sveta vračajo pred drugo svetovno vojno, tedaj je jasno, da se bomo odcepili.

Tudi Jugoslavija naj dokaže, da ji je do nas!

Martin Ivanič

Slika: Igor Modic

pravice in svoboščin – vključevati v demokratično mednarodno skupnost. Ne gre torej za težnjo po odcepitvi Slovenije iz Jugoslavije, marveč za enakopravno (in samoupravno) sožitje slovenskega naroda z drugimi jugoslovanskimi in evropskimi narodi.

In kakšno je stališče ZKS do mesta in vloge narodnosti, ki žive v okviru naše republike?

Slovenski komunisti si zlasti zadnje čase prizadevajo, da bi italijanska in madžarska narodnost kot avtohtoni skupnosti, ki sta kot zgodovinska prvina Slovenije (in jima območja, na katerem živita, pomenijo prvotno domačijo in s tem elementarno pravico človeka), imeli posebno varstvo in pravice glede na vse prebivalstvo Slovenije. To varstvo naj bi na področjih, kjer je to mogoče (šolstvo, kultura, uporaba jezika), širili tudi zunaj območij, ki so opredeljena kot narodnostno mešana, so pa s temi območji povezana gospodarsko, delovno, selitveno, kulturno, upravno in politično. Posebne pravice in iskanje učinkovitih poti za uveljavljanje in vsestranski razvoj teh avtohtonih narodnostnih skupnosti so še posebno nujni zaradi kritičnega stanja in procesa asimilacije madžarske in zlasti italijanske narodnosti, kar je tudi posledica raznarodovalnih posegov v povojnem obdobju, za katere mora tudi zveza komunistov prevzeti svoj del zgodovinske odgovornosti (saj se jim ni dovolj odločno in pravočasno postavila po robu).

Zveza komunistov Slovenije nasprotuje uporabi merila »število pripadnikov narodnosti« za določanje pravic, ker je to v nasprotju z že uveljavljenimi načeli narodnostne politike do obeh narodnosti, ki živita v Sloveniji. Zavrnilo je potrebno tudi tako imenovano »izjavno načelo«, na podlagi katerega se priznavajo posebne pravice samo tistemu pripadniku narodnosti, ki se posebej opredeli za svojo narodnost. Prav

tako slovenski komunisti ne sprejemajo teorije o tako imenovani pravici do asimilacije, niti drugih prijemov, ki pripadnike narodnosti sumničijo nepoštenih namenov.

Pripadnikom narodnosti bi (bomo) morali v Sloveniji zagotoviti enakopraven položaj kot avtohtonim subjektom pri odločanju v ustanovah sistema, in sicer z uveljavitvijo soodločanja v gospodarskem in družbenem razvoju, pri usposabljanju kadrov, pri ohranjanju narodnostnih značilnosti na narodnostno mešanih območjih in v volilnem sistemu. Že doslej uveljavljene oblike varstva bo treba razširiti predvsem s socialno ekonomskimi pravicami. Posebna odgovornost večine za ustvarjanje možnosti za razvoj narodnosti in uveljavljanje njeih vezi z matičnim narodom – tudi na gospodarskem področju – sta bistvenega pomena za ohranitev identitete narodnosti v večinskem okolju.

Ustvarjalna vloga italijanske in madžarske manjšine

Enakopravni položaj narodnosti in njihovih pripadnikov se, kot vemo, zagotavlja z uveljavitvijo enakopravnega položaja vseh državljanskih narodov in narodnosti. Italijanska in madžarska narodnost imata pravico samorganiziranja in svobodnega odločanja o vprašanjih, ki zadevajo njuno življenje in razvoj. V Sloveniji jima ne more na podlagi večinskega odločanja nihče vsiljevati svojih kulturnih in civilizacijskih standardov. Slovenija na-

mreč zagotavlja enakopravnost narodnosti s posebno odgovornostjo in posebnim varstvom ter jima tako omogoča, da v večinskem okolju ohranjata in razvijata svoje narodnostne posebnosti. Za to je odgovorna slovenska večina v Sloveniji. Narodnostnim skupnostim je – z dokončnim preseganjem kakršnegakoli ideološko-zgodovinskega sumničnega in predsodkov – treba zagotoviti neomejene možnosti za vključevanje v procese političnega pluralizma družbe in razvoja stikov z vsemi političnimi in ustavno parlamentarnimi subjekti v matični državi.

Slovenski komunisti si bodo zato v prihodnje, skupaj z ZK Hrvaške, prizadevali za uveljavitev najvišjih standardov za zagotavljanje enakopravnosti italijanske narodnosti v Sloveniji in Hrvaški, kjer živi večina sicer enotne italijanske etnične skupnosti. V tem okviru si bodo prizadevali za to, da bodo lahko pripadniki italijanske narodne skupnosti uživali sadove ugodnejših možnosti za razvoj italijanske narodnosti v obeh republikah (na primer spremljanje programa televizije, Koper, enakopravna dvojezičnost kot sredstvo emancipacije, ipd.)

Okrepiti vezi z našimi izseljenci

Zgodovinsko in kulturno samo-umevno je tudi, da so tudi Slovenci, ki ne živijo v Sloveniji, del slovenske narodne skupnosti. V smislu policentričnih načel in načel enotnega oziroma skupne-

ga kulturnega prostora so pomembni soustvarjalci slovenske kulture, s svojo drugačno državljanostjo pa velika in dragoce- na možnost za bolj smiselno in bolj bogato ekonomsko in politično sožitje narodov v srednji Evropi. Pri tem obstaja kakovostna razlika med narodnim položajem Slovencev, ki živijo kot etnična skupnost (narodna manjšina) na drugi strani državnih meja Jugoslavije (ki so torej avtohtoni na domačem ozemlju), in med Slovenci, ki živijo v diaspori po Evropi in drugod po zemeljski obli. Dolžnost in pravica skrbi zanje torej ne izvira le iz mednarodnih pogodb po drugi vojni, ko so bile določene današnje državne meje, temveč tudi iz odgovornosti za prihodnjo, nastajajočo Evropo, v kateri bodo državne meje postopno izgubljale sedanji pomen in bo podlaga za sodelovanje razcveteni nacionalni, ekonomski, politični in kulturni pluralizem. Manjšinske skupnosti so povsod v državi (brez izjeme) lahko pomemben dejavnik skupnega sožitja le, če so svobodne, v zdajšnjem času pa predvsem varne pred pritiski polpreteklega nacionalšovinizma oziroma njegovih, žal še vedno aktualnih obnavljanj. Zato je dolžnost matičnih oblasti, da jih pred tem dosledno, tudi zakonodajno, varujejo, dolžnost matičnega naroda pa, da jim z moralno in materialno oporo stoji ob strani, ko gre za njihovo šolsko, raziskovalno, kulturno in vsakršno podobno življenje. Manjšinske narodne skupnosti bodo lahko uspešne povezovalke med narodi in državami samo, če bodo ustvarjalno močne in naci-

onalno samozavestne – neobremenjene s svojo drugačnostjo. V tem je tudi poglavitna odgovornost in interes narodne matice v Sloveniji, pa tudi večinskega naroda, s katerim jim je usojeno živeti. Ob upoštevanju realnih odnosov v Italiji, Avstriji in na Madžarskem mora politika Slovenije in Jugoslavije stalno in razpoznavno težiti k tako razumljenemu ustvarjanju možnosti za narodno uveljavitev Slovencev v zamejstvu.

V vse bolj povezujočem se svetu postajajo vse pomembnejši del slovenske narodne skupnosti tudi Slovenci, ki živijo drugod v Evropi in po svetu. Njihove ekonomske, kulturne in politične izkušnje so pomembna sestavina ustvarjalnosti slovenske narodne skupnosti, ki je prav v tem okviru že dosegla nekaj pomembnih ustvarjalnih vrhuncev. Diaspora je dinamična kategorija, saj nastaja kot rezultat preteklega, aktualnega in tudi – v vse bolj odprtem svetu – realno možnega prihodnjega izseljevanja iz Slovenije v razvitejši oziroma razvojno bolj dinamične družbe. Samo nagel in uspešen razvoj Slovenije lahko zaustavi škodljive posledice pretiranega izseljevanja ljudi, zlasti še inteligence. Zato naj takšna prizadevanja, kot je »projekt tretje univerze«, postanejo organska sestavina usmeritve razvoja celotne slovenske narodne skupnosti. Podpreti je treba tudi vse možnosti za krepitev ekonomskih in kulturnih stikov z našimi izseljenci, hkrati pa slovenske skupnosti v diaspori uveljaviti tudi kot katalizator odnosov z državami, ki so postale njihova nova domovina. Ta načela bo treba uveljaviti tudi kot podlago prihodnjega razvoja odnosov s populacijo, ki jo predstavlja potomstvo slovenske politične emigracije. Z vsa slovensko populacijo v diaspori je torej potrebno že sedaj začeti graditi most do jutrišnjega dne.

Vinko Blatnik

Tiskarna Tone Tomšič uči, da direktorji niso nedotakljivi

Tudi brca v rit mora biti elegantna

Začelo se je kot ponavadi: – Pridite v četrtek na delavski svet Tiskarne Tone Tomšič. Boste videli, bo velik hudič... No, na delavski svet smo šli, v četrte ure so obdelali 7 točk, takoj prišli na točko razno in s kolegom sva se že sumničavo spogledovala, češ, pa so naju. Vstala in odšla nisva zgolj zato, ker je presenetljivo polna menza le namigovala, da ne gre za povsem navaden delavski svet.

Slišala sva, da je tovarišica, ki vodi finančno računovodsko službo, dala odpoved, da pa je še ne bodo spustili. Držali se bodo odpovednega roka, dokler ne najdejo zamenjave. Aha, se že začinja, sva pomislila. Toda zajec ni tičal v tem grmu.

Ga bo splašilo nagrajevanje? Delavski svet je namreč zavrnil predlog, da bi zgolj v direktorjev prid spremenili delitvena-razmerja. Tudi deficitarne strokovnjake naj bi plačevali mimo pravilnika. A glej, šmenta, tudi ta točka je minila mirno in neverjetno hitro. Komisijo za nagrajevanje so spodbudili, naj se loti dela in stvari s plačami uredi po normalnih poteh.

Potemtakem tudi tu nobene grozljivke in znova sva segla po plaščih. Potem pa je tišino po koncu točke razno le prekinil za kanček povišan glas:

»Šokiran sem nad mirnim potekom seje.«

No, saj nisi edini, sva pomislila in le sedla nazaj. Pozanimala sva se, kdo je šokiranec in izvedela, da gre za **Sergeja Mozetiča**, predsednika komiteja za družbeno planiranje in gospodarstvo ljubljanske občine Center.

Poprov bonbonček

Kaj za vruga pa tega moti? Fant je iz struktur vsaj po najinih izkušnjah nimajo nič proti mirnim sejam. Dvajset minut pa na pir, kaj bi si želel lepšega? Prideš pač nazaj v službo in poveš, da so delavci zadovoljni, mirni, nič ne bentijo, nič nimajo proti... Skratka, seja kot bonbonček.

Ampak **Sergej Mozetič** je mož iz drugačnega testa. Ni se mu še zahotelo piva:

»Ne verjamem, da si lahko pri-

voščite tako kratko, blede sejo. Pri vas marsikaj ne štima. Ne vem, če sploh poznate vse to. Verjetno niti ne veste, za kaj gre, ko ste tako tiho. Mi pa že lep čas vemo, da imate velike problem, da se vam je realizacija prepolovila, da niste prav vodili postopkov proti direktorju...«

No, končno je zajec skočil iz grma. Delavci so se spuntali direktorju in brčkone v teh podjetniških časih, ko morajo direktorji biti tate mate, občinski oblasti to ne diši. Tako sva pomislila in nisva se dosti zmotila:

»Pravobranilec meni, da ste se prenačili in da morate sklep o razrešitvi spremeniti. Če ne, boste imeli opraviti s sodiščem združenega dela. Direktor se bo gotovo pritožil in verjetno tudi dva njegova sodelavca, ki ste ju odstavili...«

Zgodovinskost neke seje

Kolega, ki je fotoaparati že spravil, je spet potegnil na plan svoje stroje. Premišljeval sem, koliko delavcev sem že srečal, ki so jih na vrat na nos butnili na cesto, pa jih še pes ni povohal. Leta in leta so tavalji po sodiščih vseh stopenj, moledovali za pravico – včasih jo je kdo končno tudi dočakal, dobil denar za nazaj pa mirna Bosna. Plačal je kajpak kolektiv, čeprav je bilo od začetka pa vsa leta kristalno jasno, da je šlo le za direktorjevo hudobijo. **Zdaj pa tak halo?!**

Iz teh misli me je spet zdramil znani glas edinega nezadovoljnejša z mirno sejo. Pozabil je svoj poudarek, da gre za pomembne reči, ki ne dopuščajo mlačnosti seje in pobaral:

»Kaj gre tule za kakšno zgodovinsko sejo, da nas morajo slika-

ti?! No, saj je vseeno. Kje sem že ostal? Čisto sem izgubil nit.«

Po naključju ali ne, ko sva se predstavila, kdo sva, od kod in zakaj, je nit spet našel. Toda tekla je povsem drugače:

»Aha, tole sem hotel reči – le delo vas lahko reši. Delati je treba, tile dogodki pa vam le ustvarjajo negativno podobo v javnosti. Veliko še bo treba postoriti, potrebujete znanje, kader in podobno. Zato vam predlagam, da prisluhnete pravobranilkinemu opozorilu.«

Kdor išče, ta najde

In mož je pač dobil, kar je iskal. Delavci so ga ubogali in mirne

seje je bilo konec. Kako so se razhudili!

»Jasno, prej smo bili mirni. Zakaj pa ne bi bili, ko imamo končno mir, da lahko delamo, da smo spet ljudje?! Pod starim direktorjem je bil vsak sestanek en sam pritisk in zmerjanje. Zanj smo bili vse le ljudje ne. Zmerjal nas je s paraziti, žalil, sicer pa še pozdraviti ni znal. Šele zdaj lahko normalno delamo – in z veseljem! Ni res, da se nam je realizacija prepolovila. Nasprotno, prav obetavno

je postalo in tudi partnerji nas razumejo ter podpirajo. **Negativno sliko o nas pa ustvarjate vi s svojim vmešavanjem in pisanjem člankov v Dnevniku. Pri nas še ni bilo nobenega novinarja, pisanje pa je sumljivo podobno zaključkom vaših sej.**«

Bili smo še priča zoganju s pred ali zakulisnimi igrami izvršnega sveta in objavljanjem njegovih fint po Dnevniku. Slišali smo retrična vprašanja, ali je občina zaradi firm ali so firme zaradi občine. Razčističevali so očitke, da jim daje ROS dejavnosti potuho in pribili, da potuhe niti iskali niso. Jih pa sindikat podpira, ker je še slepca jasno, kdo ima prav. Tudi predstavnica ROS se je oglasila, češ da bo že imelo prav 180 ogorčenih delavcev in ne en šef ali pa morda trije. Ko se sindikat končno zdrami in podpre svoje člane, naj bi zato poslušal očitke o potuhi?!

Direktor ali kolektiv

Vseh ihtavih besed kajpak nisimo uspeli ujeti. Se sploh, ker se je jezik rad zataknil v svetem ogorčenju in nerazumevanju. Čustva pač kot tole: **»Ko grem danes med ljudmi, vidim celo kakšen**

sti, škodljivemu vodenju. Če je dal ves kolektiv nezaupnico človeku, za katerega so bili vsi skupaj in vsak posebej zgolj ničla, kaj je tu mogoče še dodati?! Spet o njegovih barabijah, nečlovečnosti, zavajanjih. Kaj bi ta sploh rad? Hoče biti zgolj še enkrat popljuvan, tokrat po pravih igrah?!

Brca po pravih igrah

Prav zato gre! Skoraj bi se lahko v imenu delavcev opravičili pravobranilki **Bredi Iskri**. Enostavno so tako ogorčeni, da je niso zmogli razumeti. Pustimo izvršni svet, toda pravobranilka jim je resnično želela le dobro. Svetovala jim je v bistvu prav to, da mora biti brca v rit zakonita. Ali je to malce dolgotrajnejša muka ali prav nasprotno, zdaj ni važno. Tudi v načelnost ali nenačelnost zavzemanja za direktorja proti interesom kolektiva se ne bomo spuščali, saj tega vsaj v pravobranilkinih besedah nisimo zaznali. Poskusimo njeno logiko poenostaviti – Zakon našteva kar precej vzrokov, zaradi katerih je moč direktorja nagnati. Tudi procedura je lepo in jasno zapisana: **Pobuda,**

nasmejan obraz in veder pogled. Kako lepo je to, ko v našem kolektivu pod tiranijo nisi videl niti nasmeška!«

Spet je predstavica ROS zatrdila, da že bistveno popravljene medsebojni in samoupravni odnosi ter tudi delovni rezultati lepo pričajo, kdo ima prav.

Potem se je na pravobranilkinu opozorilo, da so vsaj direktorja odstrelili očitno nezakonito, znova vsulo. Poslušali smo o njegovem uzurpatorstvu, nesposobno-

komisija, predlog delavskemu svetu in frc. Zakaj bi končno delavci odštevali denarce za plačo moža, ki lepo ždi doma in kuje maščevanje?! Odstreliti se ga da čisto po pravih in pravobranilka je ponudila svojo strokovno pomoč. Če smo konec seje prav razumeli, jo bodo delavci prijeli za besedo in zgodba bo končana. Občina, pardon, minister Gregor pa nič.

Ciril Brajer
Sašo Bernardi

Izvlekli so se brez družbenega varstva

Eno izmed mnogih podjetij, ki so bila že pred petimi leti tik pred likvidacijo, životarila so samo s posojili, je bilo tudi to, o katerem pišem.

Pet let je za nekdanje ugledno podjetje lahko kratka ali pa dolga doba. Zdaj so delavci govorili:

– Dobivamo stoodstotne plače in še trinajsto bomo dobili!

Minilo je nekaj mesecev, hvaljenje se je izničilo.

– Dobivamo osemdesetodstotne plače in še za te je direktor najel posojilo.

Torej, najel ga je en sam človek, ki se mu je plača stalno dvigovala.

Naenkrat je posebna občinska komisija ugotovila, da je podjetje v neverjetno visoki izgubi.

Kaj sedaj? Delavci so že v tretje stavkali, seveda z znanim geslom:

– Hočemo višje plače!

– Ni pomoči. Družbeno varstvo!

– Je izhod! Je dejal človek, ki je slovanje izredno dobro poznal. S takojšnjim dekretom zamenjati vodstvo! V podjetju, v obratih imamo sposobne ljudi, ki so ob delu končali visoko šolo, so tako rekoč diplomirani inženirji, ki jim že osmo leto komandira človek z nedokončano srednjo izobrazbo. Aktivno ne zna prav nobenega tujega jezika. Tukaj je še štiridesetletni magister. Prav ta človek bi z visoko šolanimi

sodelavci podjetje znova postavil na noge.

– Vi zastopate tu nesrečno podjetje. In ste proti družbenemu varstvu?

– Tako je! Vem za ljudi, ki jim nameravate dati v roke to nesrečno varstvo. Niti eden ni iz naše stroke! Res so višje in visoko šolanji. Ker ne poznajo stroke, tehnološkega postopka izdelkov, se bomo znašli v še večji izgubi. In končen rezultat? Tisočlanski kolektiv bo na cesti, bo socialni problem.

Služba družbenega knjigovodstva – posebna komisija – je na kraju samem kaj hitro ugotovila velike pomanjkljivosti v poslovanju, iz nevednosti in malomarnosti. Direktor je odhajal v dežele zunaj državnih meja kar z dvajsetčlansko skupino strokovnjakov. Tudi večkrat na leto. Brhka tajnica je znala samo tipkati, o kakšni stenografiji ne sluha ne duha. Niti slovenščine ni slovnično obvladala. Znala pa je srbsko azbuko, ker je bil njen mož kapetan v celjski kasarni.

Torej, zamenjava po hitrem postopku!

Delavcem ni bilo jasno, kaj se pravzaprav dogaja. Skoraj petdeset vodilnih delovnih mest je bilo na ukaz magistra takoj zamenjan. Tudi glavna tajnica je morala za navadno prepisovalko v eno izmed obratnih pisarn.

Na sestanku celotnega kolektiva je novi direktor jasno, razumljivo in glas-

no obrazložil načrt. Ena sama steklenička alkohola, skakanje čez tovarniške mreže, trije plavi itd. – delavska knjižica. Tudi edinemu hranilcu družine. Če bo delavec, ki je v bolniški, tako ali drugače »ujet« pri postranskem delu, v gostinskem lokalu – knjižica. V kratkem času bo strokovno usposobljena komisija preverila, kako, s kolikšnim znanjem delavec opravlja določeno mu delo. Najmanjše zmikavstvo – knjižica. Vsi delavci bodo od časa do časa obveščeni o uvozu in izvozu. Priprava dela mora biti opravljena vsaj osemdeset, če že ne kar stoodstotno pravilno in ob pravem času. Pa še in še.

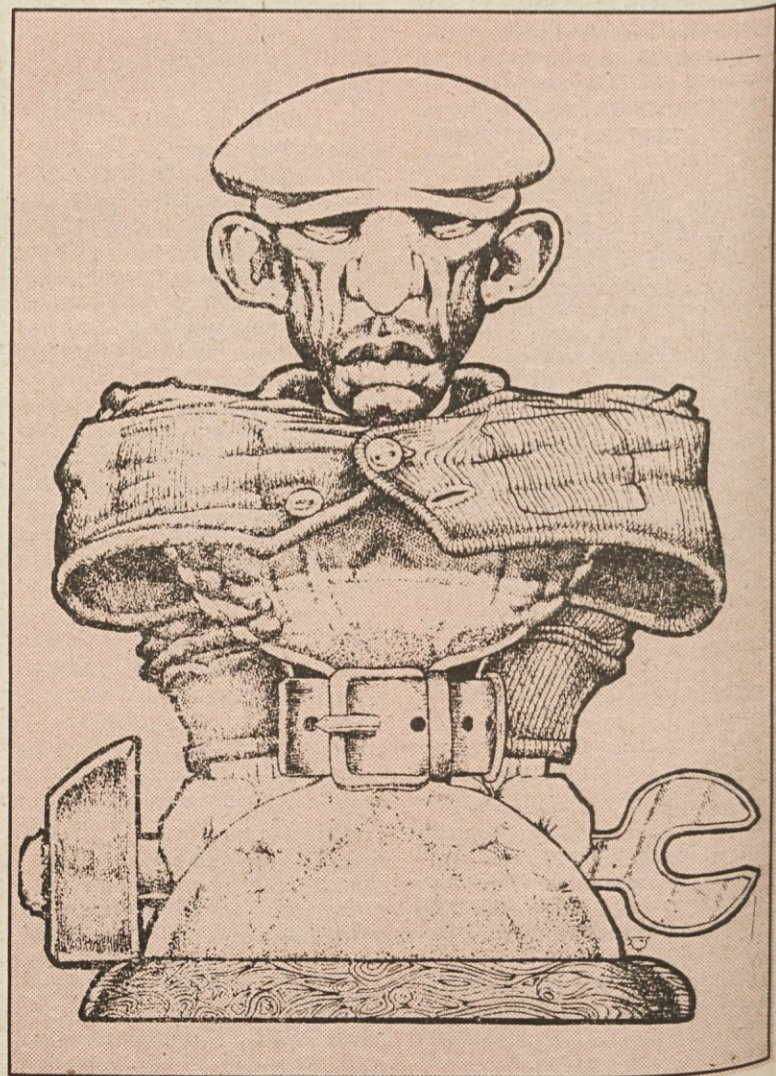
Vse povedano je stenografirala nova, štiridesetletna tajnica, ki je prej bila v obratu mojstrica, novi direktor pa je bil njen obratovodja. Aktivno obvlada kar tri jezike, pasivno pa še nekaj.

– Ta ded je prismojen! so nekateri mrmrali.

Kaj pa danes pravijo. Vedo, da je zavladal red, podjetje je spet trdno, izguba minimalna, plače normalizirane. Pogodbe so sklenjene s številnimi podjetji v tujini. Nova in dosledna »komanda« jim je zagotovila solidno sedanjost, ne pa še boljšega jutri.

Sklep: Ali bi bilo potrebno družbeno varstvo, sestavljeno z visoko šolanimi nestrokovnjaki?!

Drago Kumer

Pajkov se celo miličniki sramujejo

S fotoreporterjem Sašom Bernardijem sva šla iz tiskarne Tone Tomšič sila razvneti in navdušena nad tem, da se v časih podjetniškega duha delavci vendarle znajo znebiti neljubega direktorja, njegovo budno oko ni zatajilo. Pajek je nalagal vozila med Dramo in vhodom v podzemlje Ljubljanske banke in miličnik je pred objektivom jezen snel kapo in obrnil hrbet. Ko je tudi množica negodovala, da vozila tod res nikogar ne ovirajo, nam je le še potarnal, da so pajke klicali iz banke in da on opravlja le svojo dolžnost.

Ko sem pohvalil budnost in poslušnost svojega sodelavca, je bil ta skromen: »Na pajke sem pač posebno alergičen. Tudi meni so odpeljali avto tako rekoč spred doma, kjer res ni bil nikomur na poti. A kaj hočeš, poklical jih je sam Boris Štadler, ljubljanski tožilec.«

Je že tako. Saj je Boris Štadler sicer za povsem drugo področje svojega delovanja že priznal, da se mora držati zakona, včasih tudi svojemu prepričanju navkljub. Ali drugače, vsem anarhistom v jezo – Red mora biti, pa čeprav slab!

ODMEVI

Še enkrat: Bog daj, da bi nas še kdo hotel izkoriščati

Branko Weixler iz Logatca »ni mogel mimo mojega pisanja o družbeni lastnini«, ki da sem se je, kot pravi, polotil preveč z levo roko. Weixler svojo trditev argumentira s »samim prijemom«. Greh naj bi storil s tem, da sem v »svoje pisanje vpletal izjave različnih avtoritet« (te naj bi mi bile za iztočnico ali potrditev mojih trditev), kar tovarišu Weixlerju govori, da sem brez »globljih razmišljanj pristavil svoj lonček k trenutno aktualni gonji proti družbeni lastnini in njeni samoupravni pojavnosti«.

Ne vem sicer, kakšno osnovno izobrazbo premore Branko Weixler, niti me to dosti ne zanima, dokler... No, dokler svoje znanje uporablja predvsem za opravljanje svojega poklica. Zagata pa nastane tisti hip, ko se nekdo (v tem primeru Weixler) poloti nečesa, kar očitno ne sodi v njegov »delokrog« in ga za nameček pri tem še debelo lomi. In ker je tako (ne verjamem, da je Weixler novinar ali ekonomist, čeprav je sicer pri nas vse mogoče) z njim o »prijemu«, kot čisto strokovni novinarski zadevi niti po naključju ne mislim polemizirati. Tembolj, ker Weixlerju spričo pomanjka-

nja osnovnega novinarskega in ekonomskega znanja (logično!) ni preostalo drugega, kot da je brž zajadral v politične vode, ki mu omogočajo, ali tako vsaj misli Weixler, ribariti po mili volji. Moram pa tovarišu Weixlerju opozoriti, da tudi na tem terenu vlada določena omika in pravila igre, ki prepo-vedujejo podtikanja in druge nečednosti, ki se jih v svojem konstruktivnem pridno poslužuje.

Če bi torej pristal na takšno polemiziranje, bi v teh vodah slej ko prej nujno pristal tudi sam, kar pa je že vnaprej obsojeno na neplodno krajo časopisnega prostora in (predvsem) mojega časa. Samo za primer: Weixler trdi, da »delavci želijo predvsem svobodo in ne kruha«, kot pišem jaz, ker da jim (po Weixlerju) edino svoboda zagotavlja zares pošten kos kruha. Je potrebno ob tem in potem, ko so delavce nekaj desetletij osvobodili od dela, danes jih pa čisto »osvobodene« razglašajo za tehnološke, ekonomske in ne vem kakšne presežke še, res še s kom javno razpravljati?

Ivo Kuljaj

Po vinu res glava boli

Prosimo, da v skladu z zakonom v naslednji številki časopisa Delavska enotnost, glede na članek novinarja Cirila Brajerja, ki je bil objavljen 10. 11. 1989 pod naslovom »Po vinu res glava boli« in ki ponavlja trditve iz članka z dne 11. 8. 1989, objavite naslednji odgovor:

Trditve, ki prizadevajo Slovin, DO Ljutomerčan, tozid Ljutomerska klet, o prodaji vina, ki ne bi ustrezalo deklaraciji, so neresnične. Neresničnost trditve Srečka Lukovnjaka je v naši organizaciji dokumentirana. Zoper avtorja lažnih trditev, ki škodujejo našemu poslovnomu ugledu, smo vložili kazensko tožbo, tako da bo sodišče s sodbo ugotovilo neresničnost njegovih trditev. Pridržujemo si tudi pravico do odškodninske tožbe zaradi poslovne škode, ki jo naši organizaciji povzročajo takšne lažne trditve.

Direktor tozda Ljutomerska klet: Franc Žličar, kmet. ing.

Tone Peršak: USEDLINE (Gradivo in prispevki) VI.

Usedline

Tako poskušam sestaviti povest o sebi in si jo povedati... Tako brskam med drobci in okruški ter si prizadevam vzdraditi seme minulega, da bi si dokazal, da sem bil... Najbolj zanimivo je kajpak vse tisto, kar je pozabljeno in zakopano. Tudi reka odlaga najtežje reči na dno struge; vse drugo, kar je lažje, odnaša s seboj, včasih celo vse do konca, do izliva... Kdaj pa kdaj me obide slutnja. Tu in tam vznikne kakšna podoba: na primer sivo dvorišče z belimi kamenčki, vtisnjenimi v blato, in vonj po štalinkah... Pa ne vem ne kje ne kdaj... Verjetno nekje, kjer je zemlja vedno nekoliko vlažna in prepajena z gnojnico, ker ni dovolj prepustna. Bilo je torej dvorišče na barjanski zemlji, ki je bila tod posuta z gramozom, da bi bilo manj blata ob slabem vremenu... Kje je to bilo? Ne vem... Spominjam se vonja tega dvorišča, barv in občutka mrzle vlažnosti pod podplati... In to je vse...

Poslušaj zgodbi iz časa, ko sem bil še nedoločeno nekaj in so se izkušnje odtiskovale v nevidnem tisku na nevidno podlago...

Pripovedujejo, da sem jim bil za igračo. Kot pajak, ki je spodaj obtežen, in se vedno, kakorkoli že pade, postavi z glavo pokonci... Bilo naj bi kmalu potem, ko sem shodil in so se pobje poigrali z menoj. Dali so mi popiti kozarec vina, pravijo, in da se me je takoj prijel ter me zaneslo semtertja po dvorišču... Da sem se hotel umakniti posmehu za plot, pa sem zgrešil ozko lesno in se zaletel v planke... Da sem potem kar potoglavlil v krogu po dvorišču in se vedno bolj in bolj jezil, ker so se mi smejali. In da sem naposled, poln besa in muke, začel butati z glavo ob stebel v skednju, dokler se mi ni s čela pocedila kri, nakar sem se vrgel s krvavim obrazom v prah na dvorišču. Tedaj pa so se pobje ustrašili in se razbežali... Kasneje so se sprenevedali, kot da nobeden nič ne ve o tem, kaj da se je zgodilo...

Učinek alkohola je bil povsem nepričakovan. Običajno otroci, kadar popijejo toliko vina ali kakšne druge pijače, da jim ne postane slabo, in dovolj, da se opijejo, po-

stanejo precej potoglavi, vendar tudi razigrani in dobrovoljni, tako da kar bezljajo in norijo naokrog, počnejo najbolj nemogoče neumnosti in tako res nehoti zabavajo odrasle, dokler naposled ne omagajo in zapspijo. Zakaj je torej to tuje občutje v meni vzbudilo jezo in tako samouničevalno vedenje?

Zato, ker nisem mogel obvladati svojih gibov in jezika? Ali me je bolj razbesnelo to, da sem s svojim opletanjem postal predmet posmeha pobov, ki sem jim že tako ali tako zavidal to, da so bili večji in zato že tudi bolj samostojni od mene? Ta zavist do nekoliko starejših in večjih me je tudi kasneje pogosto mučila in prav lahko, da je bila tedaj pod vplivom vina še srditejša...

Vedno, kadar sem opazil, da se kdorkoli, odrasli ali nekoliko starejši otrok, norčuje iz mene ali se poskuša zavarovati na moj račun in me ponižati, je to vzbudilo v meni strahotno jezo in mržnjo... Ker pa sva se z materjo pogosto selila in sem bil tako nenehoma in povsod tujec, za otroke, ki so živeli tod, kamor sva prišla, povsod neke vrste vsiljivec, je vedno zelo dolgo trajalo, preden sem bil sprejet v družčine, če sem sploh prodrl vanje. Povsod, kamorkoli sva prišla, so si ponavadi otroci kmalu izmislili kak sramotilni vzdevek, s katerim so me označili in mi tako dali vedeti, da sem zanje popoln nebodigatreba. Vse to je bilo povsem razumljivo, saj sva bila z materjo najrevnejša med revnimi. Niti najbednejše kočice nisva imela in ne zemlje in ne kakršne koli živali. Za kmečke otroke po vaseh sva bila pravzaprav neke vrste cigana s svojim vandrovskim načinom življenja... In ni čudno, da se mi je od vseh pesmi, ki jih je mati pela, verjetno najprej vtisnila v spomin omladna popevka »Sirota jaz okrog blodim, – ubog ciganski otrok...« Za ljudi v tistih krajih ni bilo pomembno, ali si res ali nisi ciganskega rodu. Zanje, ki so se še živo spominjali, ko je bil kmet gospod, človek brez lastne hiše, zemlje in drugega imetja pa le malo več kot nič, je beseda cigana pomenila le malo manj kot psovko,

hkrati pa vendar neke vrste blagovno znamko.

In vendar se spominjam teh časov in krajev, kot da bi bilo šlo za neko drugo deželo in drugo življenje, za boljše deželo in boljše življenje... Vse razsežnosti so bile ogromne in dnevi so bili nabiti z dogodki... Morda je ravno preobilje ljudi in hiš in krajev in spopadov, ko se je bilo treba povsod in vendo znova uveljavljati ali pristati na izričenost, krivo za to, da se ne spomnim posameznih dogodkov in ljudi, se pa zato dobro spominjam svojega splošnega občutja in nekakšne napetosti ter previdnosti, s katero sem se vsak dan znova loteval življenja... Za takšno previdnost je bilo vedno nič koliko razlogov...

Bilo je precej hiš, v katerih sva preživela po nekaj mesecev ali kvečjemu pol leta; ponavadi v najmanjši sobi, nekje poleg shrambe. Po vseh teh hišah so kajpak živeli drugi ljudje: gospodar, gospodinja, njuni otroci in morda še stari starši. In po vseh teh hišah so mi vsi, še najbolj pa seveda mati, vtepali v glavo, da imajo domači otroci čisto drugačen položaj v hiši kot jaz. Če ne drugega, so od mene zahtevali hvaležnost za to, da smem biti v hiši in morda celo jesti za isto mizo kot domači... Ta razlika je bila najbolj opazna, kadar je kdo od nas otrok kaj zgrešil. Mene so lahko kaznovali vsi: gospodar, gospodinja in mati... Ko je vrgel domači sin meni kamen v glavo, ga je oče, gospodar, za to okregal; ko sem čez čas jaz njega zadel s kamnom, sem bil najprej tepen od gospodarja in nato še od matere. Ob vseh takih primerih me je mati hudo kaznovala, ker se je bala, da naju bo gospodar zavoljo mene vrgel na cesto...

Zelo zgodaj je bilo treba začeti razmišljati o teh rečeh in se skušati dokopati do spoznanja, zakaj to tako je. Ta razmislek je bil zares pomemben, ker je bilo potem vseeno lažje... Toda to, da so mene lahko tepli tudi tuji ljudje, me je zelo dolgo mučilo...

Kljub vsemu pa sem življenje že tedaj, na samem začetku tako rekoč, resnično ljubil. Spominjam se občutka, ki me je nemalokrat vsega prevzel, da je to moje življenje nekaj prav posebnega. Imel pa sem ga rad in lahko bi rekel, da sem bil celo počaščen, da ga živim...

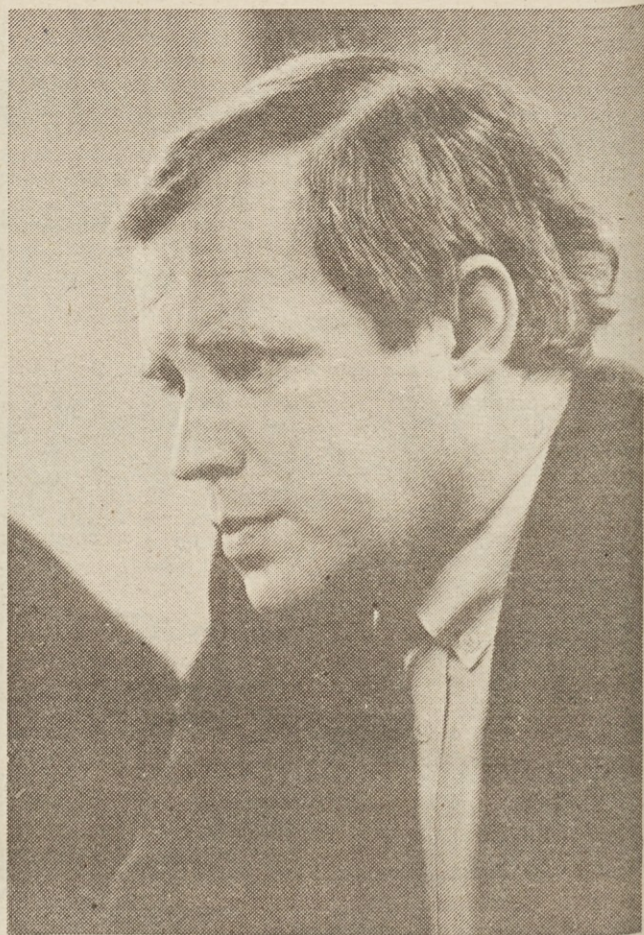
Morda je na prvi pogled videti ravno drugače, saj se zdi, kot da se spominjam samih neprijetnosti. A spominjam se tudi te radosti in vžičenosti nad življenjem, čeprav ne v povezavi s posameznimi dogodki. Nikoli nisem svoje izpostavljenosti zaradi revščine in tujosti v kakšnem kraju čutil tako, da bi se mi zavoljo tega zamerilo življenje v ce-

loti. Celo nasprotno... Zi se mi, da sem dokaj hitro začel to, da sem, dojemati kot posebne vrste srečo. Tudi zato, ker so ljudje kar naprej umirali. Čeprav... Srečevanje s smrtjo je gotovo za vsakogar precej tegobno. Je pa najbrž vseeno pomembno, ker ob teh srečanjih s smrtjo zoriš... Ne vem, ali sem res že v najzgodnejših letih to vedel ali ne, ampak, odkar se spominjam svojih odzivov na dogodke, je res tako, da me smrt, če umre kdo, ki ga poznam, vedno opomni, da se tudi moje življenje nezadržno bliža robu niča.

Svet je bil čudovit. Občudoval sem ljudi okrog sebe. Zlasti kmetje, gospodarji, so se mi zdeli strašno pomembni ljudje. Imeli so v svoji lasti zemljo in hiše in živino in so vsak dan znova odredjali, kako naj se odvija življenje v hiši in zunaj nje. To se mi je zdelo veličastno in menda sem kot otrok včasih tudi po cele dneve racal za hišnim gospodarjem, celo po njivah ali travnikih, da sem ga lahko občudoval, kako dela in ukazuje drugim, kako in kaj naj delajo. Biti velik in imeti konje, jih obvladovati, jim nadevati komate ter jih vpregati pred voz, to se mi je zdelo vrhunec vsega, kar lahko moški doseže v življenju. Seveda sem si ravno zato še dolgo želel imeti konja. Še pozneje, ko sem že začel hoditi v šolo, sem sanjal o tem, da bi imel konja. Lastnega konja, za katerega bi sam skrbel in s katerim bi smel samo jaz sam početi vse, kar bi hotel... Nekoč mi ga je nek kmet, h katerem je mati tedaj pogosto hodila v dnino, celo obljubil. Rekel mi je, da mi bo dal žrebe, ki ga je povrgla kobila, ko bo star vsaj pol leta. Jaz sem nato vse tisto poletje trgal travo okrog bajte, ki sva jo imela z materjo tisti čas v najemu, jo sušil in spravljaj v jasli v praznem hlevčku ob bajti, da bi imel pozimi moj konj kaj jesti... In potem je nek večer, ko sva z materjo odhajala domov, kmet res odvezal žrebe od jasli, mi potisnil v roko kontar, s katerim je bilo prej privezано k jaslim, ter rekel, naj zdaj končno odpeljem svojega konja domov. Seveda pa je žrebe takoj, ko je zaznalo hlad večera in odprt prostor okrog sebe, podivjalo. Začelo je skakati in že po nekaj sekundah se mi je iztrgalo iz rok ter zbežalo po dvorišču. In tako sem se mu moral povedati ter osramočen oditi domov, v najino bajto, brez svojega konja... Potem sem tudi zmetal vso tisto napol posušeno travo ven iz hleva, ker tako ali tako ne bi bila uporabna. Ni se bila dovolj posušila in je začela plesniti in, če bi je ne razmetal, bi se nazadnje še vnela.

Herman Rigelnik:

Delavčeva in podjetniška bilanca morata biti čim bolj usklajeni

Gorenje je bilo in ostaja — pojem. Zdajšnje vodstvo, ki je tega velikana uspelo znova postaviti na noge, dokazuje, da smo se sposobni spoprijeti tudi z navidez nepremagljivimi težavami. Toda zato je potrebno toliko vsega, da se česa podobnega tudi Herman Rigelnik ne bi več — lotil. Z njim sta se pogovarjala Franček Kavčič in Janez Sever.

— Kako bi označili Gorenje kot samoupravno korporacijo z vsemi značilnostmi podjetniškega in socialnega subjekta?

RIGELNIK: Že dalj časa se trudimo, da bi Gorenje zgradili kot sodobno, v svet odprto, samoupravno združbo, kar danes imenujemo v Gorenju koncern. To naj bi bila družba z omejeno odgovornostjo, čeprav je naš dolgoročni cilj delniška družba, za kar pa po moji oceni zdaj ni nekaterih notranjih pa tudi ne zunanjih možnosti. Pri notranjih mislim predvsem na podvrednoteno aktivno Gorenja in pa na zunanji del, pri čemer gre predvsem na odsotnost trga kapitala. V Gorenju smo se odločili za obliko medsebojnih kapitalskih povezavosti med posameznimi podjetji in pa krovno firmo, ki jo imenujemo koncern, in to na osnovi trajnih kapitalskih povezav. Najvišji organ upravljanja v podjetjih in pa v krovni firmi bi naj bila skupščina. Predstavnike v skupščini pa bi izvolili delavski sveti v posameznih podjetjih. Vloga koncerna, se pravi krovne firme, bo predvsem marketinško finančne narave. Ta institucija naj bi določala predvsem standarde poslovanja, predvsem dobiček in vse, kar je z njim v povezavi, in pa optimalno alokacijo kapitala, zagotovo pa tudi o kadrovske politiki na najbolj odgovornih delih v posameznih podjetjih. Podjetja naj bi bila primarno odgovorna za doseganje postavljenih standardov s strani koncerna, mi pa bi se še naprej držali načel avtonomne decentralizacije, tako da bi bila podjetja primarno odgovorna za svoj obstoj in za svoj razvoj. Tako bi lahko podjetništvo prišlo do polne veljave v okviru našega koncepta. To pomeni: malo je lepo v velikem, če je učinkovito. Mi ne iščemo idej zaradi idej, ampak zaradi učinkovitosti. Stvar koncerna je opredeljevanje razvojnih udarnih smeri kot krovne firme, vse drugo pa je stvar posameznih podjetij. Mi v glavnem postavljamo samo standarde: ti moraš doseči toliko in toliko dobička. Njihovi programi pa se bodo preverjali skozi dobiček.

— Ali je nerešeno vprašanje družbene lastnine oviralo utemeljevanje teh zamisli?

RIGELNIK: Zagotovo je nerešeno vprašanje lastnika družbenega kapitala ena izmed velikih težav. Če bi se mi zdaj spuščali v to vprašanje, potem morda tudi ne bi nič naredili. Pri tem ne vidimo nobenega velikega, v nebo vpijočega problema. Mi potrebujemo titularja kapitala. Ali bo državna ali kolektivna lastnina ali zasebna: titularja potrebujemo na vsak način. Problemu titularja smo se enostavno izognili tako, da se sedaj z njim ne obremenjujemo. Delavci bodo volili svojega delegata v skupščini, v skupščini pa se bodo uveljavljali politiko za čimboljše rezultate.

To je, po mojem menju, podjetniška razsežnost.

Socialna pa je takale. Govoril bom pred-

vsem z vidika politike sindikata, tako kot jo razumem. Prav gotovo bomo upoštevali stališča sindikata v skupščini, kjer bo tudi delegat sindikata. V skupščini bomo njihove predloge obravnavali. **Odgovor sindikatu je predvsem ta, da naj v Gorenju ne bi bilo socialnih problemov. Če pa bodo že, bodo stvar Gorenja in ne širše družbe.**

O presežkih delavcev v tem trenutku ne bi mogel govoriti. V Gorenju nedvomno obstajajo, tako kot povsod. Mi bomo s projektom internacionalizacije Gorenja strokovno ugotovili, kje so, zakaj so nastali in kakšna bo njihova usoda. Zagotovo ne bomo nobenega kar tako napotili na cesto. S prekvalifikacijami, z dodatnim izobraževanjem jim bomo najprej poskušali dati možnosti za delo v Gorenju. Povpraševanje po naših izdelkih v svetu je trenutno še vedno tolikšno, da lahko vsak najde svoje mesto v Gorenju. Če ne ravno v pisarni, pa v proizvodnji. Imamo nekatere programske sklope, nekatera jedra, ki jih bomo kot programe enostavno izločili in ustanovili podjetje ter tam dali, ljudem možnost za zaposlovanje.

— Gorenje je bilo samo enkrat v zgodovini na robu obupa. Vajeti vodenja sistema ste prevzeli vi. Izkušnje, ki jih imate iz tega obdobja, so za nas zanimive, zato ker se jih bržkone da uporabiti tudi v drugih okoljih in drugih podjetjih, čeprav je vsako podjetje svojevrsten organizem.

RIGELNIK: Enotnega recepta za vse čase in za vse razmere v podjetjih ni. Glede upoštevanja naših izkušenj pa moram reči, da ne zanikam, da imajo nekatere prvine sanacije Gorenja tudi trajno vrednost. Te verjetno niso novost v svetu, morda so pa pri nas.

Kaj je bilo novo za slovenske in jugoslovanske razmere. Gotovo oblikovanje ekipe, tudi vprašanje mandatorja, v vlogi katerega sem se znašel. To je bilo usodno vprašanje za ozdravitev Gorenja. Brez te skupine ne bi imeli najmanjše možnosti za uspeh. Vse je sad dela tega moštva, ki si je v sodelovanju z mladimi in za napredek predanimi delavci Gorenja, ki so bili postavljeni na odgovorna delovna mesta, in tudi s vsemi delavci na osnovi trdega dela, znanja in dobrih medčloveških odnosov, ustvarilo zaupanje med ljudmi v Gorenju. Brez zaupanja delavcev v vodstvo in vodstva v delavce ne bi bilo mogoče ustvariti teh rezultatov. Pomembna je bila tudi vloga vseh subjektivnih dejavnikov partije, sindikata in mladine, kar sem vedno poudarjal, pa naj to priznamo ali ne. Vsak se je po svojih močeh trudil in dal svoj prispevek k sanaciji Gorenja. Slo je za skupen projekt, ki so ga sprejeli za svojega bolj ali manj vsi. To je, po mojem mnenju prav taka zadeva, ki je bila pomembna, to so medsebojni odnosi. **Skoraj povsod lahko narediš kakšno napako, pa boš še vedno**

dobil priložnost, če pa v Gorenju narediš napako z ljudmi, priložnosti ni več. Tu se je zgradil medsebojni odnos, ki temelji na medsebojnem spoštovanju, ki ti daje možnosti za delo. Izredno pomembna že na začetku je bila opredelitev za odpiranje v svet. Leta 1983 smo imeli manj kot 80 milijonov dolarjev izvoza, letos pa ga bo za 300 milijonov dolarjev. Torej to ni moglo nastati čez noč, nastajalo je že od leta 1983. Zavestna opredelitev za izvoz, za kakovost. To se danes najbolj obrestuje.

Naslednja stvar je vprašanje znanja. Ugotovili smo, da ga je bilo v Gorenju že leta 1983 relativno dosti. To znanje pa ni bilo primerno motivirano s sistemom nagrajevanja in tudi drugimi oblikami spodbujanja. Poskušali smo ga nekako spraviti v položaj, da je začelo dajati več. Ugotovili smo tudi, da ga je ponekod premalo. **Če bi naredili bilanco od leta 1983 do letos, bi ugotovili, da smo imeli takrat 3,8 odstotka ljudi z visoko in višješolsko izobrazbo. Danes jih ima Gorenje 8 odstotkov. Imamo več kot tisoč študentov. To je največje bogastvo Gorenja v tem trenutku. In pa to, da se mora vsak dokazovati z rezultati dela. Že takrat smo poskušali postavljati nekatere standarde, ki jih je potrebno dosegati, in kdor s svojim delom ni upravičil svojega delovnega mesta, je pač moral oditi. Kadrovska politika na vodilnih delovnih mestih je bila, vsaj do leta 1986, zelo razburkana, in mislim, da bo to tudi v začetku leta 1990. Znanje je bilo motivirano na različne načine. Najprej je bil beg od uravnilovke. V letu 1983 je bilo razmerje med najvišjim in najnižjim osebnim dohodkom 1:3,1. Mi smo leta 1984 sprejeli nove sporazume in razmerje popravili na 1:6,1. Vendar moram reči, da smo v zadnjem času tudi razmerje nekoliko porušili, ker smo spodnjo kategorijo morali začeti dvigovati. V osnovi pa je še vedno 1:5,8. Poskušali smo predvsem dobro nagraditi delavca v neposredni proizvodnji, ga spodbuditi za čimvečji trud čeprav si je ta tako ali tako prizadeval za tekočim trakom, kjer je proizvodnja tako naravnana. Podobno velja za kadre v kreativnih službah: razvoju, tehnologiji. Tam, kjer ni bilo rezultatov, smo zamenjali ljudi, nudili pa smo vse možne oblike izobraževanja. V tem trenutku se v Gorenju uči tujih jezikov okrog 600 ljudi, ob tem, da je znanje tujih jezikov v Gorenju relativno močno. Vsem strokovnjakom dajemo možnost za izobraževanje tudi v tujini, seveda tistim, ki so sposobni dojemati to znanje in ga tudi prenašati v naše razmere.**

Mislim, da sanacije Gorenja ne bi bilo, če ne bi bilo podpore in to relativno močne podpore občinskih struktur in gospodarstva republike, tudi bank. Dve tretjini izgube je Gorenje pokrilo samo, za eno pa je prišlo pred družbo šele potem, ko smo

dvignili proizvodnjo za 30, 40, 50 odstotkov. Rekli smo, da bomo najprej počistili stvari sami, potem bomo šli iskat denar.

Najprej je bilo treba ustvariti razpoložene za sanacijo, pridobiti ljudi zanjo, dobiti legitimiteto za iskanje podpore v skladu skupnih rezerv in pri bankah. Tu je bila podpora izjemno velika, lahko rečem, da je bila zgolj v slovenskem okolju. Torej je bila podprta z vseh strani gospodarstva SRS. Danes imamo odlične odnose z vsemi družbenopolitičnimi skupnostmi, kjer Gorenje tako ali drugače dela in živi. Zdaj je edini problem v občini Radlje, ki je izjemno zaprto območje.

Če bi bila sanacija Gorenja tako sistematično pripravljena že leta 1979, bi jo bilo še dosti lažje speljati. Danes so finančne možnosti bistveno manjše. Ta sanacija je potekala v bistveno drugačnih razmerah, kot so današnje. Bistvo pa je, da smo mi prvi razgalili vse probleme Gorenja. Ti, ki se zdaj kažejo v Sloveniji, niso današnji, temveč včerajšnji, a smo jih poskušali iz takšnih ali drugačnih razlogov zakrknati.

— Iz vaših razprav na sejah CK ZKS je bilo poleg ekonomske razsežnosti moč opaziti izrazito poudarjeno tudi samoupravno dimenzijo podjetništva v naših razmerah. Ali gre za politično taktiko, prepričanje, da je samoupravljanje nujna sestavina gospodarskega, političnega in socialnega življenja kolektiva, ali kaj drugega?

RIGELNIK: Vprašanje je, za kakšno samoupravljanje sem. Zame je bila samoupravna dimenzija vedno posebej poudarjena, če je res, kar sem tudi govoril, da je človek središče vsega. **Če je človek središče vsega, je to pravzaprav največji kapital, potem ima samoupravljanje svoj globok vsebinski pomen.** Samoupravljanja in pa nekaterih drugih oblik sodelovanja pri upravljanju podjetij je v razvitem svetu vse več. Moram reči, da ne razumem tistih naših vodilnih ljudi, ki iščejo zglede v tujih podjetniških rešitvah, tistih, ki jih je Zahod že davno opustil. Moje izkušnje govori o tem, da so delovni rezultati bistveno boljši pri motiviranem delavcu kot pa pri nekem prisiljenem. Da pa bi bil delavec resnično motiviran, ne zadostuje zgolj visok osebni dohodek. Delavec mora čutiti podjetje resnično za svoje, z njim se mora povsem poistovetiti, podjetje mora postati del njega. To, kar posebej poudarjam je, da morata biti delavčeva in podjetniška bilanca čimbolj usklajeni. Brez aktivne udeležbe ali soudeležbe delavcev, to moramo posebej poudariti, ker mislim, da smo tu grešili, moram reči, da si sodobnega podjetništva ne znam predstavljati.

Pred kratkim sem bil v Nemčiji v velikem podjetju, v katerem mi je predsednik povedal, da je največji njihov uspeh v zadnjem desetletju, da so z različnimi oblikami participacije zanimirali ljudi, da so se začeli odzivati na njihove pobude, naj razmišljajo

tudi o zanje pomembnih vprašanjih. Ravno s tem, ko so se začeli bolj zanimati, so se bistveno povečali gospodarski rezultati.

Meni je izredno žal, da smo prišli danes tako daleč, da to samoupravno dimenzijo v tujini vse bolj poudarjajo, moram reči, da celo s ponosom, mi pa jo čedalje bolj sramežljivo izgovarjamo ali pa celo zatajimo. Vzroke za to je treba iskati predvsem v tem, da pravega samoupravljanja v Jugoslaviji, bolj ali manj, sploh nismo imeli. Vsa leta smo doživljali karikaturo samoupravljanja.

Pravim, da je ime Gorenje, danes, če bi ga poskušali mi ovrednotiti, bistveno več vredno kot je vsa njegova aktiva. Predvsem zato, ker se ljudje poskušajo poistovetiti s tem imenom. To ni nastalo po naključju. Vsa naša notranja politika je naravnana tako, da so ljudje ponosni na Gorenje. Rezultati Gorenja, osebni dohodki delavcev kažejo na to, da so ljudje zadovoljni s tem, kar delajo in kjer živijo. V Gorenju ne poznamo prekinitve dela. Ne rečem, da niso ponekod tudi nezadovoljstva, ker ni ustrezne informacije, kjer ne poznajo prav dobro rezultatov, itd. To povzroča stiske ljudi, vendar jih poskušamo odpraviti predvsem z ustreznimi informacijami. Me ne ni nikoli motilo samoupravljanje, niti v Metalni, niti v Kovinotehni, ne v Gorenju, kjer sem zdaj. Za zaupanje odgovarja sistem človeku, ki ti je to zaupanje dal. To je samoupravna dimenzija. Odločanje o presežni vrednosti, o kateri smo govorili, da je bistvo samoupravljanja, je pomembna zadeva. Odločanje o tem je zdaj bolj stvar republike kot posameznega podjetja, če smo se začeli tržno vesti.

Mislim, da se danes, ko gledam te reorganizacije v Sloveniji, ukvarjamo s fenomenom skupinsko-lastninskega odnosa. Saj ne gre za poseben produkcijski odnos, ampak za najbolj brutalen skupinsko-lastninski odnos, kjer si, recimo, trije štirje ljudje vzamejo pravico in vlogo lastnika družbenega kapitala. Samoupravljanje

RIGELNIK: Teško in tudi tvegano je v skopih besedah dati diagnozo naše družbene in ekonomske stvarnosti. Po mojem mnenju gre za splet zgodovinskih, kulturnih, političnih, nacionalnih, geografskih in verjetno še kakih drugih dejavnikov. Za Gorenje si upam reči, da sem verjetno na CK prvi govoril o avtonomiji gospodarskih subjektov, o demokraciji, o trgu. Gorenje se za to zavzema in je vseskozi podpiralo to politiko. V tem trenutku pa moram reči, da smo pravzaprav izjemno nezadovoljni z nosilcem te ekonomske politike, mislim predvsem na zveznega. Vsi smo verjeli v Markovića, vsaj takrat, ko je predstavljal svoje ideje in ne navsezadnje je človek bolj ali manj naše stroke, če govorim kot direktor.

V Gorenju smo zelo nezadovoljni s to ekonomsko politiko. Če se, recimo, samo dotaknemo inflacije. Mislim, da bi se moral kdo odzvati nanjo. Tokovi inflacije so katastrofalni. Imamo svoj način evidentiranja vhodnih in izhodnih cen. V razmerah tako visoke inflacije, se ne da več normalno delati. Nobeni računi ne držijo več. Danes delati kalkulacijo je pravzaprav bedasta stvar, ker je ne moremo delati več niti v dinarjih niti v markah. Dokler je bil vsaj kolikor toliko realen tečaj dinarja in sem vedel, kakšna je razlika med realno vrednostjo dinarja in marke, sem še lahko kaj izračunal. Sklepamo posle za naslednje leto. Ne vem, na osnovi česa naj jih sklepamo. Trudili smo se, težko smo si ustvarjali lastne vires sredstev. Inflacija pa razvrednoti vse. Ne veš, kako bi načrtoval. Inflacija pomeni najbolj grozljivo prerazporejanje dohodka. Ko smo prej govorili o presežni vrednosti, je tukaj vloga republike, ki bi morala reči, da tako ne gre več naprej, če že ne reče predsedstvo kaj o inflaciji. Jaz Markovića ne dolžim direktno, samo toliko, ker temu ne parira.

Kje je naredil napako? Živko Pregel je to okvalificiral za napako. On si lahko privošči in reče, da je napaka. Samo Gorenje je ta napaka stala deset tisoče milijard dinarjev.

govorim, da so se obremenitve na področju carin dvignile od 11 na 21 odstotkov. Tu mislim, da je zagata ZIS izjemno velika. Še težja pa je, ker počasi izgublja zaupanje, ker če je Marković kaj imel, je imel zaupanje vodilnih ljudi, in to predvsem v največjih gospodarskih subjektih, ki so bili najbolj usmerjeni v izvoz.

Če ne verjamem več v ekonomsko politiko, če bomo začeli po svoje računati, potem Marković ne more speljati tega, kar družba pričakuje. Pri tem je treba omeniti tudi nacionalizme, te stalne spore med republikami. Gorenje je firma, ki ima vso jugoslovansko dimenzijo in tu nam ni lahko delati. Vedno znova moramo ljudem pojasnjevati srbsko politiko, slovensko politiko, hrvaško, bosansko, enkrat v Sloveniji, enkrat v Srbiji, enkrat v Bosni.«

Temeljna usmeritev Gorenja je postati svetovna korporacija, ki se je sposobna kosati na mednarodnem trgu tudi z drugimi, tehnološko in kapitalno močnejšimi korporacijami. Kaj so prednosti Gorenja in kaj pomanjkljivosti v nič kaj prijaznem konkurenčnem boju?

RIGELNIK: Za nas je najtežje v izvozu, da je image Jugoslavije na »psu« zaradi teh notranjih razprtij. To se čuti v zaupanju do Jugoslavije. Moram reči, da Gorenje v svetu tega še vedno ne občuti, ker so naše poslovne enote v tujini zelo urejene. V svetu poslujemo s tujim denarjem. Naše firme so kapitalizirane, recimo, da je okrog 80 odstotkov našega kapitala v teh firmah, to je tako nad jugoslovanskim povprečjem. Povsod delamo brez jamstva. Mislim, da smo edino jugoslovansko podjetje, ki dela brez garancije. To je ta image, ki ga Gorenje uživa v svetu, zaradi tega, ker je pač tašno, kakršno je. Pri novih partnerjih pa je problem vprašanje: Jugoslavija, spori, politična varnost, naložbe, itd. Naša prednost je predvsem ta, da postajamo bolj ali manj sestavina posameznih dežel. Gorenje v Avstriji je bolj ali manj sestavina Avstrije, z jugoslovanskim ali pa slovenskih odtokom. To oni čutijo bolj kot folklorno posebnost, ne pa kot nek ne-

Ste tudi pragmatičen politik. V partijskem gradivu za kongres Evropa zdaj je tudi prizadevanje za »prijazno ekonomijo«. Kako komentirate, glede na prejšnje vprašanje, to »prijaznost« doma in na tujem.

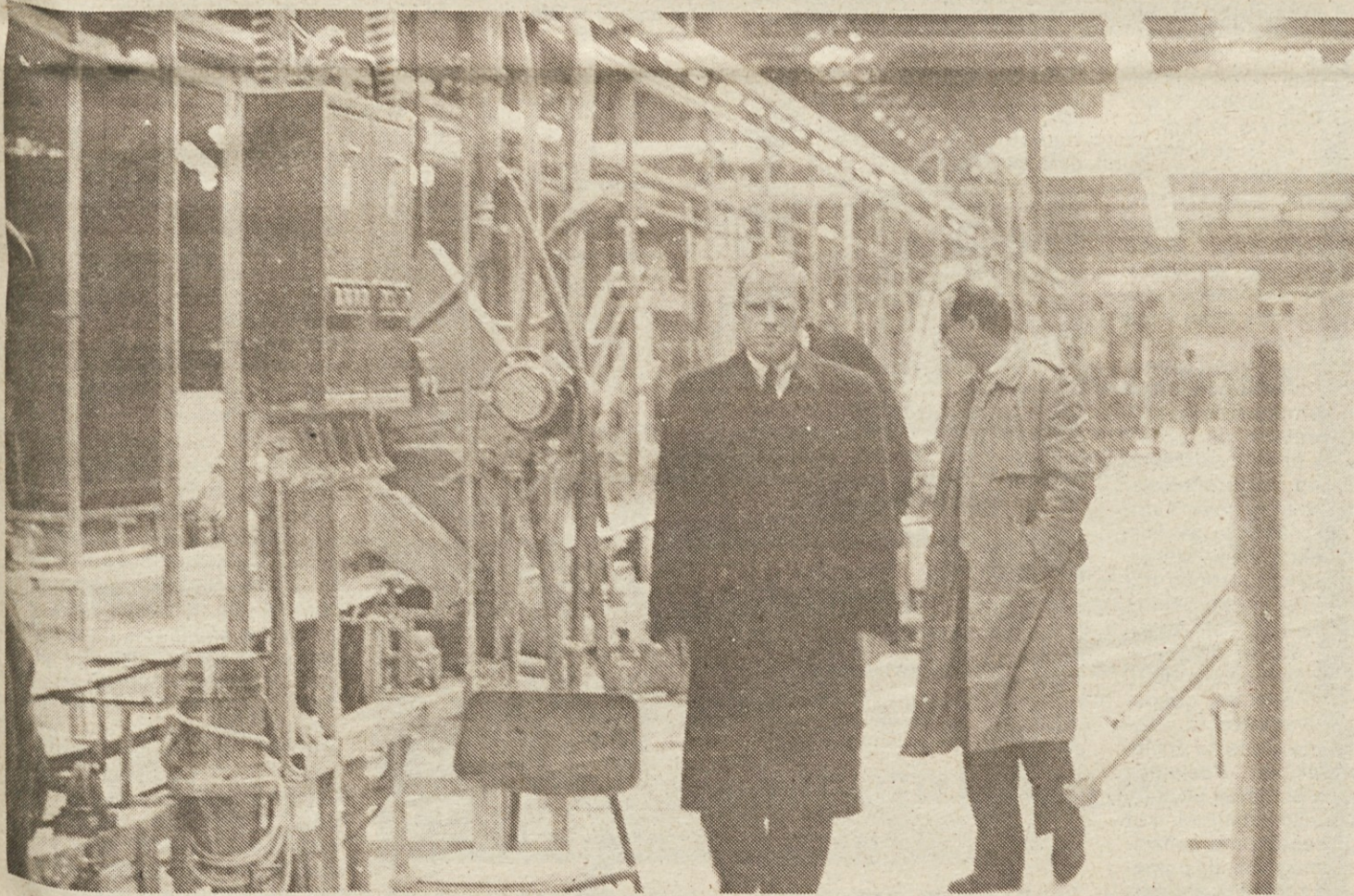
RIGELNIK: »Prijazna ekonomija je naklonjena okolju, ima svojo humanistično in verjetno tudi kulturno razsežnost. Nena zadnje je ekonomija namenjena ljudem. Mislim, da bi morala, če hoče biti prijazna, to upoštevati. Gorenje povsem podpira pobude, ki prihajajo iz sveta, iz Slovenije bolj kot iz drugih delov Jugoslavije. Naši proizvodi so bolj ali manj ekološko prijazni. Problem freona v naših aparatih pa Evropa v tem trenutku potencira do konca. Mi smo ga zmanjšali, ker je škodljiv za ozračje, za več kot polovico in smo v okviru enakih standardov, kot so druga podjetja v svetu. Kaj drugega pa v Gorenju ni ekološko neprijaznega. Če grem na humano dimenzijo, mislim, da se Gorenje trudi biti predvsem v službi ljudi, delavcev, ki tako ali drugače delajo v Gorenju.

To humano noto poskušamo vedno znova poudarjati, tudi kulturno plat. Gorenje ima eno najlepših zbirk – umetniških del modernizma, slovenskega impresionizma, ki ima izjemno nacionalno dimenzijo. V športu smo vseskozi podpirali smučarje in ji dali največji denarni impulz ravno takrat, ko je bila na začetku. Moram pa reči, da smo bolj kot zaradi Gorenja naredili zaradi podpore, ki smo jo tako ali drugače dobili v slovenskem prostoru pri sanaciji. Odločili smo se pustiti smučarje in smo prevzeli Košarkarsko zvezo Jugoslavije, tako da smo v bistvu sponzor vseh košarkarskih reprezentanc. Ekonomija je v bistvu nekaj brutalnega, brutalnega takrat, ko je treba dati, ampak tudi takrat, ko je treba delati, je lahko takšna. Ni neka prijetna glasba, to je boj. Ko pa so rezultati, potem mora biti ta ekonomija spet prijazna. Ne za vsako ceno ekonomije. Na račun tega, da bomo uničili ekološko ravnovesje, in tega, da bomo zapravili humanost ali da bomo uničili kulturno plat. V svetovni tekmi, ki jo gledamo v svetu: Sever-Jug, Vzhod-Zahod, vedno bolj zmagujejo tiste ekonomije, ki so grajene na zaupanju ljudi, to pa je lahko samo prijazna ekonomija.«

– Relativno mladi ste bili minister za industrijo pri slovenski vladi, sicer ne dolgo, pa vendarle tolikanj, da ste spoznali vse hibe jugoslovanskega »vladanja« v gospodarstvu. Potlej so vas potrebovali v Gorenju... Kakšen človek ste, tovariš Rigelnik?

RIGELNIK: Najtežje je povedati kaj o sebi. Človek pač gre skozi razne faze v življenju. Marsikaj sem imel priložnost spoznati. Na to vprašanje skoraj ne znam odgovoriti. Eno je, kako ti sebe vidiš, drugo pa je, kako te vidijo drugi. Mislim, da poskušam biti zelo discipliniran do sebe, predvsem hočem biti pošten do vseh tistih, ki si zaslužijo to mojo poštenost. Podobno pričakujem tudi od njih; lotim se pravzaprav vsake stvari z dajanjem samega sebe, nisem polovičar. Verjetno pa sem tudi precej trd do svojih sodelavcev in oni do mene. To poskušamo delati vsi, ne samo jaz, z največjo možno profesionalizacijo. Ti ne moreš imeti zaupanja med ljudmi, ki jih je danes v Gorenju izjemno veliko in ki nekaj znajo, če jim vsaj v osnovi nisi kos, četudi na posameznih področjih prednjačiš. Moraš znati pravzaprav marsikaj, od psihologije, do sociologije, moraš poznati tehniko. Ne moreš pa imeti ambicij, da bi bil povsod najboljši. Danes je pravzaprav to eno tekmovanje. Človek je pravzaprav presenečen, koliko volje, želja, ambicij imajo ljudje; študirati, zbrati se, razdajati se, poslušati, razmišljati. Mislim, da je potrebno stalno dokazovanje in samopotrjevanje, drugače si lahko kar končal pri tem delu. Včasih moraš biti močan.

Danes ima gospodarstvo verjetno štirio-glata kolesa, potrebovali pa bi okrogla. Prepričan sem, da so vsi zapleti v Jugoslaviji evolucija. Verjetno mora Jugoslavija iti po tej poti, kriza mora pač dozoreti. Tako kot vsaka stvar v življenju, če jo presekaš ali ji ne pustiš, da do konca dozori, je to slabo. Vse družbe, kolikor poznam to podjetniško raven, so iskale svoj največji razvojni naboj ravno v krizi. Me ne je strah, če mi tega ne bomo znali potegniti iz krize. Če sta tu dva pola, slovenski in srbski, ali gre tukaj za dialektiko okolja? Ta stvar gre naprej. Zato nočemo izgubiti zunanega trga, tudi za ceno manjšega dohodka ne. Zavedamo se, da lahko kot Gorenje, sploh pa kot Slovenija in Jugoslavija, kot majhen subjekt v primerjavi z velikani, preživimo samo z odpiranjem v svet.

Sliki: Sašo Bernardi

Mi smo praktično ustavili ves izvoz. V letošnjem letu bomo imeli skoraj za mesec manj izvoza zaradi tečaja, kar je po svoje katastrofalno. Če bi pa še naprej vztrajali pri izvozu, bi padli v izgube, ki nam jih ne bo noben pokrival. Komu naj naslovim fakture za to, kar se je dogajalo v zadnjih treh mesecih, ob tem da me je Marković osebno prepričal, naj se gremo močno izvozno politiko. Tudi jaz sem jo v Gorenju stoođotno zagovarjal, a danes kažejo s prstom na mene, češ da sem verjel. Če si ne bomo verjeli, kako naj potem delamo.

Sreča za Gorenje je, da so se ljudje še voljni odzivati na te stalne spremembe. Dosti uvažamo zaradi izvoza. Tega ne morem vkalkulirati kot strošek na zunanjem trgu, ker mi tega zunaj nihče ne prizna. Da ne

gativni predznak. Mislim, da je predvsem to, da so poslovne knjige čiste, da ni dubioz, da ni rdečih števil, vsa naša podjetja zdaj poslujejo pozitivno. In to je izredno dobro. Sole so bile drage, vendar mislim, da smo tu naredili največ z oblikovanjem holdinga na Dunaju. Komerč je lastnik holdinga, imamo revizijsko službo na Dunaju. Konec vsakega meseca imamo bilanco stanja na mizi, te pa nimamo za jugoslovanska podjetja. Gre za to, da imamo dobre ljudi, da je program relativno v redu, na koncu se vse to pokaže v rezultatih, ki jih potem vse te ustanove, ki tako ali drugače nadzirajo naše poslovanje, in pa banke upoštevajo, sprejemajo in okvalificirajo kot enake sorodne firme v svetu.

potrebuje svoje ozračje, ki pa ga ustvarjajo predvsem nosilci ekonomske politike. Če ti poskušas vedno znova etatiistično reševati vse probleme, predpisati osebne dohodke, predpisati reprezentanco, potem podjetništva ni, potem tudi samoupravljanja ni. Izvirni greh je, po moje, ta, da smo vso Jugoslavijo gradili na nezaupanju. Nismo zaupali delavcu, vodilnim strukturam, skratka nikomur. Zato tudi strah, bojazen, nesprejemanje odločitev, izgovarjanje na delavske svete kot odgovorne za to, da so bili slabi rezultati, in pa skrivanje za politiko, občinsko, republiško, zvezno.«

– Gospodarske razmere v državi so več kot kritične. Kako bi zelo skopo povedali bistvene vzroke zanje, koliko je kriva politika in kako je Gorenje, ki ima svoja podjetja po vsej državi, kos političnim pritiskom nanje?

Ernest Fujs, dipl. organizator dela, Primat, Maribor:

Zdajšnji sistemi niso v prid dobremu gospodarjenju

»Vse bolj se mi vsiljuje prepričanje, da je nad vsem gospodarstvom ukrep – družbenega varstva. To ne bi bilo niti presejteljivo, če poteze, ki jih doživljamo, ne bi še naprej udarjale po – uspešnih...«

– Oprostite, vi sebe niste nikoli uvrščali med »sanatorje«?

»Ne. Trdim, da se sanacije kateregoli podjetja morajo lotiti najboljši, najbolj prekaljeni direktorji iz najboljših podjetij.«

– Vendar ste pred prihodom v Primat nekaj izkušenj že imeli.

»Na svojem področju, torej na področju ekonomike in organizacije dela sem sodeloval pri sanaciji Gorenja, vendar je bilo tisto nekaj povsem drugega.«

V Primat nisem prišel kot predsednik, temveč kot član začasnega poslovnega organa. Po prihodu v Primat smo ugotovili, da ne predsednik in ne člani tega novega vodstva niso imeli kdovekakšnih izkušenj na tem področju, zato smo se morali najprej med sabo urediti. Na koncu smo iz prve garniture ostali samo trije, od mene pa so zahtevali naj prevzamem dolžnost predsednika.«

– Rekli ste, da bi morali biti sanatorji iz vrst najuspešnejših in prekaljenih poslovnih delavcev. Toda teh sanacije zavoženih podjetij ne zanimajo.

»Ne, ker je to delo družbeno premalo vrednoteno, premalo podprto in zato tudi ni motivirano. Zato sanatorje postavljajo s prisilo.«

– Tudi vas?

»Tudi. Sanatorji morajo biti iz uspešnih podjetij, ker se tam njihova odsotnost najmanj odraža. Po drugi strani pa naj bi bila takšna odločitev temu podjetju v ponos, da ima takšne kadre, ki so sposobni urediti razmere tudi drugod.«

– Poleg ugotovitve, da tako določena ekipa za sanacijo Primata ni najbolj posrečeno izbrana, ste imeli že na začetku s to isto »nadgradnjo«, ki vas je med sanatorje uvrstila tudi druge težave.

»Da. Naše načelo je bilo, da Primat ohranimo za vsako ceno. Torej tisti del Primata, ki je še ostal, saj smo mi v Primat prišli, ko je bil proces združevanja že skoraj zaključen. Po dveh mesecih so od nas zahtevali sanacijski program. Mi smo rekli, da se to po dveh mesecih ne da.«

– Splošna ocena pa je, da je vaš sanacijski program dober.

»Da, vendar smo potrebovali pol leta. Vključili smo celo vrsto institucij od univerze do kogarkoli, ki se na te reči spozna...«

– Ko ste prevzeli mesto predsednika začasnega kolektivnega poslovnega organa, ste izrekli ukrep, ki je osupnil: odstavili ste vse dotodanje vodilne delavce...

»Točno. Ko sem prišel v Primat, nise poznal nikogar, če odštejemo eno delavko, s katero sva se srečala v neki politični organizaciji. Odločitev je bila, vsaj tako so potrdili poznejši dogodki – pravilna. Priznam pa, da ni bila lahka.«

– Kako so reagirali delavci?

»Delavci so nas sprejeli kot rešitelje, ki naj bi to nekoč dobro podjetje spet postavili na

noge. Zaupali so nam tudi takrat, ko smo od njih zahtevali – red.«

Jaz sem odgovornost prevzel nase. Nedopustno je, da namreč kdo kaj predlaga, drugi pa odgovarja. Po moje mora sanacijski program vsebovati rešitev. Če te rešitve ni videti, se je treba odločiti za drugo smer ali stečaj...«

– Toda te rešitve niso samo v imenovanju »začasnega kolektivnega vodstva«...

»Nikakor, žal pa v Mariboru, ker to mislite, denarja za sanacije ni. Naloga, ki smo jih sprejeli v podjetju smo dosledno izpolnjevali. To pa ne drži za tiste, ki bi jih morali opraviti zunaj, banke, posebni skladi in ustanove, ki bi sanacijo materialno podprle. Res pa je, da smo imeli vso podporo v izvršnem svetu občine, v sindikatu, v družbenih pravobranilcih samoupravljanja, v univerzi. Prodekan univerze je s svojimi sodelavci prišel osebno v tovarno...«

– Rekli ste – banke...

»Naš bančni sistem ni usmerjen v ozdravitev gospodarstva. Banke so v svojem poslovanju precej omejene, po drugi strani pa gledajo bančno poslovanje skozi uspešnost bančnega sistema in ne skozi uspešnost gospodarstva. Problem je tudi ta, da smo prešli iz dogovornega gospodarstva in ekonomije na začetek tržnega, gospodarstvo pa nismo usposobili za takšno obliko gospodarjenja. Slaba stran prikazovanja rezultatov dejanskega ekonomskega stanja je v tem, da je v njem vrsta rezultatov in negativnih posledic preteklosti. To se slabo odraža v tistem delu gospodarstva, ki ima v strukturi dolgoročnih naložb pretežni del obratnih. Potrebno bi bilo vzdrževati ravnotežje med dolgoročno vezanimi sredstvi in njihovimi viri. V našem gospodarstvu pa imamo magično ekonomsko stanje, pri katerem so dolgoročne naložbe pokrite s kratkoročnimi sredstvi sivega trga. Zato zagovarjam tezo, da je družbeno opravičeno in ekonomsko učinkovito sanirati tisti del gospodarstva, ki ustvarja tekoči pozitivni rezultat, ne glede na posledice iz preteklosti. Posledice preteklosti pa bi morali odpravljati s pomočjo instituta kot družbenega regulatorja sanacije. S tem bi omogočili, da postane objektivno zdravo gospodarstvo sposobno za tekočo reprodukcijo, objektivno nezdravo, ki producira že v tekočem rezultatu izgube, pa bi morali sanirati z novimi programi. Pri nas se večkrat opiramo na neke recepte, ki naj bi bili uspešni v tujini. Mednje spada tudi likvidacija. Vendar se bojim, da bomo z likvidacijami zmanjševali obseg gospodarstva. Zunaj namreč število novih programov daleč presega število – likvidacij, s tem odstranjujejo nezdravo in prečiščujejo zdravo gospodarstvo in tako v povprečju dosega – boljše rezultate...«

– Kako ste se vi lotili sanacije v Primatu, če odštejeva že

omenjeno nezaupnico vsem vodilnim delavcem?

»Rešitev je samo v dobrem delu in visoki kvaliteti. Takoj smo se lotili drugačne organiziranosti in učinkovitosti proizvodnje. V tistem času smo povečali proizvodnjo skoraj za četrtino, produktivnost pa za 30 odstotkov, medtem ko smo poslovne stroške zmanjšali za petino. Za četrtino smo zmanjšali število režijskih delavcev, 132 delavcev je bilo prerazporejenih na druga dela, med njimi jih je mnogo, ki na novem delovnem mestu zaslužijo – več, ker delajo to, kar znajo...«

Spremenili smo sistem nagrajevanja. V Primatu so bili osebni dohodki za približno 20 odstotkov nižji, kot v podobnih delovnih organizacijah, ki niso bile v sanaciji. Presekali smo sistem uravnalovke, nagrajevano je strokovno in ustvarjalno delo.«

– Neverjetno, pred časom ste komaj životarili, zdaj pa že uspešni tudi na tujem trgu.

»Res je. Izvoz smo povečali za 120 odstotkov (indeks 220). V prvi polovici leta smo pokrili vse izgube iz – preteklosti. Od julija je rezultat nekoliko slabši, vendar gre to na račun uvajanja novih programov...«

– V tržnem gospodarstvu imajo tudi za to, za uvajanje novih programov, systemske rešitve...

»Točno, da delavec, ki osvaja nov proizvod na zunanji trg ne bi s to poskusno proizvodnjo zaslužil manj. Za našo izvozno dejavnost smo morali skoraj tretjino delavcev – prekvalificirati...«

– Pred ukrepom družbenega varstva je Primat dajal za obresti na posojilo, ki so dovoljevala tekočo likvidnost, več kot za osebne dohodke.

»Na račun povečane proizvodnje in boljše poslovnosti smo uspeli za dve tretjini zmanjšati zadolženost. Toda tudi na

Ernest Fujs se je pred petdesetimi leti rodil v Prosečki vasi na Goriškem. V Kranju je končal Visoko šolo za organizacijo dela. V TVT Boris Kidrič je bil član KPO, odgovoren za ekonomiko dela, v Primat pa je prišel kot član začasnega kolektivnega organa iz IMP, kjer je bil direktor PAOS.

niso v prid dobremu gospodarjenju. Čimprej bi morali uveljaviti načelo, da mora vsak očistiti svoje dvorišče in šele nato kazati na nesnago drugod.

Hodimo po svetu in se nenehno primerjamo. Ugotovili smo, da je produktivnost v proizvodnji enaka evropski. Primerjava podjetja pa že kaže negativno razliko, ki presega 30 odstotkov, družbena primerjava pa je še bistveno slabša... To pomeni, da ni temeljni problem naše krize v neposredni proizvodnji...«

– Na tiskovni konferenci, ki ste jo imeli z novinarji severovzhodne Slovenije, ste med drugim izrekli ostro kritiko na ta račun. Bili ste ostrejši od mladine Maribora, ki je ob svojem kongresu v Portorožu pokazala na napake, zakaj je Maribor tam, kjer je, in takšen, ko je. Vi ste celo zahtevali osebno odgovornost.

»Da, rekel sem, da bi morali v Mariboru zamenjati vse, ki so krivi za sedanje razmere. Ne vidim namreč prodornih programov, o silih se pogovarjamo več kot o gospodarstvu, ni jasno, kdo duši pobude, ali so to banke...«

Lilet ni osamljen primer, da se učimo. Nekaj mora biti zelo narobe, če so v krizi Marles, TAM, TVT, MTT, skoraj polovica mariborskega gospodarstva. Na dlani je, da je vzrok – zunaj...«

– V takšnih okoliščinah, kot je bil donedavna Primat, se mora pokazati vrednost tudi – sindikata...

»S sindikatom smo stali na dveh – bregovih. Naš interes je bil čimprej ozdraviti Primat, sindikat pa je zahteval – višje osebne dohodke. Obji smo imeli prav. Vendar je po moje rešitev ta, da najprej ozdraviš sistem in potem pomagaš delavcu.«

S prvim novembrom, z odpravo ukrepa družbenega varstva, se je vloga sindikata spremenila. Sam ugodno ocenjujem spremembe, ki jih sindikat napoveduje. Mislim pa, da predloženi program zahteva selekcijo kadrov znotraj sindikata. Tri četrtine zdajšnjih sindikalnih funkcionarjev bi morale odstopiti ter tako narediti prostor mlajšim, usposobljenjšim, ustvarjalnejšim kadrom, ker sindikat ne more biti zatočišče ne sposobnih delavcev in še manj navideznih politikov. Politika mora biti znotraj sindikata konkretno delo in ne varovanje nekega sistema, ker bodo sistem varovali delavci sami. Sindikat mora postati neodvisen, bolj kritičen do vrha, ne pa, kot doslej, da si je upal pokritizirati kakšnega direktorja, višje pa ga ni bilo čutiti. Sindikat se bo moral lotiti vsakega, tudi predsednika vlade. Takšen sindikat bodo delavci cenili in ne bodo več iskali rešitev v alternativni. To pa bo sindikat dosegel samo z dobri, neobremenjenimi kadri, brez vprege s partijo... Verjetno bomo s sindikatom še dolgo stali na dveh bregovih, vendar enakovredno...«

J. S.

– Ukrepi zveznega izvršnega sveta...

»V takih pogojih za gospodarjenje, kot jih postavljajo sedaj, sem vse bolj prepričan, da velja za vse gospodarstvo ukrep družbenega varstva. Enako velja tudi za Primat, čeprav je s prvim novembrom pravno tak ukrep usahnil.

Sistemi, ki so zdaj v veljavi

Avtoradgona

Včeraj nad prepadom, jutri v Evropo

Pomanjkanje dela, skaljeni odnosi v kolektivu in osebni dohodki, ki so bili za dvajset odstotkov nižji od povprečja v občini Gornja Radgona, ki je tudi sicer bolj na republiškem repu, so bili vzrok, da so na pobudo sindikata in nekaterih mladih inženirjev v Avtoradgoni lani jeseni povsem zamenjali vodstvo podjetja. Na čelo kolektivnega poslovodnega organa je prišel inž. Janez Rozman, ki je bil prej vodja razvojne tehnologije v Elradu, novi pa so tudi vodje vseh sektorjev: finančno-računovodskega, ekonomskega, razvojno-tehnološkega, splošnega, medtem ko vodje komercialnega sektorja niso dobili. Od zunaj je prišel tudi novi direktor tozda Proizvodnja, medtem ko so za preostala tozda (Transport in Servis) našli zamenjavo med člani dotedanjega kolektiva.

Lanska bilanca je namreč pokazala, da izguba Avtoradgone v celotnem prihodu znaša kar 7,5 odstotka, to pa je denarju pomenilo 7,5 milijarde dinarjev, kar je po tedanjem tečaju zneslo okrog 2.500.000 DEM. To pa je z drugimi besedami pomenilo, da je vsak od 1.300 zaposlenih v Avtoradgoni obremenjen ob splošnem jugoslovanskem dolgu, ki znaša okrog 1000 dolarjev, še tisoč dolarjev iz svojega podjetja.

Ko se je torej nova vodstvena skupina lotila dela (bilo je to 14. novembra 1988) so se morali najprej vključiti v poslovni sistem, da bi spoznali strukturo podjetja. Na drugi stopnji pa so morali analizirati obstoječe stanje. Iz ugotovitve trinajstih komisij so potem naredili sintezo razmer in sprejeli kratkoročne in dolgoročne ukrepe, ki so jih začeli uveljavljati z novim letom. Bilo je to delo polnega odrekovanja, v petek in svenek, toda zdaj, po devetih mesecih, bilanca kaže, da so močno povečali fizični obseg proizvodnje. Največji napredek so dosegli v tozdu Proizvodnja, saj so količinsko povečali proizvodnjo za 32,7 odstotka. Če upoštevamo, da so v tem tozdu dodatno zaposlili (redno in občasno) nove ljudi, saj so našli trg za svoje izdelke, so dvignili produktivnost za okrog 19 odstotkov. Se posebej je važno, da so našli nove trge v zahodni Evropi, tako da so v tem tozdu povečali izvoz z lanskim 26,7 odstotka proizvodnje na 62 odstotkov. Od tega gre na konvertibilno tržišče za okrog 4,5 milijona dolarjev izdelkov, na klirinško področje pa en milijon.

Napredek so dosegli tudi v transportni dejavnosti in sicer za 4,1 odstotka. Sicer so zmanjšali kilometrino, toda zato, ker so prodali 27 starih vozil (okrog 14 odstotkov voznega parka), zato pa so za 11,5 odstotka povečali kilometrino na vozila (63.713 km). Tako so letos pripeljali za 7,1 odstotkov več tovora kot lani. S prevozom so realizirali 25,9 odstotka izvoza, za 1,8 milijona dolarjev, kar je za 13 odst. več kot lani.

V servisni dejavnosti so opravili 99.929 delovnih ur, kar je 20,4 odstotka manj kot lani, vendar so zmanjšali tudi število zaposlenih v tej dejavnosti za 22,7 odstotka, tako da gre povišanje produktivnosti za 2,9 odst. Odvečne delavce iz servisne dejavnosti so preselili v proizvodnjo. V trgovski dejavnosti pa so povečali obseg poslovanja za 30,6 odstotka, količnik mesečnega obračuna kapitala pa znaša 1,9. Tako je bila produktivnost v Avtoradgoni letos večja za 11,7 odstotka (proizvodnja 19, transport 11,5, servisna dejavnost 2,9, trgovska dejavnost 30,6 odstotka).

Avtoradgona, se je pod novim vodstvom usmerila predvsem v proizvodnjo bivalnih enot (Avtoradgona izdeluje najrazličnejše kontejnerje za delovišča, biroje, sanitarne kontejnerje, kompletne šole, bolnišnice, vrtce, delavske kampe s kuhinjami, jedilnicami, družbenimi prostori in spalnicami itd.), saj

se Evropa vse bolj ozira po mobilnih objektih. Avtoradgona pa ta program obvlada, hkrati pa dosega evropsko kakovost. Tako se v Avtoradgoni bivalne enote prebivajo na prvo mesto. Letos jih je v skupni realizaciji za 30,9 odstotka (lani 23,8), vozil za 13,6 (lani 15,2), transportne dejavnosti 32,8 (lani 37,9), servisnih storitev za 6,5 (lani 7,5) in trgovine za 16,2 (lani 15,6) odstotka.

Pri programu vozil se še vedno opirajo na program TAM (90 odst.), toda prej so delali 6 ali 7 tipov vozil, zdaj pa le dva (minibus s 16 sedežev in avtobus 130 z okrog 30 sedeži). Proizvodnjo so uredili tako, da delajo v neprekinjenih serijah. Sicer pa s TAM načrtujejo izpopolnjene avtobuse, od Netamovih progra-

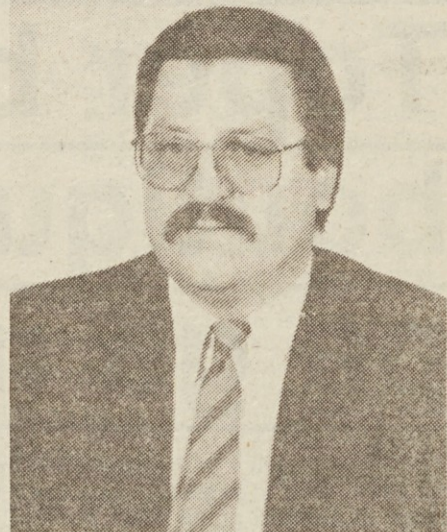
mov pa predelujejo Mercedesove furgone v turistične avtobuse (40 do 50 letno) in pa šolske avtobuse za italijansko firmo SORA (drugo leto 20 vozil).

Transportno dejavnost so osredotočili na mednarodno špedicijo. Osnovni problem je struktura voznega parka. Od 166 vozil imajo 124 kamionov, 20 vlačilcev in 22 specialnih vozil, toda med njimi je 100 vozil z nosilnostjo do 10 ton. V mednarodnem transportu pa so konkurenčna le velika vozila. Drugi problem je starost vozil. Povprečna starost je sedem let, kar v Evropi velja za amortizirano vozilo. Zato so 27 vozil že prodali, trenutno pa kupujejo 20 novih vozil; gre za joint venture posel s Satecom iz Stuttgarta, vrednost posla pa znaša 5,5 milijona DEM.

V servisni dejavnosti so že letos zmanjšali obseg dela. Del tega gre na račun novih vozil in prodaje starih, saj zdaj ni toliko popravil, pa tudi število strank se je zmanjšalo. Servisne storitve bodo seveda obdržali, a jih vključili v transportni profitni center. Cilj je, da bi pri svojem voznem parku vzdrževali tehnično popolnost vozil v 90 odstotkih.

Trgovska dejavnost se je razvila kot prodajni servisni center IMT Beograd (traktorji, priključki in nadomestni deli).

Finančni kazalci kažejo, da so v Avtoradgoni v letošnjih devetih mesecih imeli 7,5 milijarde din akumulacije, če ne upoštevamo obračunane amortizacije na revalorizirano vrednost osnovnih sredstev; tega sicer ni naredila veči-

Janez Rozman, direktor Avtoradgone

na jugoslovanskih podjetij. Ker pa bo ob koncu leta to amortizacijo vseeno treba vključiti, pomeni, da so v Avtoradgoni prvih devet mesecev končali z 10 milijardami dinarjev izgube. Glavnina izgube gre na račun transportne dejavnosti, ker je stopnja za obračun amortizacije glede na revalorizacijo osnovnih sredstev najvišja. Zaradi neralnega tečaja dinarja pa lahko v Avtoradgoni prštejejo še 40 milijard izpada dohodka, pa tudi dajatve pri uvozu materiala, namenjenega za izvoz, so se povečale z enega na sedem odstotkov.

V skladu z zakonom o podjetjih in zaradi lastnih potreb bo Avtoradgona s 1. 1. 1990 postala enovito podjetje, v katerem bodo štirje profitni centri: bivalne enote, vozila, transportno-servisna dejavnost in trgovska dejavnost.

Poslovna politika je izvozno usmerjena. V Avtoradgoni hočejo povečati izvoz, a predvsem z doseganjem ugodnejših finančnih rezultatov. V tujini nameravajo organizirati lastno prodajno mrežo, s čimer bi lahko celotni prihodek dvignili za 20 odstotkov. Ustanoviti nameravajo tudi lastne firme ali mešana podjetja s tujimi partnerji. Druga generalna usmeritev Avtoradgone je ta, da bodo nabavo vseh materialov prilagajali deviznemu tečaju. Glavnino materialov nameravajo uvažati, ker so v tujini stabilne cene, in nižje celo do 50 odstotkov (črna metalurgija, barve, iverice itd.), dobavni roki so ugodni, kvaliteta pa zagotovljena. Razen tega si prizadevajo najti cenejši denar za obratna sredstva. Zdaj plačujejo posojila med 13 in 18 odstotki nad velikim R. Tega pa ne morejo vračunati zunanjo ceno. Zato z LB iz Murske Sobotice iščejo vire cenejšega denarja (enega so že našli), prizadevali pa si bodo v tujih bankah dobiti cenejši denar in ga plačati s svojimi izdelki. Cilj Avtoradgone je desetodstotna akumulacija, kar upajo, da bodo dosegli v prihodnjih dveh letih.

Ob teh generalnih smernicah imajo v načrtu še več manjših ukrepov za zniževanje stroškov. Z birojem za industrijski inženiring iz Ljubljane delajo na projektu planiranje proizvodnje, na projektu študije časa in dela in na projektu vrednostne analize. Hkrati uvajajo kompletn sistem računalniškega vodenja poslovanja z glavnim računalnikom IBM in mrežo mikror računalnikov po enotah, vključno z računalnikom v konstrukciji. To bodo uvedli do konca leta; s temi ukrepi naj bi interne stroške poslovanja znižali na zeleno raven.

Sicer pa se letos v Avtoradgoni, pravi direktor Rozman, niso imeli časa ukvarjati z obremenitvami gospodarstva, toda ko se bodo uredili, se bodo brez dvoma priključili krdu volkov, ki tuli proti vladi, da je treba gospodarstvo razbremeniti. Toda prej moramo počistiti doma, pravi Janez Rozman.

Sicer pa je cilj Avtoradgone izvoz in Evropa 92, torej na evropsko tržišče plasirati izdelke, ki ustrezajo evropskim standardom in evropskim zahtevam po kakovosti. V ta namen se sproti že prilagajajo zahtevam Evrope, tako da jih v Avtoradgoni ne bo bolela glava, ko bo ura napovedala leto 1992.

B. S.

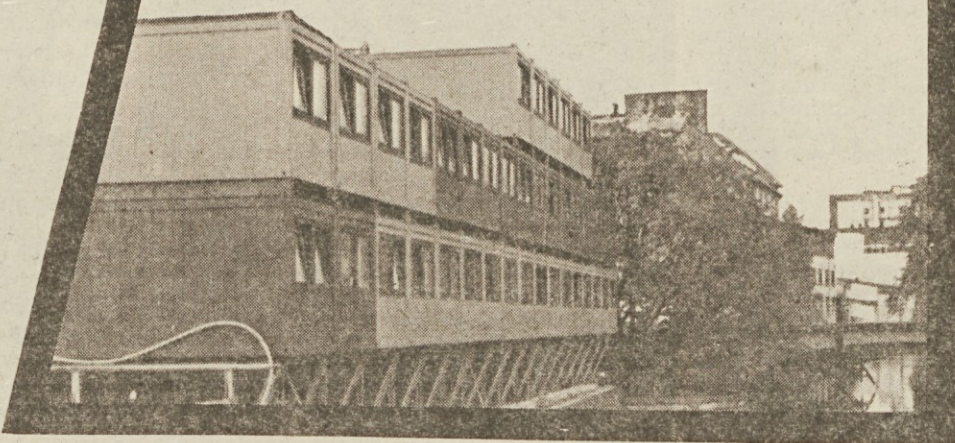
AR 40LET

AVTORADGONA 69250 Gornja Radgona, Ljutomerska c. 29
Proizvodno transportno podjetje tel.: 069/74-511, telex: 35236, fax: 069/74 359

DINAMIČNO ŽIVLJENJE ZAHTEVA HITRE, EKONOMIČNE IN UČINKOVITE ODLOČITVE!

- prostorsko stisko rešite z modularno enoto,
- s sistemom TRANSPACK si omogočite najekonomičnejšo transportno rešitev,
- s predstavljenimi modularnimi enotami, opremljenimi z ustrezno opremo, si lahko takoj rešite specifičen prostorski problem

VEČ MOŽNOSTI KOT ŽELJA!

Celjska tovarna se uspešno sanira

Toper bo boutique ali pa ga ne bo

O celjskem Topru v dnevno-političnih in gospodarskih rubrikah že kar nekaj časa ni zaslediti vesti, kar v tej naši vsesplošni gospodarski in politični godlji lahko pomeni samo nekaj: tovarna se je očitno izkopal iz največjega blata in ji gre na bolje. Misel seveda sloni na (žalostni) izkušnji, da časopisi v teh časih pišejo predvsem o največjih gospodarskih bolnikih in njihovih slabostih, ki pa jih je toliko, da potem zmanjka prostora za tiste, ki vlečejo voz iz blata. Logično, iz tega sledi, da bomo o Topru in njegovih (uspešnih) sanacijskih prizadevanjih bolj malo slišali ali brali vse dotlej, dokler tovarna ne bo popolnoma zlezla na zeleno vejo. Potem pa... Ja, seveda potem bosta spet tekla med in mleko, kot sta že nekoč. Takšne so pač naše informacijske skrajnosti. Toda tovarna živi in lovi sapo tudi ta čas...

Direktor Topra Peter Privšek je prepričan, da se za to lahko zahvalijo odločitvi celjske občinske skupščine, ki je v začetku leta 1987 v Topru uvedla prisilno upravo. »Naša prva naloga je bila, da ustavimo v prepad drveči voz in ga skušamo spet obrniti proti vrhu. Mislim, da nam je to doslej uspelo. Resda smo to počeli v zelo neugodnih okoliščinah, kar nas je po eni strani zelo oviralo, a smo po drugi prav v njih črpali dodatno in nujno potrebno spodbudo. Skladno s tisto življenjsko resnico, da je človek najmočnejši prav takrat, ko mu je najtežje. Takšen je pač železni zakon bitke za preživetje,« pravi Privšek.

Da se Toper sicer zlagoma, vendar zagotovo vrača na trdna

nje te tekstilne tovarne, ki daje danes kruh 1205 delavcem. Dokaz za to je tudi podatek, da se bo Toper prav danes (četrtek, 23. t. m.) vključil v sestavljeno družbeno podjetje Merx. Seveda ob tem ne bi bilo prav, če ne bi glede Toprove sanacije omenili tudi Ljubljanske banke Poslovne banke Celje in treh občin (Celje, Šentjur in Šmarje), vendar je tudi res, da je največ finančne in kadrovske pomoči prišlo prav iz Merxa, ki je pri tej sanaciji držal v rokah korekcijske in nadzorne škarje. Tudi takšnemu sodelovanju se imajo Toprovi delavci zahvaliti, da so se iz 80. mesta po dohodku na delavca med slovenskimi tekstilci letos zavihteli na 29., da so bili po osebnih dohodkih ob le-

tošnjem polletju še na 69. mestu in da so zdaj že nad povprečjem po zasluhih v panogi, ki pa, to je treba vedeti, zaostaja kar za 15 odstotkov za povprečjem gospodarstva.

Naslednja značilnost, ki pa ne velja samo za Toper, je spoznanje, da se vsaka sanacija začne pri kadrih. Šele za njimi pridejo na vrsto finance, poslovni in razvojni koncept podjetja, skratka vse tisto, kar mora vsebovati sanacijski program. Zanimivo je, da tudi drugi del Toprove sanacije (tehnološka, organizacijska in poslovna prenova) poteka po tem vrstnem redu. Vse, česar se lotijo v podjetju, se začne pri kadrih. To velja tako za postavitev optimalnih poslovnih funkcij podjetja (pri čemer zmanjšujejo nepotrebno režijo tako v DSSS kot v proizvodnji), organiziranost podjetja, ki si je ne morejo več zamišljati

brez informacijskega sistema, podprtega z avtomatsko obdelavo podatkov, razvoj zunanjetrgovinske dejavnosti ter za tehnološko tehnično in marketinško postavitev podjetja.

Glede zunanje trgovine velja posebej omeniti sanacijo avstrijske Toprove firme Topsport, ki se je poslovila od proizvodnje (prej je bilo v njej sto ljudi) in se zdaj pospešeno loteva predvsem širjenja zunanjetrgovinskih poslov. Lahko bi celo rekli, da Toper prav v sedajšnjih 12 delavcih v Topsportu vidi svojo vstopnico v Evropo 92.

Samo po naročilu

Osnovni razvojni koncept Toprovega podjetja bo tudi v prihodnje oprt na proizvodnjo športnih oblačil takšne kakovosti in designa, ki bi te izdelke uvrščala v zgornji in srednji cenovni razred. V tujini in doma. Celjani nameravajo tudi še naprej 70 odstotkov svojih zmogljivosti uporabljati za dodelavne posle s tujci, medtem ko naj bi s preostalo proizvodnjo nastopali na domačem trgu. Je že res, da so danes dodelavni posli za marsikoga nepopularni, a hkrati tudi velja, da v Topru v zdajšnjih nestabilnih jugoslovanskih gospodarskih razmerah ne vidijo

drugega izhoda. Tembolj, ker se dobro zavedajo, da so prav ti posli na začetku sanacije omogočili kolikor toliko normalno dihanje. Sploh pa ta kooperacijski odnos ni enosmeren, kot se pogosto misli, saj ima tudi Toper svoje dodelavne posle in kooperacije. Kot vsi tekstilci, ki danes nekaj veljajo, so se tudi Celjani usmerili na Daljni vzhod (v Južno Korejo, mislijo pa tudi že na Kitajsko). To pa pomeni, da bo v prihodnje v Celju ostala le proizvodnja visokokakovostnih in ekskluzivnih oblačil. Takšna usmeritev ne bi bila mogoča brez podjetja v Avstriji. Po drugi strani pa to pomeni tudi velike informacijske zasuke. Topru ne preostane drugega, kot da se komunikacijsko poveže z vsem svetom, kar seveda zahteva primerne kadre in opremo.

Zdaj v Topru teče pospešena tehnološka prenova. Pred časom so že kupili sto sodobnih šivalnih strojev, do konca decembra naj bi steklo delo na novem vezilnem stroju... To je seveda le del nove strojne opreme, od katere pričakujejo večjo produktivnost dela. Bodo pa vsi ti načrti realizirani, če bodo dosegli pričakovani poslovni rezultat ob koncu leta, ki naj bi bil boljši od tistega po devetih me-

Kaj pomeni danes prevelika usmeritev v domači trg, si lahko razberemo tudi iz tehle Privškovih besed: »Ne bom rekel, da kdo na jugu bojkotira naše izdelke, toda kaj naj si človek misli ob podatku, da zadnje čase našega blaga ne sprejemajo partnerji, s katerimi smo imeli vseskozi dobre stike?«

Velik dosežek Toprove sanacije je tudi to, da jim je uspelo počistiti vse nedonosne zmogljivosti. Na drugi strani pa so poleg omenjenih novih strojev zamenjali polovico voznega parka, opravili kopicno vzdrževalnih del in nabavili procesni računalnik, brez katerega si danes ne moremo zamisliti sodobne konfekcije. V Topru pač gledajo na preustroj po svoje.

Seveda nas je tudi zanimalo, kako jim uspe, ob vseh težavah, držati stik z najsodobnejšim svetovnim designom. Peter Privšek je prepričan, da je to sad »popolnoma prostih rok, ki jih imajo njihove tovarišice v kreaciji in ki imajo možnost obiskati in videti vse modne centre v Evropi.« Izhod iz naših zagat je torej vendarle v avtonomiji in individualizmu.

tla, zgovorno potrjujejo tudi številke. Zadnje izgubo so zabeležili v prvem četrtletju lanskega leta. Od tedaj do danes se rezultati stalno izboljšujejo. V letošnjih devetih mesecih so po lastni oceni zabeležili razmeroma ugoden rezultat, saj so imeli za več kot 28 milijard dinarjev dobička. Pri tem velja opozoriti, da ta številka v nobenem primeru ne gre na rovaš povampirjenega obračunskega zakona, ki omogoča revalorizacijski dobiček. Peter Privšek je glede tega pripomnil, da je v teh časih realna bilanca nujnost, saj so prišli do spoznanja, da bi si v nasprotnem primeru sami spodkopavali tla, na katerih stojijo.

Topsport vizum za Evropo 92

Toprova uspešna sanacija odraža neko značilnost, ki jo kaže posebej poudariti. Očitno je, da je ta lahko zares uspešna samo, če za njo stoji močna (finančno in kadrovska) organizacija. V Toprovem primeru je bil to celjski Merx, ki je bil in je še v vseh pogledih vtkan v reševa-

tooper

secih. In pričakovanja se bodo po besedah Petra Privška prav gotovo uresničila, če bo letošnja zima vsaj kolikor toliko bela. Pa tudi v tem pogledu v Topru vse manj postajajo odvisni od višje sile, saj pospešeno uvajajo tudi kolekcije, ki se prodajajo v poletnih mesecih. Zdaj uspešno trgujejo s teniški oblačili, enako naj bi veljalo tudi za golf itd.

Ob koncu samo še podatek, ki po svoje govori o tem, kako se danes gospodari v Topru: proizvajajo samo po naročilu, nič za zalogo! Kaj to pomeni v sedanjih inflacijskih časih, ko je kapital, ki leži v skladišču, prav samomorilski, najbrž ni treba posebej razlagati.

Obisk pri Neslovencih iz jeseniške železarne

Pustimo nacionalnost, bodimo ljudje

V pregretem jugoslovanskem kotlu stopajo v zadnjem času čedalje bolj v ospredje nacionalna vprašanja in odvijajo vkraj – morda nehote, morda pa tudi namenoma – velikanske gospodarske težave, v katere smo zabredli, vključno z inflacijo, ki nam spodjeda življenjski standard. Zanimalo nas je, ali je val nacionalne nestrpnosti pljusnil že tudi v naše tovarne, v katerih so zaposleni delavci iz drugih republik. Zato smo obiskali železarno na Jesenicah, kjer je dobra tretjina zaposlenih iz drugih republik ali 34,4 odstotka.

»Znotraj železarne ni nobenega razlikovanja po nacionalni pripadnosti. Vsa minula leta smo živel v sorazmerno složno in tudi zdaj je tako,« nam je zatrdil Edo Kavčič, predsednik konference osnovne organizacije sindikata. To funkcijo opravlja profesionalno že tri desetletja.

Že trije rodovi priseljencev

Velika večina delavcev, ki so prišli delat v jeseniško železarno od drugod, živi tukaj skupaj s svojimi družinami, kar pomeni, da so mnogi v teh tleh že pognali korenine.

»Gre dejansko za tri različne generacije ljudi,« nam pojasni Edo Kavčič. »Prva starejša generacija, ima že vnuke. Tudi ti vnuki so že zaposleni v železarni. Druga je srednja generacija. In tretjo predstavljajo mlajše družine. Nekateri so si to zgradili hiše, drugi živijo v stanovanjskih blokkih. Teh je največ. Tretji pa živijo v začasnih stanovanjih ali samskih domovih.«

Ti delavci od drugod se vklju-

razlik nisem občutil na svoji koži. Delavci se obračajo name s čisto človeškimi težavami, ne pa nacionalnimi. Pomoč, ki jo nudim, je svetovalne narave.«

Sicer pa se mu je jezik malo bolj razvezal šele tedaj, ko je stekla beseda o njegovi hiši, ki jo je zgradil sam s svojimi rokami. Izdelal je celo lično pohištvo. Na svoje delo je zelo ponosen. Seveda smo si hišo hoteli ogledati. »Žena bo zelo jezna, ker sem vas povabil v razmetano stanovanje,« se je opravičeval. Ampak povsem po nepotrebnem.

Na Hrušici je kakih 70 družinskih Marlesovih hiš, postavljenih v tri nize, ki se vzpenjajo v hrib nad cesto. Ahmedova hiša je nekje bolj na začetku, v prvi vrsti. Spodaj, bliže k cesti, pa hiše še dograjujejo. Zvečine so te hiše last zaposlenih v železarni. Na vrhu hriba ima hišo direktor, njegov najbližji sosed pa je delovodja, doma iz druge republike. »Ko smo začeli graditi te hiše, je bilo mogoče najemati posojila pod ugodnimi pogoji, tako da so si zidavo lahko privoščili tudi pov-

zili smo tudi, da so ob vseh barakah ogromne skladovalnice drv, pripravljenih za zimo.

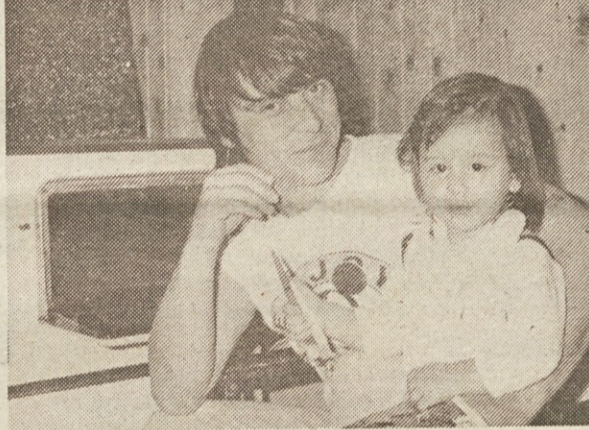
Potrkali smo na slepo, v predzadnji baraki na številki 12. Odprl nam je še ne tridesetletni Ekrem Muminović, golorok, z dveletno Jasno v naročju. Ta je tega dne ravno praznovala rojstni dan. Iz široke veže, kjer vodijo vrata še v druga stanovanja, smo vstopili v sobo, kjer nam je v obraz bušknila toplota iz peči na drva. Pod oknom kavč in ob drugi steni še eden, na sredi mizica, na drugi strani pralni stroj, umivalno korito s tekočo vodo, hladilnik, televizor, električni štedilnik in pa štedilnik na drva. Na tleh preproga.

»Z ženo izmenično paziva na malo. Zdaj je ona v službi, dela v železarni, v prehrani. Imava še sina, ki hodi v prvi razred. Zdaj je še v šoli,« nam pove. Doma je blizu Prijedora, žena pa je iz Doboja. Spoznala sta se tukaj. In se tukaj tudi poročila.

V železarno je prišel že leta 1976, štiri leta pozneje pa se je poročil. Zaposlen je kot žerjavovodja. V tem stanovanju je že šest

Ekrem Muminović:
»Vsakdo ima o določeni stvari svoje mišljenje.«

Fadila Kadić:
»Če si ti dober, so s tabo dobri tudi drugi.«

Barake na Straži
Slike:
Sašo Bernardi

prečni delavci. Danes to ni mogoče.«

S svojo plačo ni kaj preveč zadovoljen, saj ni kaj prida višja od plače navadnega delavca v železarni, če bi upoštevali vse dodatke. Sicer pa se ne pritožuje. V prostem času ribari, nabira gobe. O napovedanem mitingu pravi, da je navadna traparija, ki bo še spodbudila nacionalizem. »Mislim da je že to narobe, da me sprašujete kot Neslovenca. Rad bi, da bi v meni videli v prvi vrsti človeka, tako da bi me sodili po mojem delu in znanju – po ničemer drugem.«

Barake na Straži

Hrušica sodi v sam vrh stanovanjskega standarda na Jesenicah, čeprav bi težko govorili o kakšnem razkošju. Pravo nasprotje ličnim vrstnim hišicam na Hrušici pa so barake na Straži, stisnjene v sotesko pod Mežaklo. Tu so začasna stanovanja delavcev iz jeseniške železarne. Vendar pa je notranost teh barak dosti prijetnejša kot njihova zunanost. Ko smo si jih lahko ogledali, so ta stanovanja namreč prav lično urejena: sleherna družina pač vtisne prostorom svoj pečat. Opa-

let. Pričakuje, da bo stanovanje dobil čez dve leti, po njegovem ni prav, da ga še ni dobil. Odgovarja v srbohrvaščini. Z delom v železarni je zadovoljen. Štiri sihte ima ponoči, potem pa dobi dan prost. Na delovnem mestu ni nobenih razlik zaradi nacionalne pripadnosti. Samo zdaj, zaradi napovedanega mitinga, se mu zdi, da je ozračje nekoliko bolj napeto. Čeprav so na kupu različne narodnosti, se ne prepirajo. Vsakdo pa ima o določeni stvari svoje mišljenje, ki pa ni nujno, da ga pove.

Miting bi vnesel samo razdor

Tudi tukaj, kjer stanuje, se ljudje med sabo razumejo. Ne more se spomniti, da bi v teh šestih letih, odkar tu živi, kdaj prišlo do kakšnih nacionalnih nesoglasij. Zvečine stanujejo tukaj delavci iz Bosne in Hercegovine in Makedonije, menda pa sta dve družini tudi slovenski. Ekrem Muminović namerava s svojo družino ostati na Jesenicah za stalno. O pripravljanju mitinga pa pra-

vi takole: »Če bi mitingarji delali po štiri izmene, tako kot jaz, ne bi imeli časa za kakšen miting. Tak miting ne more prav ničesar izboljšati, ampak lahko pripelje do še večjih zapletov med narodi. Tudi na delovnem mestu opažam, da to ni dobro. Če je, denimo, nekdo za miting, ga začno vsi drugi gledati nekako drugače. Poprej tega ni bilo. Zato mislim, da so mitingi škodljivi, ker spodbujajo nacionalizem. Ljudje se začno med sabo prešteti, kdo je kdo.«

In kako živi s svojo družino? »Ob koncu meseca nam skoraj nič ne ostane. Ne živimo v razkošju, pa tudi slabo ne.« Imajo avto, stoenko, kupljeno iz druge roke, že precej staro vozilo. Prej so imeli fička. Ko je lepo vreme, grejo ob koncu tedna, če takrat pač ne dela, na izlet – najraje na Bled ali v Bohinj. Najbolj pa si želijo tega, da bi dobili novo stanovanje.

Ta čas je v železarni nerešenih 643 stanovanjskih vprašanj. Največ, to je 183 prosilcev, živi v premajhnem stanovanju, 173 jih je pri starših, 149 v začasnih stanovanjih, sto v samskih domovih in

Na mizi so v posodi za sadje mandarine in jabolka.

Fadila je snažilka v železarni, kjer je zaposlena že deset let, njen mož pa dela, prav tako v železarni, kot vodovodni inštalater. Oba sta doma iz BiH. Na Straži stanuje zdaj pet let, prej pa je bila podnajemnica. Pravi pa, da se je z gospodinjo dobro razumela. »Če si ti dober, so s tabo dobri tudi drugi,« takšna je njena življenjska filozofija. Zelo dobro govori slovensko. Pravi, da je zadovoljna. Sinček obiskuje prvi razred in mu gre v šoli dobro. Prej je hodil v vrtec in malo šolo, tako da nima z jezikom nobenih težav.

Tudi v službi, pravi, je zadovoljna, podobno pa je povedal tudi njen mož, ki je kmalu zatem prišel domov. »Nihče nas ne gleda grdo zaradi tega, ker smo prišli od drugod. Z vsemi se dobro razumemo,« je povedal. Avta nimajo, doma v Sanjskem mostu pa si zidajo hišo, »malo večji vikend«, kot pravijo sami. Ne živijo slabo, a če bi imeli več otrok, bi bilo težje, ker je draginja velika. Fadila pravi, da ni bila še nikdar na dopustu na morju. Morda bodo šli na morje takrat, ko bo hiša zgrajena.

Postali so pravi Gorenjci

To je le nekaj utrinkov iz življenja delavcev, ki so prišli na Jesenice iz drugih republik. Zanje lahko rečemo, da so postali že pravi Gorenjci, saj znajo obrniti vsak dinar.

Ob koncu avgusta je bilo v jeseniški železarni zaposlenih blizu 5590 ljudi, med njimi 3560 Slovencev (65,6 odstotka) in 1920 Neslovencev (34,4 odstotka). Zastopane so vse republike, največ, to je petina, pa jih je iz Bosne in Hercegovine. Porazni pa so podatki, ki govorijo o njihovi šolski izobrazbi. Med Slovenci jih ima približno 40 odstotkov nedokoncno osnovno šolo, medtem ko je takšnih med delavci iz drugih republik skoraj 60 odstotkov. Lahko bi rekli, da v jeseniški železarni nimajo toliko težav zaradi nacionalnih nestrpnosti, ampak predvsem zaradi nizke izobrazbene ravni zaposlenih.

Kot je ugotovila mednarodna svetovalna firma McKinsey, je v jeseniški železarni kakih 2800 delavcev preveč za takšno proizvodnjo, kot jo imajo sedaj. Sicer pa so zaposlovanje po letu 1984 zelo zavrlji. Obdobje največje rasti

zaposlovanja je bilo v 60. letih. Tako so leta 1962 presegli število 7000 zaposlenih. Zdaj pa bo treba delavce prekvalificirati ali dokvalificirati za nova dela in naloge.

»Pri nas ne govorimo o presežkih delavcev, ampak o delih, ki so odvečna,« pravi predsednik sindikata. V jeseniški železarni so pripravili načrt za naslednjih pet let. Poglavitna naloga je ta, da bi proizvodnjo napravili donosno, zato razmišljajo o dodatnih programih, o predelavi nekaterih polizdelkov v končne izdelke. Ustanovili so podjetje po zgledu inkubatorjev. Razmišljajo pa tudi o tem, da bi znotraj železarne razvijali dejavnosti, ki bi služile tudi drugim.

Skratka, jeseniško železarno pestijo ta hip predvsem kadrovske in razvojne probleme, ne pa nacionalni. Ljudje, ki so prišli od drugod, so vzeli železarno za svojo – in zdaj skupaj z njo razmišljajo o novi prihodnosti, ki jim bo dala več kruha.

Marija Frančeskin

čujejo, na Jesenicah v različna društva, med njimi je veliko vrhunskih športnikov, zlasti se jih veliko ogreje za hokej pa nogomet, kegljanje itd. Tudi smučarjev je nekaj. Skratka, docela se vključujejo v normalno življenje Jesenic, pri tem pa so zelo aktivni. Otroci hodijo v šole normalno z drugimi vrstniki. Samo štiri odstotke vprašanih se je pred leti odločilo za dvojezično šolo na Jesenicah. »Pomembno je, da znamo skupaj živeti, z vsemi svojimi razlikami,« je poudaril predsednik sindikata v jeseniški železarni.

A ker pogovor pravi, da ima vsaka palica dva konca, smo se sami hoteli prepričati o tem, kako živijo in delajo zaposleni od drugod. Najprej smo naleteli na Ahmeda Telalovića, inženirja elektrotehnik. Doma je iz Zenice, študiral pa je v Ljubljani.

Počutim se Jugoslavana

»Počutim se Jugoslavana – celo bolj Slovenca – ker delam za to družbo. Razmišljam tako, kot razmišljajo vsi ljudje tukaj,« se na kratko predstavi. Je poročen, ima dva otroke. Na Hrušici si je zgradil hišo. »Nobenih nacionalnih

Lik Triglava se je izvil iz bajk in utrdil v naši zavesti

Simbol, ponos, ljubezen

Verjetno nikoli ne bomo izvedeli, kdaj si je človek prvič prizadeval, da bi splezal na Triglav in si z njegovega vrha ogledal svet pod seboj. Prav gotovo teh poskusov ni bilo malo. Kdo ve, koliko? Medtem pa ve zgodovina natančno povedati, da je velik podvig uspel konec avgusta leta 1778, ko so se povzpeli na našo najvišjo goro Lovrenc Willomitzer – ranocelnik v Stari Fužini, Štefan Rožič – lovec s Savice, Matevž Kos – rudar iz Jereke in Luka Korošec – rudar iz Koprivnika. To je bilo pred 211 leti.

V zavesti Slovencev je Triglav že od nekdaj veliko veliko več kot najvišja in najmogočnejša gora. Že prve priseljence je ustrahovala s svojo podobo in se vrinila v njihova verovanja. Zato ni naključje, da so goro ljudje poimenovali po staroslovanskem bogu s tremi glavami, vladarju svetlobe in teme, nebeškega, zemeljskega in podzemeljskega carstva.

Številni veliki ljudje so namenili simbolu slovenstva dobršen del svojega življenja in mu posvetili presenetljivo veliko lepih misli. Ob pogledu na našo najvišjo goro pa je bil malokdo tako prepričljiv kot dr. Julius Kugy:

»Tam stoji Triglav, prav zadaj se prikazuje iz temno žarečega, mističnega žara davnih stoletij in raste v svetlo luč naših časov. Visoko sega v sinje višave, resnobno glavo mu venčajo nebesni oblaki, na njegovem širokem, skalnatem čelu se svetlika sij vladarja, v globokih gubah njegove skalnate obleke se skrivajo bajke...«

Leta 1872 si je kaplan Ivan Žan prizadeval ustanoviti v Bohinjski Bistrici prvo slovensko gorsko društvo »Triglavski prijatelji«. Ker sekcija nemškega Alpenvereina ni delovala le planinsko, temveč vedno bolj tudi pomembno, so se prizadevanja za narodnostno samostojnost Slovencev

vrh. Šest je tudi voljan zgraditi pod Malim Triglavom bajtico za počitek, v kateri bi lahko prenočevale tri ali štiri osebe. Darove zbira knjigarna Kleinmayer in Bamberg v Ljubljani.«

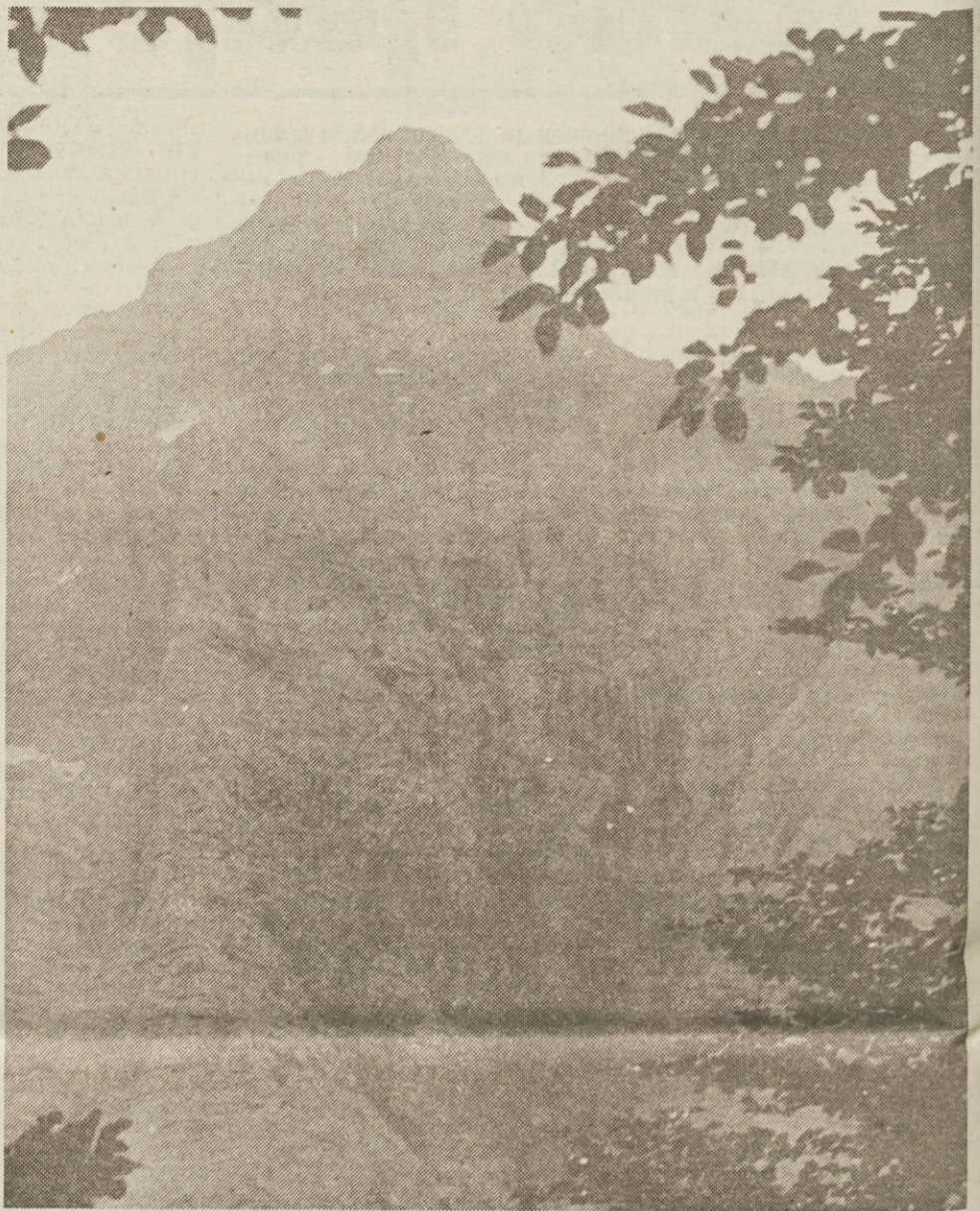
Čez leto dni pa je objavila Laibacherica naslednjo vest: »Sedaj, ko sta nevarnost in strah, ki ju ni manjkalo pri prejšnjih triglavskih pristopih, minula z dovršitvijo poti, obiskuje našo gorovikana vedno več ljudi. Nanjo se je popelo letos okrog 20 do 30 oseb. Prvi vodnik je Ivan Skantar, z njim hodi in vodi turiste tudi njegova hči, komaj dvajsetletno dekle. S svojo korajžno hojo čez nevarna mesta je očarala vsakega gosta. Gospodje, ki so se velikodušno odzvali pozivu in s svojimi darovi omogočili novo pot, so v resnici zaslužni za našo prelepo Gorenjsko. No, dela je še dovolj, posebej je treba urediti gorsko vodništvo, določiti vodniške tarife ter uradno priznati vodnike, kakor je to že v sosednjih deželah urejeno. Čujemo, da nameravata dva ljubljanska gospoda, ki sta bila 21. tega meseca na Triglavu, začeti zbirati prispevke za planinsko koč, ki naj bi se zgradila ob vznožju Malega Triglava. Koča bo zidana, prostora bo za šest oseb in ne bo manjkalo ognjišče, miza in nekaj stolov. Delo bo zaupano izkušenemu vodniku Šestu, ki se je postavil z novo triglavsko potjo. Če se posreči ta načrt, potem naj vsak Triglavov obiskovalec prispeva majhen dar, da ostane koč v lepem redu, da bodo drva in seno vedno pri roki, kakor je to drugod. Neutrudljivo vneto za to podjetje kaže tudi gospod kaplan Žan v Srednji vasi, ki je res zaslužen mož. Njemu, kakor tudi srenjskemu župniku je veliko hvalo dolžan vsak Triglavov obiskovalec, ki se je ob priložnosti okoristil z njunim nasvetom in pomočjo.«

Z zlatimi črkami se je s svojo ljubeznijo do Triglava zapisal v zgodovino Slovencev tudi Jakob Aljaž, duhovnik, planinec, graditelj planinskih koč in potov po Julijcih, planinski pisec, glasbenik, skladatelj, zelo mnogostranska osebnost. Spomin nanj je ohranjen z Aljaževim stolpom na Triglavovem vrhu, z Aljaževim domom, planinsko postojanko v Vratih, v Planinskem vestniku, v raznih zgodovinskih in glasbenih prispevkih, med katerimi je na prvem mestu knjižica Janka Mlakarja z naslovom »Jakob Aljaž, triglavski župnik« v založbi Planinske zveze Slovenije. Njemu v spomin sta dva naša pesnika posvetila tople stihe. Na Šmarni gori je Glasbena matica vzdala spominsko ploščo Aljaževe reliefne doprsne podobe s stihii Otona Župančiča:

»Alpinizem je kakor umetnost: v delo vložiš vse svoje moči, vso svojo dušo, pozabiš na vse, živiš le še za meter pred seboj in ko stojiš utrujen na zasneženem vrhu in te sonce ogreva, čutiš v sebi lepoto, ki je ne znaš opisati. Čutiš svet, čutiš Zemljo, Sonce, veter, vse diha s teboj in te omamlja. Prijatelj, ki je s teboj, molči, le oči mu žarijo sredi udrtih lic in ne da bi ga spraševal, veš, da doživlja isto. Da doživlja življenje samo! Brez želja, brez misli doživljaš lastni obstoj in obstoj vse narave okrog sebe. Zvečer boš zopet legel v posteljo in doživljal boš vse udobje toplega mehkega ležišča. In vročo, kadečo se juho srebaš pobožno, večerja, čeprav skromna, je obred. Ko se skloniš, da bi zajel vodo iz hladnega studenca, občutiš vso dobroto bistre pijače in srečo, da je voda ob poti. Stvari, ki so ljudem vsakdanjost, ki jih niti ne opazijo več, ti pomenijo v tistih trenutkih neizmerno bogastvo, posvetiš se jim z vsemi mislimi in vsem telesom. Ješ zato, ker si lačen, piješ zato, ker si žejen, spiš zato, ker si utrujen in ne zato, ker je čas kosila, ne le zato, ker je noč čas za spanje in vsako vlakno posebej čuti, da ješ in piješ, spiš kakor ubit. Tako kot nekoč, ko so ljudje še hodili po svobodnih starih in gozdovih in se niso stikali v ulicah...«

»Skoraj verjamem! Skoraj rečem le zato, ker se bojim povedati naglas, čeprav v sebi verjamem popolnoma. Bojim se povedati naglas, ker kar vidim, kako bodo planinski pridigarji planili po meni s tisoči dokazov, pravili in očitki, da se bodo zaradi takega besedičenja nesreče še pomnožile. Gore so vendar tako lepe in varne, okrutnih gora ne poznam. Nevarni smo sami, kadar dvomimo o svoji poti, kadar se nam tresejo kolena, takrat, ko bi morali misliti in garati. Čutiš, da boš preživel in to je dovolj: veselje do življenja, volja do dela in sprejemanje narave takšne, kakršna je...«

Neje Zaplotnik, Pot

Slika: Joco Žnidaršič

Triglavski župnik, ljubil si višine, po njih si romal, molil, pesmi pel, premnogo src za njih lepoto vnel, zdaj ti hvaležni hranijo spomine.

Silvina Sardenka nagrobni verzi na dovškem pokopališču pa se glase:

Vsako jutro v zarji novi
naši zažare vrhovi –
čakajo – kdaj prideš spet –
ki si bil jim varih svet:
naš triglavski kralj Matjaž
župnik z Dovjega – Aljaž –

Takratno ponemčevanje je vzbudilo v Aljažu velik odpor. In ker je bil človek dejanj, besed pa samo, kadar je bilo treba, si je zastavil načrt, kako Triglav iztrgati iz rok tujcev. Tri pomembne točke je imel v mislih: Triglavov vrh, ravnico na Kredarici in točko na koncu najlepše triglavske doline blizu severne stene, ki so jo že davno imenovali Vrata. Načrt je vseboval stolp na vrhu Triglava, koč na Kredarici in koč v Vratih, dostope nekaterih novih poti oziroma poprave starih steza. Omenjene točke bi imele določene prednosti pred nemškimi kočami: lega, razgled, bližino vrha, izlete za manj krepke samo v Vrata oziroma samo na Kredarico.

Ko so postavili stolp na naši najvišji gori, po Aljaževem načrtu ga je izdelal šentviški klepar Belec, je nanj Jakob Aljaž napisal: »Pozdravljen, popotnik! Blagovoli zapisati v to knjigo svoje ime in kako misel, če ti je prav... Ta stolpič s panoramo sem postavil po svojem načrtu in na svoje stroške ter na svojem svetu dne 7. VIII. 1896 v občini korist... Jakob Aljaž na Dovjem.«

Da bi se izognil kakršnim koli težavam, je namreč Aljaž odkupil vrh Triglava. Tako mu tujci niso mogli podreti njegovega znamenitega stolpa. S tem pa boja za mogočen simbol slovenstva še ni bilo konec. Mnogo let kasneje, ko je bila na pohodu druga svetovna vojna, smo se Slovenci še močneje poistovetili s Triglavom, ki je postal simbol osvobodilne fronte. Tako se je lik Triglava izvil iz bajk, se močno utrdil v naši zavesti in se končno razločno upodobil v slovenskem republiškem grbu.

Danes je Triglav najbolj obiskana gora v Sloveniji in tudi v vsej širši domovini. Vsako leto stopi na njegov 2864 metrov visoki vrh, po podatkih vremenarja Janka Rekarja s Kredarice, blizu 20.000 planincev, med njimi kakih tisoč v zimskem času.

Ni kaj, naš Triglav nima tekmeča. Ne takšnega ne drugačnega.

Andrej Ulaga

Štirje srčni možje

prenesla iz mest, časopisov, taborov in čitalnic tudi v gore. To je najbolj pripomoglo, da smo se Slovenci prvič poistovetili z gorami, zlasti s svojim Triglavom.

Tagblattov bohinjski dopisnik nam leta 1870 pripoveduje, »da so bili dotedanji triglavski pristopi vezani s prav posebnim naporom in predrznostjo. Čeprav je že večkrat kdo nasvetoval, naj izklesajo stopnice v krhek kamen, naj razširijo police in odstranijo štrleče kamenje ter tako pripravijo hodno stezo, so bili ljudje gluhi za te opombe. Sedaj pa je znani triglavski vodnik Šest iz Srednje vasi izjavil, da je pripravljen za majhen denar pot na Mali in Veliki Triglav tako popraviti, da bodo tudi manj odločni turisti pod vodnikovim vodstvom mogli prispeti na

Kaj bo prineslo Posočju svetovno prvenstvo
v veslanju na divjih vodah

NAZAJ K ŽIVLJENJU

Na prvi pogled se zdi sicer neverjetno, je pa vendarle resnično: v tolminski občini, ki bo junija 1991. leta širokogrudna (kakopak) gostiteljica svetovnega prvenstva v veslanju na divjih vodah, prav zdaj pripravljajo odlok, s katerim bodo kajakaštvo in kanuizem na Soči že s pomladjo ostro – omežili! Ali ni to povsem v nasprotju, denimo, vsaj z vseslovensko telesnokulturno akcijo »razgibajmo življenje«, ki nas z željo po soncu, vodi, zraku in svobodi iz dneva v dan čedalje pogosteje vabi nazaj k naravi? Če ne še s čim drugim?

»Ampak res samo na prvi pogled, da ne bo prehude krvi, med smehom zažuga 46-letni diplomirani ekonomist Miha (tudi Renato) Bizjak, predsednik izvršnega odbora za investicije pri organizacijskem komiteju svetovnega prvenstva '91, in v isti sapi takole pojasni bodoči »birokratski« korak svoje srenje: »Če bi v tole točko na evropskem zemljevidu (pokaže na Bovec, op. a.) zapičili šestilo, ga raztegnili do Münchna in zavrteli naokrog, bi objeli območje, na katerem se s tem športom bolj ali manj redno in bolj ali manj resno ukvarja že več kot dva milijona ljudi. In ker jih med njimi skorajda ni, ki za Sočo še ne bi slišali, si najbrž lahko predstavljate, kaj bi nas utegnilo doleteti, če bi razvoju »divjevodaštva«, še na prejšnjem dovoljevali tako – divjati!«

Soča je raj na zemlji

Ja, kajakaštvo in kanuizem sta od Winetouja sem doživela že ničkoliko »revolucij«, najpomembnejšo pa gotovo s prehodom iz zahtevne ročne izdelave čolnov (iz armiranega poliestra«, tako stroka) na avtomatsko (iz polietilena«, saj se na svetovni borzi

povpraševanja po športnih užitkih veslanje na divjih vodah že enakovredno kosa s surfingom in smučarjijo. Tako je bilo cenenih čolnov nenadoma na pretek, v obratnem sorazmerju z njihovo proizvodnjo pa, žal, vse manj neporečnih rek. In mnogi so se zgrnili prav na deviško Sočo, kamor se dá iz Münchna, v tej zgodbi najbolj oddaljene geografske točke, pripeljati v pičlih štirih urah.

Kdo je torej prvi zahteval takšen odlok, še malce globlje povrtamo v Bizjaka, ki gre očitno navzkriž s toliko opevano razvojno politiko našega turizma? »Najbolj glasni so bili ribiči,« odvrne Bizjak in sodi, da upravičeno, saj je soška postrv »neponovljiva«, zato pa tudi stalno v mislih najstrastnejših ribičev iz vseh koncev in krajev sveta. »Je plen, ki je vreden svojega potrpljenja,« skopo opiše ta užitek, ki je – mimogrede – letos vsakega tujca veljal okroglih 70 zahodnonemških mark dnevno. »Kajakaši ali kanuisti, ki se v gosjem redu zastonj (!) vrstijo tod mimo, pa te že z enim samim zamahom z veslom lahko prikrajšajo za ta užitek...«

No, o tem, kdo ima bolj prav v takih primerih (beri: razmerah)

in kdo manj, bi najbrž lahko razpravljali v nedogled. Eno je pa gotovo: v to, po osvoboditvi od (večine) političnih velemož »pozabljen« deželo, se bo z vse silnejšim razmahom športne rekreacije začelo vračati – življenje!

Kako vnovčito lepoto?

Najbrž ga ni novinarja, ki ga vsaj enkrat letno ne bi zaneslo v Posočje in ki v sklepnem odstavku svojega članka ne bi našel občinskega skupnega imenovalca: za sedanji trenutek (turističnega) gospodarstva tega dela sveta je značilna dokaj velika razdrobljenost, neustrezna infrastruktura, pomanjkanje kadra itd., predvsem pa neverjetna nesposobnost odgovornih za prodajo teh, od boga danih lepot. Zato niti ni čudno, da je za Posočje že naravnost značilno »negativno demografsko gibanje in praznjenje zlasti gorskih in obmejnih predelov, zavoljo česar si je več njihovih krajevnih skupnosti pridobilo sloves – nerazviti,« kakor beremo prosto po Biltenu št. 1. in o čemer vrabci že dolgo čivkajo. Tudi mi. In če smo že zraven, prepisimo še tole (nelektorirano!) cvetko iz Biltena: »Neugodni gospodarski kazalci v občini Tolmin v zadnjih letih, so postavili zahtevo po prestrukturiranju gospodarstva, zato je turizmu nujno zagotoviti hitrejši razvoj, saj ima poleg pogojev za razvoj tudi prioriteto v vseh planskih dokumentih občine.« Pa še zadnji odstavek: »Zato čas, ki nas loči od svetovnega prvenstva, ne bi smeli izrabiti samo za organizacijske

Miha Bizjak

priloge na tekmovanje, temveč bi bilo nujno čimbolj celovito razviti Posočje v kvalitetno turistično regijo, pri čemer bi moral turizem postati pomembna gospodarska panoga.«

Čeri je še veliko ...

Prav zaradi tega so se pa na Tolminskem tudi lotili prireditve, kakršne na tem koncu še ni bilo – svetovnega prvenstva v spustu

na divjih vodah. Ob tej novici so se številni namrdnili, češ, še tega nam je bilo treba; želje pa utegnjo postati resničnost, če pomislimo, da jih je mednarodna divjevodaška zveza postavila pred neizprosno dejstvo: naše pogoje je treba izpolniti!

Tolminci so te pogoje postavili, še preden so začeli s postopkom kandidature za organizacijo svetovnega prvenstva: ureditev kajakaškega središča (hangarji za čolne, oprema prostorov, dostopi do reke...), zagotoviti potrebnega standarda (sobe, lokali, kampi, športnorekreativno območje itd.)..., že tedaj pa so se bali, da jim utegne spodrsniti pri objektih t. i. infrastrukturne narave, kamor najprej sodijo ceste in regulacija hudournikov, nadalje napeljava elektroenergetskih in vodovodnih reči, nenazadnje pa tudi vzpostavitev radiotelevizijskih zvez in telefonije.

»Program je gotovo preveč idealističen, saj so njegovi načrtovalci hoteli z enim zamahom odpraviti pomanjkljivosti, ki so jih povzročili njihovi predhodniki, mi si pa z njihovimi zamislimi razbijamo glave ob teh čerih,« pravi Miha Bizjak, ki naj bi bil po očetovem mnenju lovski čuvaj, po materini duši ribič, po mnenju svojih otrok pa predvsem večkrat – doma. Zavoljo vedno zavihanih rokavov so ga še kot »vajenca« 1976. leta potegnili iz Alpkomerca pomagati sanirati posledice potresa in nato reševati že hudo načeti ATC Bovec; vmes je bil še direktor Avtoprevoza, zdaj pa torej sedi na občini, kjer med drugim opravlja tudi dolžnosti predsednika izvršnega odbora organizacijskega komiteja za investicije SP '91.

... vendar ne na Soči

»Hm, ta 'prijetna' dolžnost me je doletela ravno v času, ko so bili srednjeročni plani že napol izčrpani in ko so začele pojemati tudi doze sistemskih injekcij, določene za nerazvite bolnike. Ampak to sem že preležal,« naš sprehod po »divjevodaškem« Posočju zaključuje Miha Bizjak. »Me pa potlačila mora, kadar pomislim, da PTT (najbrž!) ne bo razširila telefonske centrale v Bovcu, kjer bo med svetovnim prvenstvom novinarsko središče; da cestarji pospešenu odpravljanju ozkih grl navkljub ne bodo odstranili zamaškov, kjer se z avtomobilom ne dá normalno srečati (da o cesti Nova Gorica–Vrščic niti ne govorim, ker preveč zamujamo); nenazadnje pa tudi zavoljo tega, ker za financiranje tekmovanja na takšni ravni ni več t. i. sistemskih virov in ker bomo z novo zakonodajo po novem letu izpadli iz kluba nerazvitih.

»Morda bomo prekratki,« je postavil piko na »i« Miha Bizjak. »vendar se bomo trudili.« O tem pa ne dvomimo.

Damjan Križnik
Sliki: Sašo Bernardi

LIPE SVEDER: POSODOBITEV

